

SAMENVATTING

De bepalingen met betrekking tot het erfrecht van de langstlevende echtgenoot zijn aan hervorming toe. Net zoals heel wat andere bepalingen van het Burgerlijk Wetboek zijn deze bepalingen verouderd en niet meer aangepast aan de moderne maatschappij. Juristen pleiten al decennia voor een algehele hervorming van het erfrecht, maar tot op heden is men er nog niet in geslaagd deze tot stand te brengen. Door de jaren heen werden er wel talloze initiatieven genomen en wetsvoorstellen ingediend. We merken echter op dat wat betreft het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot er tot op heden geen wijzigingen gepland staan. Dit is opmerkelijk aangezien we in andere landen, specifiek in Nederland en Frankrijk, recent wel wetswijzigingen aantreffen die betrekking hebben op de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot. Gezien de hervormingen in andere landen, kunnen we ons de vraag stellen of de Belgische bepalingen met betrekking tot het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot ook gewijzigd of verbeterd dienen te worden.

In het kader van deze problematiek is het nuttig om een antwoord te formuleren op twee belangrijke vragen, namelijk 'Welk erfrecht bezit de langstlevende echtgenoot in rechtsvergelijkend perspectief, en specifiek in het Belgische, Nederlandse en Franse rechtstelsel?' en 'Welk erfrecht voor de langstlevende echtgenoot is in België het meest wenselijk?'. Aan de hand van functionele rechtsvergelijking wordt er een analyse gemaakt van het huidige erfrecht van de langstlevende echtgenoot en wordt er gepoogd enkele voorstellen te doen ter verbetering van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in België.

Door een analyse te maken van de verschillende rechtstelsels op het vlak van het wettelijk erfrecht van de langstlevende echtgenoot, komen enkele grote verschillen aan het licht. We merken dadelijk dat dit leerstuk niet op een uniforme wijze geregeld is. In België wordt het erfrecht van de langstlevende echtgenoot hoofdzakelijk gekenmerkt door een erfrechtelijk vruchtgebruik. In Nederland heeft de langstlevende echtgenoot een veel sterkere erfrechtelijke positie. Hij heeft namelijk een erfrechtelijke aanspraak in volle eigendom. In Frankrijk is het erfrecht van de langstlevende echtgenoot nog eens anders geregeld. Daar verkrijgt de langstlevende die opkomt samen met gemeenschappelijke kinderen van de erflater een keuzerecht. Hij kan opteren voor vruchtgebruik of volle eigendom. In alle andere gevallen verkrijgt de langstlevende in Frankrijk (een deel van) de nalatenschap in volle eigendom.

Er is gebleken dat het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot heel wat problemen met zich meebrengt. Wanneer we een blik over de grenzen werpen, merken we dat het beter kan. Er is dus wel degelijk nood aan een hervorming van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in België. Om deze hervorming te kunnen verwezenlijken, kunnen we ons, wat de voorstellen voor een nieuw erfrecht voor de langstlevende echtgenoot betreft, inspireren op de landen rondom ons, Frankrijk en Nederland. Drie voorstellen kunnen een verbetering van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot verwezenlijken. Ze zijn allen gericht op de versterking van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot.

DANKWOORD

Deze scriptie is mede tot stand gekomen dankzij de bijstand en steun van tal van personen, die ik bij deze dan ook graag zou bedanken.

Allereerst zou ik graag mijn promotor, Prof. Dr. Declerck, willen bedanken voor het aanreiken van dit bijzonder interessante onderwerp. Ook tijdens het schrijven van deze scriptie speelde zij een belangrijke rol. Gedurende het totstandkomingsproces heeft zij mij met raad en daad bijgestaan. Haar enthousiasme werkte aanstekelijk en stimuleerde mij om mij verder te verdiepen in het onderwerp. Bij elke bespreking probeerde ze mij de juiste richting in te sturen door positieve feedback te geven. Ze was ook keer op keer bereid om mijn fouten te verbeteren en opmerkingen te formuleren zodat ik de mogelijkheid kreeg om deze scriptie naar een hoger niveau te tillen. Ik dank Prof. Dr. Declerck daarom voor haar ondersteuning gedurende het schrijven van deze scriptie.

Ook zou ik graag mijn studiegenoten, vrienden en familie bedanken voor hun steun. Ik wil hen bedanken voor de bemoedigende woorden op moeilijke momenten. Gedurende het totstandkomingsproces van deze scriptie vormden zij een onmisbare ruggensteun. Mijn studiegenoten wil ik in het bijzonder bedanken voor de nuttige tips die zij bereid waren te geven. Bijzonder veel dank gaat uit naar mijn vriend, Wim. Hij was steeds bereid om met de nodige interesse te luisteren naar de vorderingen die ik maakte gedurende het totstandkomingsproces van deze scriptie. Ook op moeilijke momenten was hij er altijd om mij te ondersteunen en de kracht te geven weer met volle moed verder te gaan. In het bijzonder wil ik ook nog graag mijn mama bedanken voor de onvoorwaardelijke steun die zij mij geboden heeft gedurende mijn volledige rechtenopleiding en in het bijzonder bij het schrijven van deze masterscriptie.

Lieselotte Feyen

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	1
------------------------	----------

HOOFDSTUK I. RECHTSVERGELIJKEND OVERZICHT VAN HET ERFRECHT VAN DE LANGSTLEVENDE ECHTGENOOT	5
---	----------

Afdeling I. Algemeen	5
-----------------------------------	----------

Afdeling II. TYPE 1 – België - Erfrechtelijk vruchtgebruik in hoofde van de langstlevende echtgenoot	7
---	----------

§1. Situering – Wet van 14 mei 1981	7
---	---

§2. Totstandkoming en ratio legis	7
---	---

§3. Een erfrecht in vruchtgebruik voor de langstlevende echtgenoot.....	9
---	---

I. Voorwaarden vereist om het vruchtgebruik te kunnen erven.....	9
--	---

II. Wanneer erft de langstlevende echtgenoot een vruchtgebruik?	11
---	----

§4. Uitoefening van het erfrechtelijk vruchtgebruik.....	13
--	----

I. Algemeen.....	13
------------------	----

II. Verplichtingen bij de aanvang van het vruchtgebruik	13
---	----

A. Algemeen	13
-------------------	----

B. Boedelbeschrijving, staat en borgstelling	14
--	----

C. Belegging geldsommen en omzetting effecten aan toonder	15
---	----

III. Verplichtingen tijdens het vruchtgebruik	15
---	----

A. Instandhouding en vrijwaring bestemming.....	15
---	----

B. Verplichting tot onderhoud.....	16
------------------------------------	----

C. Lasten.....	16
----------------	----

D. Schulden	16
-------------------	----

IV. Rechten van de langstlevende-vruchtgebruiker	17
--	----

A. Rechten van de vruchtgebruiker met betrekking tot het goed.....	17
--	----

1. Gebruiksrecht.....	17
-----------------------	----

2. Genotsrecht	19
----------------------	----

3. Beperkingen.....	19
---------------------	----

B. Rechten van de vruchtgebruiker met betrekking tot zijn recht	20
---	----

V. Einde van het vruchtgebruik	21
--------------------------------------	----

§5. Omzetting en waardering van het erfrechtelijk vruchtgebruik	22
---	----

I. Begrip en doel omzettingsrecht.....	22
--	----

II. Kenmerken omzettingsrecht.....	23
------------------------------------	----

A. Persoonlijk recht.....	23
---------------------------	----

B. Niet van openbare orde	23
---------------------------------	----

C. Deelbaar wat de goederen betreft.....	25
--	----

D. Geen vordering tot verdeling	25
---------------------------------------	----

III. Titarissen van het omzettingsrecht	25
---	----

A. Samenloop van de langstlevende echtgenoot met afstammelingen	25
---	----

B. Samenloop van de langstlevende echtgenoot met andere erfgenamen	26
--	----

IV. Voorwerp van het omzettingsrecht	27
--	----

V. Modaliteiten van de omzetting	28
--	----

A. Algemeen	28
-------------------	----

B. Omzetting in volle eigendom	28
--------------------------------------	----

C. Omzetting in een geldsom	29
D. Omzetting in een gewaarborgde en geïndexeerde rente	29
E. Toewijzing in volle eigendom.....	29
VI. Waardering van het vruchtgebruik.....	30
VII. Procedure	34
A. Minnelijke omzetting	34
B. Gerechtelijke omzetting.....	34
VIII. Gevolgen van de omzetting	36
IX. Enkele voorbeelden	37

Afdeling III. TYPE 2 – Nederland – De langstlevende echtgenoot erft de volle eigendom 39

§1. Situering – Nieuw erfrecht van 2003	39
§2. Totstandkoming en ratio legis	39
§3. Het erfrecht bij versterf van de langstlevende echtgenoot.....	41
I. Voorwaarden vereist voor de langstlevende echtgenoot om te kunnen erven	41
II. Wettelijke verdeling	42
III. Geldvordering van de kinderen	43
IV. Wilsrechten	44
A. Ratio legis	44
B. Vier wilsrechten.....	45
C. Goederen waarop de wilsrechten betrekking hebben	48
D. Verlies van wilsrechten.....	50
E. Voorbehouden vruchtgebruik.....	50
§4. Erfrechtelijk vruchtgebruik in het Nederlandse erfrecht?	51
I. Situering	51
II. Voortgezet gebruik van de woning en inboedel	52
III. Verzorgingsvruchtgebruiken	53
§5. Rechten en verplichtingen van de langstlevende echtgenoot	54
I. Verplichtingen van de langstlevende echtgenoot	54
A. Vaststelling geldvordering.....	54
B. Boedelbeschrijving.....	55
C. Betalen van de schulden.....	56
II. Rechten van de langstlevende echtgenoot.....	57
A. Voortijdige voldoening van de vordering	57
B. Ongedaanmaking wettelijke verdeling	58

Afdeling IV. TYPE 3 – Frankrijk – Keuzerecht in hoofde van de langstlevende echtgenoot 59

§1. Situering – Wet van 3 december 2001.....	59
§2. Totstandkoming en ratio legis	59
§3. Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot	61
I. Voorwaarden vereist voor de langstlevende echtgenoot om te kunnen erven	61
II. Een erfrecht in vruchtgebruik of volle eigendom.....	62
A. Keuzerecht in hoofde van de langstlevende echtgenoot	62
B. Volle eigendom.....	65
§4. Uitoefening van het erfrechtelijk vruchtgebruik.....	65
I. Verplichtingen bij aanvang van het vruchtgebruik	65

A. Boedelbeschrijving en staat	65
B. Zekerheidsstelling.....	65
II. Verplichtingen tijdens het vruchtgebruik	66
A. Instandhouding en vrijwaring bestemming.....	66
B. Verplichting tot onderhoud.....	66
C. Lasten.....	66
D. Schulden	66
III. Rechten van de langstlevende-vruchtgebruiker.....	67
A. Rechten van de vruchtgebruiker met betrekking tot het goed.....	67
B. Rechten van de vruchtgebruiker met betrekking tot zijn recht	68
IV. Einde van het vruchtgebruik	68
§5. Omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik	69
I. Ratio legis	69
II. Kenmerken van het omzettingsrecht	69
A. Van openbare orde	69
B. Deelbaar met betrekking tot de goederen	69
III. Modaliteiten van omzetting	70
A. Omzetting van het vruchtgebruik in een rente.....	70
B. Omzetting van het vruchtgebruik in een kapitaal	70
IV. Termijn.....	70
V. Titularissen omzettingsrecht	70
VI. Procedure.....	71
VII. Gevolgen	72
HOOFDSTUK 2. WENSELIJKHEID VAN ERFRECHTELIJK VRUCHTGEBRUIK.....	73
Afdeling I. Vergelijking verschillende stelsels	73
Afdeling II. Evaluatie van de huidige Belgische regelgeving	75
Afdeling III. Wijzigingen wenselijk	77
Afdeling IV. Voorstellen ter verbetering van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot	79
§1. Algemeen	79
§2. Voorstel 1 - Een keuzerecht voor de langstlevende echtgenoot.....	79
§3. Voorstel 2 - Volle eigendom van aanwinsten, vruchtgebruik op eigen goederen	81
§4. Voorstel 3 - Een erfrecht in volle eigendom voor de langstlevende echtgenoot	83
BESLUIT	85
BIBLIOGRAFIE.....	89
WETGEVING.....	89
RECHTSPRAAK	91
RECHTSLEER.....	93

INLEIDING

1. Het Belgisch Burgerlijk Wetboek dateert van 1804 en is dus al meer dan tweehonderd jaar oud. Hierdoor zijn een heel aantal bepalingen verouderd en niet meer aangepast aan de moderne maatschappij. Ook de bepalingen met betrekking tot het erfrecht zijn gedateerd. Het klassieke gezin is immers niet meer de norm. Meer en meer is er sprake van nieuw samengestelde gezinnen, koppels met kinderen die niet getrouwd zijn, eenoudergezinnen, ... Er is dus nood aan een hervorming van het erfrecht. In de juridische wereld wordt hier al decennia voor gepleit.¹

2. Door de jaren heen zijn er natuurlijk wel enkele wijzigingen gebeurd aan het erfrecht. De Wet van 14 mei 1981 heeft het erfrecht van de langstlevende echtgenoot gewijzigd.² Deze wet heeft ervoor gezorgd dat de langstlevende echtgenoot niet langer een onregelmatige rechtsopvolger is, maar wel een volwaardige erfgenaam. Dit betrof dus een grondige wijziging in de kwaliteit van de erfrechtelijke roeping van de langstlevende echtgenoot.³ In 2008 is er een wet in werking gesteld die een erfrecht invoert voor wettelijk samenwonende partners.⁴ Dit kunnen we zeker ook een verregaande modernisering noemen. Ook de Wet van 10 december 2012 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de onwaardigheid om te erven, de herroeping van giften, het verval van huwelijksvoordelen en de plaatsvervulling zorgde voor een modernisering.⁵ Helaas zijn deze wijzigingen steeds beperkt gebleven. Momenteel liggen de verwachtingen hoger en spreekt men van de nood aan een algehele hervorming van het erfrecht. Hiertoe zijn ook al pogingen ondernomen.⁶

3. Dit wordt ook nog eens bevestigd in het regeerakkoord van 9 oktober 2014. De regering verbindt zich ertoe het erfrecht te hervormen, rekening houdend met de maatschappelijke ontwikkelingen en nieuwe samenlevingsvormen. Men wil zorgen voor meer keuzevrijheid, zodat eenieder zelf kan bepalen aan wie zijn of haar erfenis toekomt. Men wil hierbij een evenwicht vinden tussen respect voor de familiale solidariteit en de beschikkingsvrijheid van het individu.⁷

¹ Zie onder andere A. MAELFAIT, "Naar een nieuw erfrecht voor de langstlevende echtgenoot – mag het ook minder?" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, Die Keure, 2015, (397) 397; W. PINTENS, "Is ons familiaal vermogensrecht nog bij de tijd?", *RW* 2011-12, (49) 52; M. PUELINCKX-COENE, "Hoe verouderd is ons erfrecht" in H. CASMAN (ed.), *Liber amicorum*, Antwerpen, Intersentia (367) 377-378; A.-L. VERBEKE, "Hervorming van Belgisch erfrecht", *TEP* 2011, afl. 1, 3-11.

² Wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *BS* 27 mei 1981, 6908.

³ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 764.

⁴ Wet van 28 maart 2008 tot wijziging, wat de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende betreft, van het Burgerlijk Wetboek en van de Wet van 29 augustus 1988 op de erfregeling inzake landbouwbedrijven met het oog op het bevorderen van de continuïteit, *BS* 8 mei 2007, 24928.

⁵ Wet van 10 december 2012 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de onwaardigheid om te erven, de herroeping van giften, het verval van huwelijksvoordelen en de plaatsvervulling, *BS* 11 januari 2012, 997.

⁶ Zie onder andere Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het erfrecht, *Parl.St.* Senaat 2012-2013, nr. 5-2207/1; Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het erfrecht, *Parl.St.* Kamer 2014-2015, nr. 0681/001.

⁷ Regeerakkoord 9 oktober 2014, www.premier.be/nl/regeerakkoord.

4. In deze scriptie zal het niet zozeer de algehele hervorming van het erfrecht zijn die ter discussie staat. Er zal een analyse gemaakt worden van een aspect van het erfrecht waarvoor er voorlopig geen wijzigingen gepland staan, namelijk het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot.⁸

5. De algemene onderzoeksvraag van deze scriptie bestaat uit twee delen. In het eerste deel van deze scriptie zal er een antwoord geformuleerd worden op de vraag 'Welk erfrecht bezit de langstlevende echtgenoot in rechtsvergelijkend perspectief, en specifiek in het Belgische, Nederlandse en Franse rechtsstelsel?'. In het tweede deel zal er dan *de lege ferenda* een antwoord gezocht worden op de vraag 'Welk erfrecht voor de langstlevende echtgenoot is in België het meest wenselijk?'.⁹

6. Het is de bedoeling om in de eerste plaats de stand van zaken weer te geven met betrekking tot het erfrecht van de langstlevende echtgenoot. Dit zal gebeuren aan de hand van een rechtsvergelijkende studie. Er zal een overzicht worden gegeven van de mogelijke erfrechtelijke aanspraken die de langstlevende echtgenoot kan bezitten. Enkel het erfrecht van de langstlevende echtgenoot zal aan bod komen. Het is dus niet de bedoeling om ook het erfrecht van de langstlevende samenwonende partner te bespreken. Ook zal enkel de wettelijke devolutie worden besproken.⁹ Er zal geen rekening worden gehouden met een mogelijke testamentaire of conventionele devolutie. De regelingen in België, Nederland en Frankrijk zullen bestudeerd worden. Er wordt een keuze gemaakt voor Nederland en Frankrijk qua rechtsvergelijking aangezien deze landen duidelijk verschillen van België op het vlak van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot.

In België heeft de wetgever de keuze gemaakt om het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in de meeste gevallen te beperken tot een vruchtgebruik. We vinden dit uitdrukkelijk terug in artikel 745*bis* BW. Dit artikel werd ingevoerd in het Burgerlijk Wetboek door de wet van 14 mei 1981.¹⁰ De keuze voor een vruchtgebruik wordt verantwoord door het gegeven dat de wetgever zowel de levensstandaard van de langstlevende wil waarborgen alsook de belangen van de familie wil veiligstellen. Er wordt dus een opsplitsing gemaakt tussen vruchtgebruik en blote eigendom.¹¹

⁸ Voor de consistentie en leesbaarheid van deze scriptie zal er steeds gebruik gemaakt worden van de term 'langstlevende echtgenoot'. Het spreekt voor zich dat hiermee zowel de mannelijke als de vrouwelijke partner bedoeld wordt.

⁹ Wettelijke devolutie = wie kan welke aanspraken laten gelden in een opengevallen nalatenschap indien de overledene geen schikkingen heeft getroffen over de vererving van zijn nalatenschap. R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 137.

¹⁰ Wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *BS* 27 mei 1981, 6908.

¹¹ Artikel 745*bis*, §1, eerste en tweede lid Burgerlijk Wetboek; M. COENE, "Commentaar bij art. 745*bis* B.W.", *OEST* 2008, afl. 34, (5) 12-13; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 774.

In Nederland is er geen sprake van een erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot. Artikel 4:13 NBW bepaalt dat de langstlevende echtgenoot de volle eigendom van de nalatenschap van de eerststervende echtgenoot verkrijgt.¹² Dit artikel maakt deel uit van een geheel nieuw erfrecht neergelegd in Boek 4 NBW op 1 januari 2003.¹³ Het is interessant net dit systeem van erfrecht te bestuderen in het licht van deze scriptie aangezien er een lange totstandkomingsgeschiedenis aan voorafgaat. Belangrijk is dat er initieel een wetsvoorstel werd ingediend waarin werd bepaald dat de langstlevende het vruchtgebruik van de nalatenschap zou erven. Uiteindelijk werd het roer toch omgegooid en werd er niet gekozen voor een erfrechtelijk vruchtgebruik, maar voor een recht op de volle eigendom voor de langstlevende echtgenoot.¹⁴

In Frankrijk was het erfrecht van de langstlevende echtgenoot decennia geleden ook beperkt tot een vruchtgebruik. Men besepte echter al snel dat dit voor heel wat nadelen zorgde. De langstlevende had geen zekerheid dat hij in zijn levensonderhoud zou kunnen voorzien door de opbrengsten van de goederen, aangezien het mogelijk was dat deze te gering waren. Hij had ook niet de mogelijkheid om de goederen te vervangen door andere goederen die meer zouden kunnen opbrengen. Voor de blote eigenaars bestond er dan weer een risico van slecht beheer door de langstlevende. De wetgever zag in dat een erfrechtelijk vruchtgebruik voor de langstlevende echtgenoot dus niet in alle gevallen een ideale situatie creëerde. Dat werd het begin van verschillende hervormingen van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot.¹⁵ Momenteel heeft de langstlevende echtgenoot in Frankrijk een keuzerecht. Met de wet van 3 december 2001 kwam het huidige artikel met betrekking tot het keuzerecht van de langstlevende echtgenoot tot stand.¹⁶ Artikel 757 CC bepaalt dat de langstlevende die opkomt samen met gemeenschappelijke kinderen van de vooroverleden echtgenoot, kan opteren voor een vruchtgebruik, maar ook kan kiezen voor volle eigendom.¹⁷

¹² Artikel 4:13 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

¹³ M. PUELINCKX-COENE, "Hoe groen is het gras aan de andere kant van de heuvel? Recente evolutie van het erfrecht van de langstlevende echtgenote over de grens en bij ons", *TPR* 2004, (521) 522.

¹⁴ P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 8-12.

¹⁵ M. GRIMALDI, *Droit Civil. Successions*, Parijs, Editions Litec, 1992, 166-168.

¹⁶ Loi du 3 décembre 2001 relative aux droits du conjoint survivant et des enfants adultérins et modernisant diverses dispositions de droit successoral, *JORF* 4 december 2001, 19279.

¹⁷ Artikel 757 Code Civil.

HOOFDSTUK I. RECHTSVERGELIJKEND OVERZICHT VAN HET ERFRECHT VAN DE LANGSTLEVENDE ECHTGENOOT

Afdeling I. Algemeen

7. Wanneer we verschillende rechtsstelsels bestuderen op het vlak van het wettelijk erfrecht van de langstlevende echtgenoot, kunnen we vaststellen dat dit leerstuk niet op een uniforme wijze geregeld is. De rechtsstelsels van België, Nederland en Frankrijk vertonen grote verschillen op het vlak van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot. In België wordt het wettelijk erfrecht van de langstlevende echtgenoot in hoofdzaak gekenmerkt door een erfrechtelijk vruchtgebruik.¹⁸ In Nederland verkrijgt de langstlevende volle eigendom.¹⁹ In Frankrijk verkrijgt de langstlevende echtgenoot in samenloop met de kinderen van de erflater een keuzerecht tussen vruchtgebruik en volle eigendom.²⁰

8. In deze scriptie zullen deze drie verschillende types geanalyseerd worden. Hiertoe komen telkens achtereenvolgens aan bod een situering (*infra* nr. 9 e.v., nr. 104 e.v., nr. 167 e.v.), totstandkoming en *ratio legis* (*infra* nr. 11 e.v., 107 e.v., 169 e.v.) en een duiding van de concrete inhoudelijke draagwijdte van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot (*infra* nr. 16 e.v., 114 e.v., 173 e.v.).

¹⁸ Artikel 745*bis*, §1 Burgerlijk Wetboek.

¹⁹ Artikel 4:13 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

²⁰ Artikel 757 Code Civil.

Afdeling II. TYPE 1 – België - Erfrechtelijk vruchtgebruik in hoofde van de langstlevende echtgenoot

§1. Situering – Wet van 14 mei 1981

9. Sedert de wet van 14 mei 1981 verkrijgt de langstlevende echtgenoot in de meeste gevallen een erfrechtelijke aanspraak in vruchtgebruik.²¹ Hij is een regelmatige rechtsopvolger en neemt rang onder de wettige erfgenamen.²²

10. De langstlevende verwerft zijn rechten door het opvallen van de nalatenschap en kan onmiddellijk in het genot treden. Hij neemt van rechtswege bezit van de goederen die van de nalatenschap afhangen.²³ Hij hoeft geen inbezitstelling te vragen.²⁴ Door zijn bezitsrecht of saisine kan de langstlevende echtgenoot de goederen gebruiken en heeft hij er het genot van zonder dat vooraf een boedelbeschrijving moet worden opgesteld.²⁵

§2. Totstandkoming en ratio legis

11. In de Code Napoleon had de langstlevende echtgenoot een zeer zwakke erfrechtelijke positie.²⁶ Hij werd slechts uitzonderlijk tot de nalatenschap geroepen. De reden hiervoor was dat men de erfgoederen in de familie wilde houden en de langstlevende echtgenoot geacht werd geen deel uit te maken van de familie. Enkel wanneer de overleden echtgenoot geen bloedverwanten in de erfrechtelijke graad naliet, kon de langstlevende erven. Maar zelfs wanneer de langstlevende als erfgenaam opkwam, had hij een zeer zwakke positie. Er werd hem namelijk geen bezitsrecht toegekend, hij was slechts een onregelmatige rechtsopvolger die de inbezitstelling moest vragen.²⁷

12. Het duurde tot het einde van de negentiende eeuw vooraleer een verbetering werd doorgevoerd. De wet van 20 november 1896 zorgde ervoor dat de langstlevende echtgenoot een breukdeel in vruchtgebruik erfde dat varieerde naargelang de graad van verwantschap van de opkomende wettige bloedverwanten. Hij bleef echter een onregelmatige rechtsopvolger. Een promotie tot volwaardige erfgenaam bleef voorlopig uit. De wet van 11 oktober 1919 zorgde wel voor een kwalitatieve versterking van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot. De erfrechtelijke roeping van de wettige bloedverwanten in de zijlijn werd beperkt zodat de mogelijkheid voor de langstlevende om te erven groter werd. Deze regeling bleef uiteindelijk van kracht tot in 1981.²⁸

²¹ Artikel 745bis, §1, eerste en tweede lid Burgerlijk Wetboek.

²² C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 312-313.

²³ C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 313; R. DILLEMANS, *Erfrecht, I, Toewijzing van de nalatenschap in Beginselen van Belgische privaatrecht*, Gent, Story-Scientia, 1984, 136.

²⁴ Antwerpen 16 maart 1982, *Rev.trim.dr.fam.* 1982, 91.

²⁵ Brussel 27 mei 1998, *T.Not.* 2000, 441, noot F. BLONTRÖCK.

²⁶ P. DELNOY, *Les libéralités et les successions. Précis de droit civil*, Brussel, Larcier, 2009, 219; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Opvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 108.

²⁷ J. DU MONGH, "De reservataire erfpositie van de langstlevende echtgenoot 200 jaar na de Code Napoléon – een chronische en rechtsvergelijkende terugblik" in F. SWENNEN en R. BARBAIX (eds.), *Over erven. Liber amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, (119) 121.

²⁸ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Opvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 108-109.

13. De zwakke erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot werd verklaard door zijn betere positie op vlak van het huwelijksvermogensrecht. Echtgenoten werden verschillende mogelijkheden geboden om hun erfrechtelijke positie te versterken, maar daar moesten ze wel zelf voor optreden. Door middel van huwelijksvoordelen en giften tussen echtgenoten konden ze hun erfpositie verbeteren.²⁹ Meer en meer werd hier gebruik van gemaakt, wat aantoonde dat een verbetering van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot wenselijk was.³⁰

14. De wet van 1981 verbeterde uiteindelijk de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot aanzienlijk.³¹ Hierbij werd geopteerd voor een erfrecht in vruchtgebruik. De reden hiervoor was dat men zelfs na de dood van één van de echtgenoten, de echtelijke solidariteit wilde handhaven. Het moest voor de langstlevende echtgenoot mogelijk zijn om zijn mogelijkheden te behouden. Het vooroverlijden van een echtgenoot mocht geen verslechtering van de materiële situatie van de andere echtgenoot met zich meebrengen. Dit verklaart ook waarom er eveneens geopteerd werd voor een erfrecht in vruchtgebruik voor de langstlevende echtgenoot uit een tweede huwelijk.³² Het erfrecht evolueerde met deze wet van een familie-erfrecht naar een gezins-erfrecht.³³

15. De keuze van de wetgever voor een erfrechtelijke aanspraak in vruchtgebruik is niet steeds verenigbaar met een doeltreffend vermogensbeheer.³⁴ Met de keuze voor een traditionele opsplitsing in vruchtgebruik en blote eigendom wil de wetgever echter de belangen van de familie en de echtgenoot zoveel mogelijk met elkaar verzoenen. In de eerste plaats wil men ervoor zorgen dat de bestaanszekerheid van de langstlevende echtgenoot gevrijwaard wordt. De idee leeft dat de langstlevende echtgenoot meer recht heeft op de huwelijkse aanwinsten dan de bloedverwanten, aangezien de echtgenoten deze aanwinsten samen hebben opgebouwd.³⁵ Er mag echter ook niet geraakt worden aan de familiale belangen. Eigen goederen zijn vaker afkomstig van de familie van de erflater, waardoor het logisch is dat deze terugkeren naar de familie. Daarom wordt er ook gekozen voor een erfrecht in vruchtgebruik. De opsplitsing betekent in de regel slechts een uitgesteld erfrecht voor de nakomelingen van de erflater.³⁶

²⁹ J. DU MONGH, "De reservataire erfpositie van de langstlevende echtgenoot 200 jaar na de Code Napoléon – een chronische en rechtsvergelijkende terugblik" in F. SWENNEN en R. BARBAIX (eds.), *Over erven. Liber amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, (119) 127; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 109-110.

³⁰ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 109-110.

³¹ Wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *BS* 27 mei 1981, 6908; E. VAN HOVE, *Het nieuw erfrecht van de langstlevende echtgenoot*, Brugge, Papuros, 1981, 71-72.

³² E. VAN HOVE, *Het nieuw erfrecht van de langstlevende echtgenoot*, Brugge, Papuros, 1981, 71-72.

³³ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 174.

³⁴ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 774.

³⁵ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 46; M. COENE, "Commentaar bij art. 745bis B.W.", *OEST* 2008, afl. 34, (5) 12-13.

³⁶ M. COENE, "Commentaar bij art. 745bis B.W.", *OEST* 2008, afl. 34, (5) 12-13; R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 295; J.-L. RENCHON, "Le statut successoral du conjoint survivant: état du droit et réflexions critiques" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (7) 11.

§3. Een erfrecht in vruchtgebruik voor de langstlevende echtgenoot

I. Voorwaarden vereist om het vruchtgebruik te kunnen erven

16. Om als erfgenaam te kunnen opkomen bij een nalatenschap, vereist de wet dat er enkele algemene voorwaarden vervuld worden.³⁷ Ook de langstlevende echtgenoot dient aan deze voorwaarden te voldoen om tot de nalatenschap van de vooroverleden echtgenoot te komen. Aangezien deze scriptie specifiek over de langstlevende echtgenoot handelt, zullen deze algemene voorwaarden inzake erfgerichtigheid niet uitgebreid behandeld worden. Een korte uitleg volstaat hier.

17. In de eerste plaats moet de langstlevende echtgenoot erfgerichtigd en erfbekwaam zijn om zijn erfrechtelijke aanspraak in de nalatenschap van de eerststervende echtgenoot te kunnen laten gelden. Erfgerichtigheid impliceert dat de langstlevende echtgenoot een roeping moet hebben tot de nalatenschap. Deze roeping kan voortvloeien uit de wet, een testament of een overeenkomst.³⁸ De mogelijke wettelijke roepingen vinden we terug in artikel 731 BW. Dit artikel bepaalt dat de erfenis toekomt aan een noch uit de echt noch van tafel en bed gescheiden echtgenoot (*infra* nr. 20). De langstlevende echtgenoot heeft dus een wettelijke roeping tot de nalatenschap.³⁹

18. Erfbekwaamheid impliceert dat de erfgerichtigde langstlevende echtgenoot bekwaam moet zijn om de erfaanspraken waarop hij *in abstracto* recht heeft, *in concreto* te laten gelden. Hier zijn twee voorwaarden aan verbonden. De eerste voorwaarde is een positieve voorwaarde, de langstlevende echtgenoot moet bestaan op het ogenblik van het opvallen van de nalatenschap.⁴⁰ Dit impliceert dat de echtgenoot (nog steeds) in leven moet zijn op het ogenblik van het opvallen van de nalatenschap en dus de erflater dient te overleven.⁴¹

Er kunnen problemen ontstaan wanneer twee echtgenoten ongeveer gelijktijdig overlijden. Het uitgangspunt hierbij is dat er kan worden aangetoond wie van deze personen het langst heeft geleefd, ook al is dit slechts een beperkte tijd. De langstlevende kan immers nog erfrechtelijke aanspraken laten gelden in de nalatenschap van de eerstoverledene. De bewijslast rust op degene die beweert dat zijn rechtsvoorganger het langst heeft geleefd. Het bewijs kan worden geleverd met alle middelen van recht. Wanneer de belanghebbenden er niet in slagen de volgorde van overlijden te bewijzen, dan geldt de commoriëntenregel. Deze regel is vervat in artikel 721 BW. Er zal een vermoeden van gelijktijdig overlijden bestaan. Elke nalatenschap zal dan worden vereffend en verdeeld zonder rekening te houden met de eventuele erfaanspraken van de gelijktijdig overledene.⁴²

³⁷ Artikel 725-730 Burgerlijk Wetboek.

³⁸ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 21; H. CASMAN en A. VASTERSAVENDTS, *De langstlevende echtgenote. Erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Uitgeverij Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 6-14.

³⁹ Artikel 731 Burgerlijk Wetboek.

⁴⁰ Artikel 725 Burgerlijk Wetboek; C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 303-304.

⁴¹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 27; R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 188-190; C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 304-305; R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 292.

⁴² R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 30-31; R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 191; C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 306.

19. De tweede voorwaarde die vervuld dient te zijn is een negatieve voorwaarde.⁴³ De langstlevende echtgenoot mag niet onwaardig zijn om zijn erfaanspraken in de nalatenschap van zijn vooroverleden partner te kunnen laten gelden. Onwaardigheid kan enkel opgelopen worden door de gevallen in de wet opgesomd. De feiten die aanleiding (kunnen) geven tot onwaardigheid, kunnen worden ingedeeld in twee categorieën. De eerste categorie bestaat uit feiten die van rechtswege aanleiding geven tot erfrechtelijke onwaardigheid. De tweede categorie bestaat dan uit feiten waarbij de onwaardigheid kan uitgesproken worden door de rechter. Deze feiten leiden dus niet automatisch tot onwaardigheid.⁴⁴ Deze algemene gronden van onwaardigheid kunnen ook van toepassing zijn op de langstlevende echtgenoot.

Ook bestaat er nog een specifieke grond van onwaardigheid voor de langstlevende echtgenoot. Deze mogelijke grond van onwaardigheid vinden we terug in artikel 745septies BW. De langstlevende echtgenoot kan volledig of gedeeltelijk van zijn erfrecht vervallen worden verklaard of daarvan worden uitgesloten, indien hij ontzet is uit het ouderlijk gezag over de kinderen uit het huwelijk met de erflater. Dit kan zowel bij een gehele of gedeeltelijke vervallenverklaring als bij ontzetting.⁴⁵ Dit wordt meestal niet gezien als een 'echte' grond van onwaardigheid, maar veeleer als een bijkomende sanctie voor de langstlevende echtgenoot-ouder.⁴⁶

20. Naast de algemene voorwaarden is er ook nog een voorwaarde die enkel geldt voor de langstlevende echtgenoot. De langstlevende moet namelijk nog steeds gehuwd zijn met de vooroverleden echtgenoot. Volgens artikel 731 BW is het vereist dat de langstlevende echtgenoot gehuwd is met de vooroverleden echtgenoot op het ogenblik van het overlijden. Dit impliceert dus dat er geen sprake mag zijn van een echtscheiding of een scheiding van tafel en bed.⁴⁷

Uit de echt of van tafel en bed gescheiden echtgenoten hebben dus geen *ab intestato* erfrechtelijke aanspraken meer in elkaars nalatenschap voor zover de scheiding in kracht van gewijsde is getreden voor het openvallen van de nalatenschap. Het vonnis of arrest moet ook reeds overgeschreven zijn in de registers van de burgerlijke stand.⁴⁸ Wanneer de echtgenoten dus uit de echt of van tafel en bed gescheiden waren, zal de langstlevende echtgenoot geen aanspraak kunnen maken op het erfrechtelijk vruchtgebruik.

⁴³ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 22; R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 292; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 740.

⁴⁴ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 17-19; R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 193-195; C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 307-308.

⁴⁵ R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 196; C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 311.

⁴⁶ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 20.

⁴⁷ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 100; M. PUELINCKX-COENE, "Beschouwingen bij het patrimoniaal statuut van de weduwe, tien jaar na de hervorming van het erfrecht van de langstlevende echtgenote", *TPR* 1991, (739) 744; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 37.

⁴⁸ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 100.

De feitelijke scheiding van echtgenoten heeft in principe geen invloed op de erfaanspraken van die echtgenoten. Onder feitelijke scheiding begrijpen we zowel de loutere scheiding 'in feite' als de door de rechter bevolen afzonderlijke verblijfplaats.⁴⁹ Het is natuurlijk wel mogelijk dat de echtgenoten gedurende de feitelijke scheiding maatregelen treffen om elkaars erfrechtelijke aanspraken uit te sluiten of te beperken.⁵⁰

21. Wanneer er op het ogenblik van het overlijden van één van de echtgenoten een procedure tot echtscheiding op grond van onderlinge toestemming hangende is, kan dit een invloed hebben op de erfaanspraken van de langstlevende echtgenoot. Bij dergelijke procedures wordt er namelijk een overeenkomst voorafgaandelijk aan de procedure gesloten, waarin de echtgenoten bepalen wat er moet gebeuren met hun wederzijdse erfrechten indien één van hen zou komen te overlijden alvorens het vonnis of arrest van echtscheiding wordt uitgesproken.⁵¹ Vaak wordt er in deze regelingsakte wederzijds afstand van erfrecht gedaan. Dit is een wettelijk toegelaten erfovereenkomst. Indien dit het geval is, zullen de echtgenoten dus geen aanspraak meer kunnen maken op elkaars nalatenschap.⁵² Aangezien deze regelingsakte zijn bestaansreden vindt in de rechtspleging tot echtscheiding op grond van onderlinge toestemming, zal deze slechts uitwerking krijgen op het ogenblik van de neerlegging van het verzoekschrift tot echtscheiding.⁵³

II. Wanneer erft de langstlevende echtgenoot een vruchtgebruik?

22. Het erfrechtelijk aandeel *ab intestato* van de langstlevende echtgenoot verschilt naargelang de erfgenamen waarmee de langstlevende echtgenoot in samenloop komt.⁵⁴ Het Belgisch recht maakt een onderscheid tussen drie verschillende situaties die zich kunnen voordoen wanneer één van de echtgenoten overlijdt.

23. In een eerste situatie is het mogelijk dat de langstlevende echtgenoot opkomt samen met afstammelingen van de *de cuius*. Dit is in de praktijk ook de meest voorkomende situatie. In deze situatie zal de langstlevende echtgenoot het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap erven (artikel 745bis, §1, eerste lid BW).⁵⁵

⁴⁹ H. CASMAN en A. VASTERSAVENDTS, *De langstlevende echtgenote. Erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Uitgeverij Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 16; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 768.

⁵⁰ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginnelsen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 101.

⁵¹ Artikel 1287 *juncto* 1305 Gerechtelijk Wetboek; H. CASMAN en A. VASTERSAVENDTS, *De langstlevende echtgenote. Erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Uitgeverij Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 16; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 768.

⁵² W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 768.

⁵³ Cass. 6 maart 2009, *T.Fam.* 2009, afl. 6, 103, noot F. BUYSENS.

⁵⁴ Artikel 745bis Burgerlijk Wetboek; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 768.

⁵⁵ R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 292; P. DELNOY, "Les droits successoraux du conjoint (loi du 14 mai 1981)", *JT* 1982, (385) 390; M. PUELINCKX-COENE, "Beschouwingen bij het patrimoniale statuut van de weduwe, tien jaar na de hervorming van het erfrecht van de langstlevende echtgenote", *TPR* 1991, (739) 748; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 39; L. VERSLUYS, *Je rechten bij erfenis in EPO-wetsreeks*, Berchem, Uitgeverij EPO, 2010, 45.

Het kan hierbij zowel gaan om afstammelingen uit het huwelijk met de langstlevende echtgenoot, afstammelingen die niet voortkomen uit het huwelijk met de langstlevende echtgenoot als geadopteerde kinderen.⁵⁶ Deze kunnen in eigen hoofde of via plaatsvervulling tot de nalatenschap komen.⁵⁷ De afstammingsband dient wel vast te staan.⁵⁸

Stiefkinderen erven niet van hun stiefouder, dit door een gebrek aan bloedband. De ouder heeft dus recht op de volle eigendom van de goederen, waardoor deze definitief verloren gaan voor de stiefkinderen.⁵⁹ In dit geval is er dus geen sprake van een erfrechtelijk vruchtgebruik.

Voorbeeld: Levi was getrouwd met Liesbeth en zij hebben samen twee kinderen, Lotte en Lander. Na tien jaar huwelijk besloten Levi en Liesbeth uit elkaar te gaan en een jaar later vond Levi zijn geluk bij Liesje. Liesje heeft geen kinderen. Levi en Liesje besluiten te trouwen, maar nog geen jaar later slaat het noodlot toe. Liesje sterft in een auto-ongeval. Levi erft in dit geval de volle eigendom van de nalatenschap van Liesje (wanneer Liesje geen andere erfgenamen achterlaat). Levi's kinderen (en dus Liesjes stiefkinderen) erven niets van Liesje gezien het gebrek aan bloedband.

24. De tweede situatie die zich kan voordoen is de situatie waarin de langstlevende echtgenoot opkomt samen met andere bloedverwanten van de *decurius*. In dit geval zal de erfrechtelijke aanspraak van de langstlevende echtgenoot ruimer zijn.⁶⁰ De langstlevende echtgenoot erft hier immers de volle eigendom van het aandeel van de overleden echtgenoot in het gemeenschappelijk vermogen en het vruchtgebruik van zijn eigen vermogen (artikel 745bis, §1, tweede lid BW). De omvang van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot wordt hier dus afhankelijk gemaakt van het huwelijksvermogensstelsel waaronder de echtgenoten gehuwd waren.⁶¹ De omvang van het erfrechtelijk vruchtgebruik zal in dit geval dus geringer zijn.

Wanneer de echtgenoten gehuwd zijn met scheiding van goederen, is er sprake van een stelsel zonder gemeenschap. Er kunnen dan wel onverdeelde goederen die beide echtgenoten samen tijdens het huwelijk hebben aangekocht, in de nalatenschap aanwezig zijn. Op deze goederen wordt geen erfrecht in volle eigendom, maar slechts een vruchtgebruik toegekend.⁶²

25. Het is natuurlijk ook mogelijk dat de langstlevende echtgenoot opkomt zonder erfgerechtigde bloedverwanten van de *decurius*. In dat geval zal de langstlevende echtgenoot de gehele nalatenschap erven in volle eigendom (artikel 745bis, §1, derde lid BW).⁶³ Hij is dan namelijk de enige wettelijke erfgenaam.⁶⁴ Hier is er dus geen sprake van erfrechtelijk vruchtgebruik.

⁵⁶ M. PUELINCKX-COENE, "De grote promotie van de langstlevende echtgenote. Beschouwingen bij de integratie van de wet van 14 mei 1981 in het bestaande recht", *TPR* 1981, (593) 596.

⁵⁷ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 769.

⁵⁸ GwH 7 november 2007, *T.Fam.* 2008, afl. 3, 59.

⁵⁹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 770.

⁶⁰ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 45.

⁶¹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 771; L. VERSLUYS, *Je rechten bij erfenis in EPO-wetsreeks*, Berchem, Uitgeverij EPO, 2010, 45.

⁶² R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 296.

⁶³ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 104; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 47; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 773.

⁶⁴ R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 296.

26. Er kan een probleem ontstaan in verband met het erfrechtelijk vruchtgebruik wanneer de eerstoverleden echtgenoot zelf slechts rechten in blote eigendom had op bepaalde goederen. Het Hof van Cassatie heeft in deze situatie echter gesteld dat de langstlevende echtgenoot een eventueel vruchtgebruik verkrijgt, dat effectief zal worden bij het overlijden van de initiële vruchtgebruiker.⁶⁵

§4. Uitoefening van het erfrechtelijk vruchtgebruik

I. Algemeen

27. Over het algemeen is het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot onderworpen aan de algemene regels inzake vruchtgebruik. Er gelden echter ook een aantal bijzondere regels. Vanuit economisch oogpunt wordt de splitsing van volle eigendom in vruchtgebruik en blote eigendom niet gezien als een ideale situatie. Maar ook praktisch gezien kan dit tot ongewenste situaties leiden voor de vruchtgebruiker en blote eigenaar. Door meer waarborgen te bieden aan blote eigenaars en te voorzien in een soepeler beëindigingssysteem, heeft de wetgever gepoogd hieraan tegemoet te komen. Voor het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot geldt dus een (deels) afwijkend regime.⁶⁶

II. Verplichtingen bij de aanvang van het vruchtgebruik

A. Algemeen

28. Vruchtgebruik is "het recht om van een zaak waarvan een ander de eigendom heeft, het genot te hebben, zoals de eigenaar zelf, maar onder verplichting om de zaak zelf in stand te houden".⁶⁷ De vruchtgebruiker dient dus de toekomstige rechten van de blote eigenaar te beschermen. Er dient namelijk een restitutie plaats te vinden aan het einde van het vruchtgebruik. Dit verklaart het bestaan van twee belangrijke verplichtingen van de vruchtgebruiker bij de aanvang van het vruchtgebruik. In de eerste plaats moet er een boedelbeschrijving van de roerende goederen en een beschrijvende staat van de onroerende goederen worden opgemaakt (artikel 600 BW). Ook dient er een borgstelling te gebeuren (artikel 601 BW).⁶⁸ Deze twee verplichtingen vinden we terug in het gemene recht met betrekking tot vruchtgebruik. De erfgenamen-blote eigenaars kunnen ook genieten van de gemeenrechtelijke beschermingsmechanismen voor blote eigenaars.⁶⁹

⁶⁵ Cass. 4 november 2010, *JT* 2012, 198; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 106-108; D. DE BIE, "Hof van Cassatie 4 november 2010" in R. BARBAIX A.-L. VERBEKE, E. GOOSSENS en A. VAN DEN BROECK (eds.), *Rechtspraakfiches familiaal vermogensrecht 1* in *Bibliotheek Estate Planning*, Antwerpen, Intersentia, 2014, (60) 60-61.

⁶⁶ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 120.

⁶⁷ Artikel 578 Burgerlijk Wetboek.

⁶⁸ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng* in *Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 176; N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 35.

⁶⁹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 120.

29. Naast de gemeenrechtelijke beschermingsmechanismen, zijn er ook enkele bijzondere beschermingsmechanismen ingevoerd door de wetgever voor de erfgenamen-blothe eigenaars. Van de langstlevende echtgenoot kan geëist worden dat hij de geldsommen belegt en de effecten aan toonder omzet in inschrijvingen op naam of deze deponeert op een gemeenschappelijk rekening.⁷⁰

B. Boedelbeschrijving, staat en borgstelling

30. Blothe eigenaars kunnen vorderen dat er een boedelbeschrijving van het huisraad en een staat van het onroerend goed worden opgemaakt.⁷¹ In tegenstelling tot het gemene recht, kan de langstlevende echtgenoot wel onmiddellijk in het genot van de goederen treden, zelfs al is er nog geen boedelbeschrijving opgemaakt.⁷² De boedelbeschrijving en staat beschrijven de materiële staat, samenstelling en omvang van alle goederen die met het vruchtgebruik belast zijn. Het doel van het opmaken van zo'n boedelbeschrijving en staat is de blothe eigenaar de mogelijkheid geven om na te gaan of de vruchtgebruiker aan het einde van het vruchtgebruik voldoet aan zijn restitutieplichting.⁷³ De blothe eigenaar heeft steeds de mogelijkheid dit af te dwingen, de rechter heeft terzake geen beoordelingsvrijheid.⁷⁴ De boedelbeschrijving en staat hebben een bewijsfunctie. Daarom is het belangrijk dat ze gebeuren op tegenspraak.⁷⁵

Traditioneel worden de boedelbeschrijving en staat opgemaakt in een notariële akte. De bepalingen van het Burgerlijk Wetboek bevatten echter geen formele vereisten, waardoor het perfect mogelijk is om deze op te maken in een onderhandse akte indien alle partijen hiermee akkoord gaan.⁷⁶

31. Blothe eigenaars kunnen ook een borgstelling eisen van de vruchtgebruiker. Het doel hiervan is eveneens ervoor zorgen dat de goederen aan het einde van het vruchtgebruik aan de blothe eigenaars overhandigd worden in de staat waarin ze zich normaal bevinden na gebruik door een zorgvuldig persoon. De vruchtgebruiker moet dus borg stellen als waarborg dat hij de goederen in vruchtgebruik als een goed huisvader zal beheren.⁷⁷ De verplichting tot borgstelling bedoeld in artikel 601 BW is van aanvullend recht.⁷⁸ De erflater heeft de mogelijkheid de vruchtgebruiker te ontslaan van deze verplichting.⁷⁹ Dit kan gebeuren bij huwelijkscontract.⁸⁰

⁷⁰ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 176-177.

⁷¹ Artikel 745ter Burgerlijk Wetboek; V. WYART, "Les obligations de l'usufruitier à l'ouverture de la succession" in A.-C. VAN GYSEL (ed.), *Conjugalité et décès*, Limal, Anthemis, 2011, (217) 217.

⁷² Artikel 600 Burgerlijk Wetboek; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 40.

⁷³ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 120-121.

⁷⁴ Gent 29 maart 2007, *RW* 2008-09, afl. 8, 329.

⁷⁵ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 180.

⁷⁶ N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 36.

⁷⁷ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 182.

⁷⁸ W. PINTENS, S. MOSSLMANS en C. DECLERCK, *Praktijkboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 283-284.

⁷⁹ V. WYART, "Les obligations de l'usufruitier à l'ouverture de la succession" in A.-C. VAN GYSEL (ed.), *Conjugalité et décès*, Limal, Anthemis, 2011, (217) 220.

⁸⁰ Antwerpen 11 april 2004, *RW* 2006-07, afl. 43, 1767.

C. Belegging geldsommen en omzetting effecten aan toonder

32. Ook hebben de blote eigenaars de mogelijkheid om te vorderen dat de geldsommen waarop het vruchtgebruik rust worden belegd en dat de effecten aan toonder omgezet worden in inschrijvingen op naam of gedeponerd worden op een gemeenschappelijke bankrekening. Deze maatregelen gelden specifiek voor de erfgenamen-blote eigenaars. Het doel van deze maatregel is vermijden dat de vruchtgebruiker de goederen zou vervreemden zonder toestemming van de blote eigenaar. Geld en toonderstukken zijn erg gemakkelijk weg te maken, wat dit risico dus zeer reëel maakt.⁸¹

33. Wanneer er door de blote eigenaars geëist wordt dat de geldsommen waarop het vruchtgebruik rust worden belegd, betekent dit dat de gelden moeten worden geplaatst op een rekening op naam van zowel de vruchtgebruiker als de blote eigenaars. De opbrengsten komen nog steeds uitsluitend toe aan de vruchtgebruiker, maar er kan slechts beschikt worden over de gelden met toestemming van de blote eigenaars. De uitoefening van het recht van vruchtgebruik zal in dit geval dus beperkt blijven tot het opnemen van de opbrengsten of interesten van het kapitaal.⁸²

34. De mogelijkheid tot omzetting van effecten aan toonder zal in de praktijk geen toepassing meer vinden gezien de Wet tot afschaffing van de effecten aan toonder.⁸³

III. Verplichtingen tijdens het vruchtgebruik

A. Instandhouding en vrijwaring bestemming

35. Tijdens het vruchtgebruik heeft de vruchtgebruiker enerzijds de plicht om van het vruchtgebruik te genieten als een goede huisvader.⁸⁴ Anderzijds dient de vruchtgebruiker de zaak in stand te houden.⁸⁵ Hij dient de bestemming van het goed te handhaven.⁸⁶ Beide verplichtingen gelden voor elke vruchtgebruiker. Bij gebreke aan andersluidende bepaling, gelden ze ook voor de langstlevende echtgenoot-vruchtgebruiker.⁸⁷

⁸¹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 121; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 186-188.

⁸² M. COENE, "Commentaar bij art. 745ter B.W.", *OEST* 2008, afl. 35, (33) 48; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 186.

⁸³ Wet 14 december 2005 houdende afschaffing van de effecten aan toonder, *BS* 23 december 2005, 55488; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 186.

⁸⁴ Artikel 601 Burgerlijk Wetboek; N. BERNARD, *Précis de droit des biens*, Limal, Anthemis, 2013, 343.

⁸⁵ Artikel 578 Burgerlijk Wetboek.

⁸⁶ V. SAGAERT, B. TILLEMANS en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 351.

⁸⁷ N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 43.

B. Verplichting tot onderhoud

36. Net zoals iedere vruchtgebruiker, is ook de langstlevende echtgenoot-vruchtgebruiker gehouden tot de kleine herstellingen die nodig zijn om het goed te onderhouden. Wat onder een onderhoudsherstelling dient te worden begrepen wordt negatief geformuleerd. Alle herstellingen die geen grove herstellingen zijn, zijn onderhoudsherstellingen.⁸⁸

37. De grove herstellingen zijn daarentegen ten laste van de blote eigenaars, tenzij deze veroorzaakt zouden zijn doordat de vruchtgebruiker verzuimd heeft aan zijn plicht tot onderhoud sinds de aanvang van het vruchtgebruik.⁸⁹ Wanneer het goed waarop het vruchtgebruik rust zou instorten door ouderdom of door toeval vernield zou worden, is de vruchtgebruiker niet gehouden dit goed opnieuw te laten opbouwen.⁹⁰

C. Lasten

38. Tijdens het vruchtgebruik is de vruchtgebruiker gehouden bij te dragen in de lasten van het vruchtgebruik.⁹¹ Enkel de regelmatige en voorzienbare lasten komen ten laste van de vruchtgebruiker, de buitengewone lasten blijven ten laste van de blote eigenaar.⁹²

Deze regeling is van aanvullend recht. Partijen hebben dus de mogelijkheid om hiervan af te wijken.⁹³ Dit kan zowel leiden tot een voordeel voor de blote eigenaar als voor de vruchtgebruiker.⁹⁴

D. Schulden

39. Wanneer de langstlevende echtgenoot een vruchtgebruik onder bijzondere titel erft, zal hij niet gehouden zijn tot betaling van de hypothecaire schulden die rusten op het goed dat hij verkrijgt in vruchtgebruik.⁹⁵

⁸⁸ V. SAGAERT, B. TILLEMANS en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 355.

⁸⁹ Artikel 605-606 Burgerlijk Wetboek; V. SAGAERT, B. TILLEMANS en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 355-356; ; P. VITS, "Hoofdstuk 1 Vruchtgebruik: burgerrechtelijke aspecten" in D. MEULEMANS (ed.), *Vruchtgebruik, erfpacht en opstal*, Antwerpen, Maklu, 1998, (11) 26.

⁹⁰ Artikel 607 Burgerlijk Wetboek.

⁹¹ Artikel 608 Burgerlijk Wetboek; P. VITS, "Hoofdstuk 1 Vruchtgebruik: burgerrechtelijke aspecten" in D. MEULEMANS (ed.), *Vruchtgebruik, erfpacht en opstal*, Antwerpen, Maklu, 1998, (11) 28.

⁹² Artikel 609 Burgerlijk Wetboek; V. SAGAERT, B. TILLEMANS en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 356.

⁹³ S. BOUFFLETTE en A. SALVE, *Usufruit, usage et habitation. Aspects civils in Répertoire pratique du droit belge*, Brussel, Bruylant, 2014, 166.

⁹⁴ V. SAGAERT, B. TILLEMANS en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 356-357.

⁹⁵ Artikel 611 Burgerlijk Wetboek; P. VITS, "Hoofdstuk 1 Vruchtgebruik: burgerrechtelijke aspecten" in D. MEULEMANS (ed.), *Vruchtgebruik, erfpacht en opstal*, Antwerpen, Maklu, 1998, (11) 29.

40. Wanneer de langstlevende echtgenoot een vruchtgebruik onder algemene titel erft, dient hij in verhouding tot zijn deel van de volle eigendom bij te dragen in de schulden. Dit impliceert dat hij de interesten op de schulden van de nalatenschap moet betalen.⁹⁶ Indien de vruchtgebruiker de volledige schuld heeft betaald, zal bij het einde van het vruchtgebruik het kapitaal aan hem terugkeren, zonder interest.⁹⁷ Indien hij dit niet heeft betaald en de blote eigenaar de schuld dus zal voldoen, is de vruchtgebruiker gehouden tot het betalen van de interest aan de blote eigenaar.⁹⁸

41. Wat de kosten van de eventuele rechtsgedingen betreft, is de vruchtgebruiker enkel gehouden deze te voldoen voor zover deze betrekking hebben op het genot van de goederen die bezwaard zijn met vruchtgebruik.⁹⁹

IV. Rechten van de langstlevende-vruchtgebruiker

A. Rechten van de vruchtgebruiker met betrekking tot het goed

1. Gebruiksrecht

42. Volgens artikel 578 BW heeft de vruchtgebruiker het recht om het genot te hebben van de zaak waarop zijn vruchtgebruik rust 'zoals de eigenaar zelf'. Deze ruime beschrijving van het recht van vruchtgebruik impliceert dat de vruchtgebruiker de mogelijkheid heeft om zowel materiële als juridische handelingen te stellen met betrekking tot het goed.¹⁰⁰

De vruchtgebruiker is titularis van twee attributen van het recht op eigendom, namelijk het gebruiks- en het genotsrecht.¹⁰¹ In de eerste plaats heeft de vruchtgebruiker het recht om het goed te gebruiken. Met betrekking tot het gebruiksrecht mag de vruchtgebruiker in de eerste plaats alle daden van beheer stellen met betrekking tot het goed waarop het vruchtgebruik rust. Deze daden dienen in overeenstemming te zijn met het criterium van de *bonus pater familias*. Onder daden van beheer kunnen zowel materiële handelingen als rechtshandelingen vallen.¹⁰²

⁹⁶ V. SAGAERT, B. TILLEMANN en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 357.

⁹⁷ S. BOUFFLETTE en A. SALVE, *Usufruit, usage et habitation. Aspects civils in Répertoire pratique du droit belge*, Brussel, Bruylant, 2014, 167.

⁹⁸ Artikel 612 Burgerlijk Wetboek; M. PUELINCKX-COENE, "De grote promotie van de langstlevende echtgenote. Beschouwingen bij de integratie van de wet van 14 mei 1981 in het bestaande recht", *TPR* 1981, (593) 605.

⁹⁹ Artikel 613 Burgerlijk Wetboek.

¹⁰⁰ S. BOUFFLETTE en A. SALVE, *Usufruit, usage et habitation. Aspects civils in Répertoire pratique du droit belge*, Brussel, Bruylant, 2014, 74; N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 62.

¹⁰¹ N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 62; P. VITS, "Hoofdstuk 1 Vruchtgebruik: burgerrechtelijke aspecten" in D. MEULEMANS (ed.), *Vruchtgebruik, erfpacht en opstal*, Antwerpen, Maklu, 1998, (11) 19.

¹⁰² R. JANSSEN en K. SWINNEN, "De contractuele modulering van de gebruiks- en beschikkingsbevoegdheden van de vruchtgebruiker" in V. SAGAERT en A.-L. VERBEKE (eds.), *Vruchtgebruik. Mogelijkheden, beperkingen en innovaties*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (51) 52.

Met de materiële handelingen worden alle gewone gebruikshandelingen met betrekking tot het goed bedoeld, zoals bijvoorbeeld het bewonen van de woning, het rijden met een wagen, ... De vruchtgebruiker heeft het recht om alle juridische en materiële accessoria van het goed aan te wenden voor deze handelingen.¹⁰³

De rechtshandelingen die daden van beheer uitmaken zijn erg uiteenlopend. Het kan gaan van een rechtshandeling waarbij aan derden een persoonlijk recht wordt toegestaan tot het instellen van een vordering tot gemeenmaking van een scheidingsmuur.¹⁰⁴ Ook heeft de langstlevende echtgenoot-vruchtgebruiker het recht om het goed waarop zijn vruchtgebruik betrekking heeft te verhuren. Het kan gaan om eender welk type van verhuur, zowel woonhuur als handelshuur.¹⁰⁵ In een arrest van 2011 besliste het Hof van beroep te Antwerpen dat de langstlevende echtgenoot als vruchtgebruiker beschikt over een eigen beheersbevoegdheid en dus bijgevolg alle daden van behoorlijk beheer kan stellen. Dit gebruiksrecht biedt hem de mogelijkheid om positieve handelingen met betrekking tot de uitoefening van de morele rechten van intellectuele eigendom te stellen, met uitsluiting van de blote eigenaar.¹⁰⁶

43. In de tweede plaats mag de vruchtgebruiker ook daden van voorlopig beheer en daden van behoud stellen. In bepaalde gevallen zal het zelfs noodzakelijk zijn deze daden te stellen, gezien de verplichting van de vruchtgebruiker om het goed in stand te houden en te gebruiken zoals een *bonus pater familias*.¹⁰⁷

44. Ook het recht om het goed waarop zijn vruchtgebruik rust te bebouwen of hier werken aan uit te voeren valt onder zijn gebruiksrecht.¹⁰⁸ De vruchtgebruiker heeft dus het recht om werken uit te voeren op het goed dat voorwerp is van zijn recht van vruchtgebruik. Hij dient natuurlijk wel steeds zijn verplichting om het goed in stand te houden voor ogen te houden.¹⁰⁹ De werken mogen ook nooit tot gevolg hebben dat er afbreuk wordt gedaan aan de rechten van de blote eigenaars.¹¹⁰ Indien de vruchtgebruiker gedurende zijn vruchtgebruik werken zou hebben uitgevoerd die ervoor gezorgd hebben dat de waarde van het goed is gestegen, kan hij hiervoor toch geen vergoeding vorderen aan het einde van het vruchtgebruik.¹¹¹

¹⁰³ S. BOUFFLETTE en A. SALVE, *Usufruit, usage et habitation. Aspects civils in Répertoire pratique du droit belge*, Brussel, Bruylant, 2014, 73-74; R. JANSSEN en K. SWINNEN, "De contractuele modulering van de gebruiks- en beschikkingsbevoegdheden van de vruchtgebruiker" in V. SAGAERT en A.-L. VERBEKE (eds.), *Vruchtgebruik. Mogelijkheden, beperkingen en innovaties*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (51) 52.

¹⁰⁴ R. JANSSEN en K. SWINNEN, "De contractuele modulering van de gebruiks- en beschikkingsbevoegdheden van de vruchtgebruiker" in V. SAGAERT en A.-L. VERBEKE (eds.), *Vruchtgebruik. Mogelijkheden, beperkingen en innovaties*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (51) 52.

¹⁰⁵ N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 72.

¹⁰⁶ Antwerpen 13 juli 2011, *RW* 2011-12, afl. 26, 1169, noot C. DECLERCK; D. DE BIE, "Hof van Beroep Antwerpen 13 juli 2011" in R. BARBAIX A.-L. VERBEKE, E. GOOSSENS en A. VAN DEN BROECK (eds.), *Rechtspraakfiches familiaal vermogensrecht 1 in Bibliotheek Estate Planning*, Antwerpen, Intersentia, 2014, (60) 60-61.

¹⁰⁷ R. JANSSEN en K. SWINNEN, "De contractuele modulering van de gebruiks- en beschikkingsbevoegdheden van de vruchtgebruiker" in V. SAGAERT en A.-L. VERBEKE (eds.), *Vruchtgebruik. Mogelijkheden, beperkingen en innovaties*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (51) 53.

¹⁰⁸ S. BOUFFLETTE en A. SALVE, *Usufruit, usage et habitation. Aspects civils in Répertoire pratique du droit belge*, Brussel, Bruylant, 2014, 85; R. JANSSEN en K. SWINNEN, "De contractuele modulering van de gebruiks- en beschikkingsbevoegdheden van de vruchtgebruiker" in V. SAGAERT en A.-L. VERBEKE (eds.), *Vruchtgebruik. Mogelijkheden, beperkingen en innovaties*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (51) 53.

¹⁰⁹ N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 68.

¹¹⁰ Artikel 599, eerste lid Burgerlijk Wetboek.

¹¹¹ Artikel 599, tweede lid Burgerlijk Wetboek.

2. Genotsrecht

45. Het genotsrecht van de vruchtgebruiker impliceert dat hij recht heeft op alle vruchten die door het goed in vruchtgebruik worden voortgebracht.¹¹² Het gaat om alle soorten vruchten, zowel burgerlijke als natuurlijke.¹¹³ De langstlevende echtgenoot-vruchtgebruiker heeft recht op de vruchten die worden voortgebracht door het vruchtgebruik vanaf het overlijden van de eerststervende echtgenoot en dus vanaf het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap.¹¹⁴

3. Beperkingen

46. Het gebruiks- en genotsrecht worden echter wel beperkt door de verplichting om de zaak zelf in stand te houden.¹¹⁵ Dit zou voor grote moeilijkheden kunnen zorgen in geval van zaken die door normaal verbruik verslijten. De wetgever heeft voor deze zaken echter een bijzondere regeling voorzien in artikel 589 BW. Indien deze zaken het voorwerp uitmaken van een vruchtgebruik, heeft de vruchtgebruiker het recht deze zaken te gebruiken waarvoor zij bestemd zijn en dient hij deze slechts terug te geven in de staat waarin ze zich bevinden. Deze bepaling zal dus zeer van belang zijn voor het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot aangezien het zeer waarschijnlijk is dat de nalatenschap van de eerststervende echtgenoot uit vele van deze zaken bestaat, denk aan een wagen en dergelijke.¹¹⁶

47. Ook dient de vruchtgebruiker te allen tijde de bestemming van het goed te respecteren en het goed te beheren zoals een goede huisvader. Hij dient alle handelingen te stellen die noodzakelijk zijn om ervoor te zorgen dat de waarde van het goed niet daalt. Ook dient hij het goed te gebruiken zoals de blote eigenaar. Enkel in geval de blote eigenaar dit op ongunstige wijze deed, dient hij voor een andere gebruikswijze te kiezen die beantwoordt aan de gebruikswijze van een normale, redelijke en voorzichtige huisvader.¹¹⁷

¹¹² Artikel 582 Burgerlijk Wetboek; P. VITS, "Hoofdstuk 1 Vruchtgebruik: burgerrechtelijke aspecten" in D. MEULEMANS (ed.), *Vruchtgebruik, erfpacht en opstal*, Antwerpen, Maklu, 1998, (11) 19.

¹¹³ Artikel 582 Burgerlijk Wetboek; N. BERNARD, *Précis de droit des biens*, Limal, Anthemis, 2013, 332; R. JANSSEN en K. SWINNEN, "De contractuele modulering van de gebruiks- en beschikkingsbevoegdheden van de vruchtgebruiker" in V. SAGAERT en A.-L. VERBEKE (eds.), *Vruchtgebruik. Mogelijkheden, beperkingen en innovaties*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (51) 57.

¹¹⁴ N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 63-64.

¹¹⁵ R. JANSSEN en K. SWINNEN, "De contractuele modulering van de gebruiks- en beschikkingsbevoegdheden van de vruchtgebruiker" in V. SAGAERT en A.-L. VERBEKE (eds.), *Vruchtgebruik. Mogelijkheden, beperkingen en innovaties*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (51) 58; N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 62-63.

¹¹⁶ N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 62-63.

¹¹⁷ R. JANSSEN en K. SWINNEN, "De contractuele modulering van de gebruiks- en beschikkingsbevoegdheden van de vruchtgebruiker" in V. SAGAERT en A.-L. VERBEKE (eds.), *Vruchtgebruik. Mogelijkheden, beperkingen en innovaties*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (51) 59-62.

B. Rechten van de vruchtgebruiker met betrekking tot zijn recht

48. De vruchtgebruiker is eigenaar van zijn recht van vruchtgebruik. Dit impliceert dat hij zijn recht van vruchtgebruik kan overdragen.¹¹⁸ De initiële vruchtgebruiker blijft echter van belang. Vruchtgebruik eindigt namelijk bij de dood van de vruchtgebruiker.¹¹⁹ Indien de initiële vruchtgebruiker zijn recht overdraagt, blijft zijn dood het ogenblik waarop het vruchtgebruik zal eindigen. Indien de tweede vruchtgebruiker eerder sterft, dan zal het overgedragen vruchtgebruik overgaan op zijn erfgenamen tot aan de dood van de initiële vruchtgebruiker.¹²⁰ Indien dit niet het geval zou zijn, zou er afbreuk gedaan worden aan de rechten van de blote eigenaars door de overdracht van het vruchtgebruik, zeker wanneer het vruchtgebruik overgedragen wordt aan een veel jongere persoon dan de initiële vruchtgebruiker.¹²¹

49. In het specifieke geval van de verkoop van zowel het vruchtgebruik als de blote eigendom van eenzelfde goed, stelt zich de vraag of het vruchtgebruik overgaat op de gehele geldsom of enkel op het deel dat overeenkomt met de waarde van het vruchtgebruik op het moment van de verkoop. In de meeste gevallen zal dit geen probleem vormen, aangezien de partijen voorafgaand aan de verkoop hierover een overeenkomst hebben gesloten. Is dit niet het geval, dan zal het vruchtgebruik overgaan op het deel van de verkoopprijs dat overeenkomt met de waarde van het vruchtgebruik op het moment van de verkoop van het goed.¹²²

50. Mede-eigenaars hebben de mogelijkheid om te allen tijde te eisen dat er een einde wordt gesteld aan hun situatie van onverdeeldheid (artikel 815 BW). Tussen vruchtgebruiker en blote eigenaar bestaat er echter geen onverdeeldheid. De wetgever heeft daarom voorzien in een mogelijkheid tot omzetting van het vruchtgebruik. De langstlevende echtgenoot heeft het recht een vordering tot gerechtelijke omzetting in stellen.¹²³ Het omzettingsrecht is echter niet absoluut. De rechter kan beslissen of hij de omzetting al dan niet toestaat.¹²⁴

Het recht om de omzetting van het vruchtgebruik te vorderen is niet vatbaar voor overdracht ten kosteloze of ten bezwarende titel. Het is namelijk een persoonlijk recht. Wanneer de langstlevende echtgenoot zijn vruchtgebruik vervreemd heeft, zal de nieuwe vruchtgebruiker dus geen recht hebben om de omzetting van zijn vruchtgebruik te vorderen.¹²⁵

¹¹⁸ Artikel 595, eerste lid Burgerlijk Wetboek; S. BOUFFLETTE en A. SALVE, *Usufruit, usage et habitation. Aspects civils in Répertoire pratique du droit belge*, Brussel, Bruylant, 2014, 114.

¹¹⁹ Artikel 617, eerste lid Burgerlijk Wetboek.

¹²⁰ N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 76.

¹²¹ Artikel 599, eerste lid Burgerlijk Wetboek.

¹²² N. VERHEYDEN-JEANMART en O. JAUNIAUX, "L'exercice de l'usufruit du conjoint survivant" in J.-L. RENCHON en F. TAINMONT (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (35) 76.

¹²³ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 210.

¹²⁴ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 795-796.

¹²⁵ M. COENE en A. VERBEKE, "Commentaar bij art. 745quinquies B.W.", *OEST* 2008, (61) 74.

V. Einde van het vruchtgebruik

51. Het recht van vruchtgebruik is slechts een tijdelijk recht. Met het ontstaan van een vruchtgebruik, komt er een toestand tot stand die economisch gezien niet zo interessant is. De vruchtgebruiker heeft niet het recht om ten volle van het goed te genieten en er bestaat een risico dat hij het goed volledig zal uitputten en zo de rechten van de blote eigenaars zal ondermijnen. Om aan dit probleem tegemoet te komen, heeft de wetgever tal van beëindigingsgronden voorzien.¹²⁶ De beëindigingsgronden van het gemeen recht zijn eveneens van toepassing op het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot.

In de eerste plaats kan het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot eindigen door de gemeenrechtelijke beëindigingswijzen van elk zakelijk recht. Het erfrechtelijk vruchtgebruik zal eindigen indien het goed waarop het vruchtgebruik betrekking heeft, tenietgaat.¹²⁷

Ten tweede kunnen de blote eigenaar en de vruchtgebruiker samen beslissen tot verkoop van het met vruchtgebruik bezwaarde goed. Ook dit heeft de beëindiging van het vruchtgebruik tot gevolg. De verkoopprijs dient dan verdeeld te worden onder de blote eigenaar en vruchtgebruiker in verhouding tot hun deel.¹²⁸

In de derde plaats bevat artikel 617 BW ook nog een aantal gemeenrechtelijke beëindigingsgronden.¹²⁹ Het vruchtgebruik zal eindigen door overlijden van de vruchtgebruiker.¹³⁰ Het leven van de vruchtgebruiker zal altijd de maximumduur van het vruchtgebruik uitmaken.¹³¹ Ook zal het vruchtgebruik teniet gaan door de niet uitoefening ervan gedurende dertig jaar. Vermenging kan eveneens een einde maken aan het erfrechtelijk vruchtgebruik. Ook kan er afstand worden gedaan van het recht van vruchtgebruik.¹³²

Wat het gemeen recht betreft, vinden we in het Burgerlijk Wetboek ook een grond tot vervallenverklaring terug. Het vruchtgebruik kan eindigen indien de vruchtgebruiker misbruik maakt van zijn genot, door het erf te beschadigen of doordat het goed vervalt door een gebrek aan onderhoud.¹³³ Deze vervallenverklaring wordt echter niet automatisch toegepast. Het is de rechter die hierover zal beslissen rekening houdend met alle omstandigheden van de zaak en de belangen van alle betrokkenen.¹³⁴ Het is een persoonlijke sanctie voor de vruchtgebruiker. De vervallenverklaring heeft een relatieve werking waardoor ze niet tegenwerpelijk is aan derden.¹³⁵

¹²⁶ V. SAGAERT, B. TILLEMEN en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 360.

¹²⁷ R. DEKKERS en E. DIRIX, *Handboek burgerlijk recht deel II*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 183; V. SAGAERT, B. TILLEMEN en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 360.

¹²⁸ V. SAGAERT, B. TILLEMEN en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 360.

¹²⁹ V. SAGAERT, B. TILLEMEN en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 360.

¹³⁰ S. BOUFFLETTE en A. SALVE, *Usufruit, usage et habitation. Aspects civils in Répertoire pratique du droit belge*, Brussel, Bruylant, 2014, 191; R. DEKKERS en E. DIRIX, *Handboek burgerlijk recht deel II*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 183.

¹³¹ M. MUYLLE, *De duur en de beëindiging van zakelijke rechten*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 394-395.

¹³² V. SAGAERT, B. TILLEMEN en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 361-362; P. VITS, "Hoofdstuk 1 Vruchtgebruik: burgerrechtelijke aspecten" in D. MEULEMANS (ed.), *Vruchtgebruik, erfpacht en opstal*, Antwerpen, Maklu, 1998, (11) 31-32.

¹³³ R. DEKKERS en E. DIRIX, *Handboek burgerlijk recht deel II*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 183.

¹³⁴ M. MUYLLE, *De duur en de beëindiging van zakelijke rechten*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 432-433.

¹³⁵ Artikel 618 Burgerlijk Wetboek; V. SAGAERT, B. TILLEMEN en A.-L. VERBEKE, *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 362.

52. Net zoals er bijzondere regels bestaan bij de aanvang van het erfrechtelijk vruchtgebruik, bestaan er ook bijzondere regels inzake de beëindiging ervan.

Een eerste bijzondere beëindigingsgrond van het erfrechtelijk vruchtgebruik is de omzettingmogelijkheid (*infra* nr. 53 e.v.). Bij de omzetting van het vruchtgebruik, wordt het vruchtgebruik vervangen door een ander recht op een goed of door een recht op een ander goed. De echtgenoot verliest economisch gezien geen aanspraken.¹³⁶

Een tweede specifieke beëindigingsgrond is de uitsluiting of vervallenverklaring van het erfrechtelijk vruchtgebruik. Hier gaan de verkregen rechten wel verloren. Deze beëindigingsmogelijkheid wordt gezien als een 'onechte' erfrechtelijk onwaardigheid.¹³⁷ Wanneer een ouder geheel of gedeeltelijk ontzet is uit het ouderlijk gezag over de kinderen die geboren zijn uit zijn huwelijk met de erflater, kan deze in de nalatenschap van de erflater uitgesloten of vervallen verklaard worden van erfrecht.¹³⁸ Dit verval van erfrecht zal nooit van rechtswege uitwerking krijgen.¹³⁹ Het is de rechter die oordeelt over de uitsluiting of het verval op vordering van de afstammelingen. Deze vordering dient ingesteld te worden binnen een jaar vanaf het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap of binnen een jaar vanaf de ontzetting uit het ouderlijk gezag.¹⁴⁰

§5. Omzetting en waardering van het erfrechtelijk vruchtgebruik

I. Begrip en doel omzettingsrecht

53. Bij de erfrechtelijke overgang van het vermogen van de eerststervende echtgenoot, wordt de volle eigendom opgesplitst in vruchtgebruik en blote eigendom. Deze opsplitsing is niet steeds verenigbaar met een doeltreffend vermogensbeheer en brengt erfgenamen in een afhankelijke positie. De wetgever heeft hiervoor een oplossing gezocht die tegemoetkomt aan de belangen van beide partijen: het omzettingsrecht.¹⁴¹

54. Het omzettingsrecht is het recht van de langstlevende echtgenoot of blote eigenaar om te vorderen dat het vruchtgebruik wordt omgezet in volle eigendom, in een geldsom of in een gewaarborgde en geïndexeerde rente.¹⁴² Het recht op omzetting is een erfrechtelijk recht dat ontstaat en bepaald is op de dag van het overlijden.¹⁴³

¹³⁶ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginnelsen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 122; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 182.

¹³⁷ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginnelsen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 120; 134.

¹³⁸ Artikel 745septies Burgerlijk Wetboek.

¹³⁹ R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 293.

¹⁴⁰ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 189-190.

¹⁴¹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 774; A. VERBEKE, *Belgisch erfrecht in kort bestek. Met IPR-aspecten en praktische tips voor Nederlanders*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 36-37.

¹⁴² W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 774.

¹⁴³ Hof van Beroep Brussel 27 september 1985, *TBBR* 1987, 135; P. DELNOY, *La succession légale*, Brussel, Larcier, 2011, 76.

55. Het doel van het omzettingsrecht is enerzijds fungeren als oplossing voor de economische nadelen die kunnen verbonden zijn aan het vruchtgebruik en anderzijds de spanningen tussen vruchtgebruiker en blote eigenaars in verband met de bijdragen in de kosten van de goederen die met vruchtgebruik belast zijn ondervangen.¹⁴⁴

De wetgever had de bedoeling om met de toekenning van een omzettingsrecht, tegenstrijdige belangen van de langstlevende en de familie met elkaar te verzoenen. Enerzijds wil men de langstlevende zijn levensstandaard van voor het overlijden zoveel mogelijk laten behouden. Maar anderzijds wil men er ook voor zorgen dat de eigendomsrechten op de nalatenschapsgoederen niet verloren gaan voor de eigen familie van de eerststervende.¹⁴⁵

II. Kenmerken omzettingsrecht

A. Persoonlijk recht

56. Het omzettingsrecht is een persoonlijk recht, de wet bepaalt dit uitdrukkelijk.¹⁴⁶ Het recht kan dus enkel uitgeoefend worden door de wettelijke titularissen.¹⁴⁷ Het omzettingsrecht is niet vatbaar voor overdracht en de schuldeisers van de erfgenamen kunnen dit recht niet uitoefenen.¹⁴⁸ Er moet echter aangenomen worden dat het omzettingsrecht wel kan vererven. Dit houdt in dat ook de rechtsopvolgers van de blote eigenaar de omzetting kunnen vorderen indien de blote eigenaar overlijdt vooraleer hij de omzetting had gevraagd.¹⁴⁹

B. Niet van openbare orde

57. Het omzettingsrecht is niet van openbare orde. De titularissen kunnen dus verzaken aan dit recht, maar slechts na het openvallen van de nalatenschap. Ook kan het omzettingsrecht door de erflater zowel qua omvang als qua modaliteiten worden beperkt of ontnomen. De beperking of ontneming kan echter enkel betrekking hebben op het beschikbaar deel. De reservataire erfgenaam heeft namelijk het recht zijn voorbehouden erfdeel vrij van alle lasten en voorwaarden op te eisen. De erflater kan de omzetting bijvoorbeeld beperken tot één van de drie wettelijk voorgeschreven vormen. Dit kan wel enkel bij testament of contractuele erfstelling. Andere manieren zouden een verboden erfovereenkomst uitmaken.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Gent 29 maart 2007, *RW* 2008-09, afl. 8, 329; Antwerpen 8 april 2015, *T.Not.* 2015, 361.

¹⁴⁵ J. VERSTRAETE, "Omzetting vruchtgebruik/Doel van de omzettingsregel" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament* in *Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (73) 73.

¹⁴⁶ Artikel 745*quinquies*, §1 Burgerlijk Wetboek.

¹⁴⁷ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 777; J. VERSTRAETE, "Kenmerken van het omzettingsrecht" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament* in *Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (103) 106.

¹⁴⁸ Rb. Gent 9 november 2004, *T.Not.* 2005, 306; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 186; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 46; J. VERSTRAETE, "Kenmerken van het omzettingsrecht" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament* in *Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (103) 106.

¹⁴⁹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 186.

¹⁵⁰ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 777-778; 979.

In een vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg te Gent werd uitdrukkelijk bepaald dat het omzettingsrecht niet kan worden uitgesloten ten aanzien van de kinderen in het huwelijkscontract of een wijzigingsakte.¹⁵¹

58. Afwijkingen van het omzettingsrecht zijn echter niet onbeperkt mogelijk. Er bestaan twee situaties waarin het omzettingsrecht nooit kan worden ontnomen. In deze gevallen is er dus in elk geval een recht om de omzetting te verzoeken. De erflater heeft dan niet de mogelijkheid om het initiatiefrecht te ontnemen aan zijn erfgenamen bij testament. De rechter zal de vordering dus steeds ontvankelijk dienen te verklaren. Dit impliceert echter niet dat de rechter geen beoordelingsvrijheid ten gronde heeft. Hij kan nog steeds vrij beslissen tot toekenning of afwijzing van de vordering.¹⁵²

Een eerste situatie is het geval waarin er afstammelingen zijn (uit een vorige relatie) van de vooroverleden echtgenoot.¹⁵³ De afstammelingen zullen altijd over een omzettingsrecht beschikken. De wetgever viseert hier situaties waarin de stiefouder niet veel ouder zou zijn dan de stiefkinderen. Bij gebrek aan een omzettingmogelijkheid, zou dit betekenen dat de kinderen amper van hun erfrecht kunnen genieten aangezien dit beperkt zou blijven tot de blote eigendom.¹⁵⁴

Een tweede situatie heeft betrekking op de preferentiële goederen. Het omzettingsrecht van de langstlevende echtgenoot kan niet worden ontnomen met betrekking tot de vorderingen tot omzetting van vruchtgebruik of tot inkoop van de preferentiële goederen.¹⁵⁵ De bescherming geldt enkel voor de langstlevende echtgenoot die op het ogenblik van het overlijden in de gezinswoning woont, tenzij hij tegen zijn wil verhinderd zou zijn dit te doen. Na het overlijden dient de langstlevende niet in de gezinswoning te blijven wonen om van deze bescherming te kunnen genieten. Als vruchtgebruiker is hij immers niet verplicht om de woning te bewonen.¹⁵⁶ De bescherming in dit geval is dubbel. Ten eerste kan de langstlevende altijd verzoeken tot omzetting, de erflater kan hem het initiatiefrecht niet ontnemen. Ten tweede kan de omzetting nooit plaatsvinden zonder het akkoord van de langstlevende echtgenoot.¹⁵⁷ De langstlevende echtgenoot kan zich verzetten tegen een vordering tot omzetting van het vruchtgebruik op de gezinswoning uitgaande van de kinderen.¹⁵⁸ De langstlevende heeft dus een vetorecht met betrekking tot de omzetting van de preferentiële goederen.¹⁵⁹ Ook indien het een tweede huwelijk betreft, heeft de langstlevende echtgenoot een vetorecht.¹⁶⁰

¹⁵¹ Rb. Gent 11 juni 1992, *T. Not.* 1993, 170, noot BOUCKAERT.

¹⁵² A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 51-52.

¹⁵³ Artikel 745quinquies, §2, eerste lid Burgerlijk Wetboek; J. VERSTRAETE, "Kenmerken van het omzettingsrecht" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (103) 106.

¹⁵⁴ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 778.

¹⁵⁵ Artikel 745quinquies, §2, tweede lid Burgerlijk Wetboek; J. VERSTRAETE, "Kenmerken van het omzettingsrecht" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (103) 106.

¹⁵⁶ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 778.

¹⁵⁷ Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, afl. 34, 1279.

¹⁵⁸ Gent 26 september 1997, *T. Not.* 1999, 151; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 52.

¹⁵⁹ Antwerpen 25 mei 1998, *T. Not.* 1999, 67; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 52.

¹⁶⁰ Brussel 8 januari 2001, *RW* 2001-02, afl. 9, 314.

59. Het omzettingsrecht kan niet enkel worden beperkt, maar kan mogelijk ook worden uitgebreid. Er kan bijvoorbeeld een langere termijn dan vijf jaar toegekend worden aan de langstlevende echtgenoot die opkomt met andere erfgenamen dan afstammelingen.¹⁶¹

C. Deelbaar wat de goederen betreft

60. Ten aanzien van de goederen is het omzettingsrecht deelbaar. Het kan dus zowel op een deel als op het geheel van de goederen uitgeoefend worden. Dit in tegenstelling tot de gerechtigden. Het omzettingsrecht dient steeds ten aanzien van alle blote eigenaars te worden gevorderd.¹⁶²

D. Geen vordering tot verdeling

61. De omzetting van vruchtgebruik vertoont gelijkenissen met een verdeling, maar toch wordt de vordering tot omzetting van een vruchtgebruik niet gezien als een verdeling. Er moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden. Tussen vruchtgebruik en blote eigendom is er geen sprake van een onverdeeldheid, logischerwijs kan er dus ook geen verdeling plaatsvinden. De omzetting kan in beginsel ook los van de verdeling van de nalatenschap gebeuren.¹⁶³

III. Titularissen van het omzettingsrecht

A. Samenloop van de langstlevende echtgenoot met afstammelingen

62. Wat betreft de titularissen van het omzettingsrecht, wordt er een onderscheid gemaakt tussen de situatie waarin de langstlevende echtgenoot opkomt samen met afstammelingen van de *de cuius* en de situatie waarin de langstlevende echtgenoot opkomt samen met andere bloedverwanten-erfgenamen van de *de cuius*.¹⁶⁴

63. Wanneer de langstlevende echtgenoot in samenloop komt met afstammelingen van de eerststervende echtgenoot, hebben zowel de langstlevende echtgenoot als de afstammelingen het recht om de omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik te vorderen.¹⁶⁵ Het omzettingsrecht is in dit geval dus tweezijdig.¹⁶⁶

¹⁶¹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 779.

¹⁶² R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 186; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 779-780; J. VERSTRAETE, "Kenmerken van het omzettingsrecht" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (103) 105.

¹⁶³ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 46; J. VERSTRAETE, "Kenmerken van het omzettingsrecht" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (103) 105.

¹⁶⁴ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 125; J. VERSTRAETE, "Wie kan omzetting vorderen?" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (87) 87-88.

¹⁶⁵ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 780; J. VERSTRAETE, "Wie kan omzetting vorderen?" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (87) 87.

¹⁶⁶ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 51.

De term afstammelingen dient hier ruim te worden geïnterpreteerd. Niet enkel afstammelingen die erfgenamen *ab intestato* zijn, maar ook afstammelingen die een schenking of legaat in blote eigendom kregen, dienen hieronder te worden begrepen.¹⁶⁷

64. Vroeger sloot artikel 745*quater*, §1, tweede lid BW de overspelige kinderen uit van het initiatiefrecht. De wetgever wilde hiermee verhinderen dat het rustig genot van de bedrogen echtgenoot in het gedrang zou komen door een overspelig kind. De vraag rees of dit geen discriminatie uitmaakt ten aanzien van andere afstammelingen.¹⁶⁸ Het Grondwettelijk Hof heeft in een arrest van 28 maart 2007 geoordeeld dat dit inderdaad in strijd is met het gelijkheidsbeginsel.¹⁶⁹ Opmerkelijk is het feit dat de wetgever nog voor de uitspraak van het Grondwettelijk Hof deze discriminatie reeds had opgeheven door de afstammingswet van 1 juli 2006.¹⁷⁰ Het Grondwettelijk Hof heeft echter terecht een discriminatie vastgesteld aangezien de wet pas in werking is getreden op 1 juli 2007.¹⁷¹ Vanaf de inwerkingtreding van deze wet hebben dus ook kinderen die voortkomen uit een overspelige relatie het recht om de omzetting van het vruchtgebruik te eisen.¹⁷²

65. Er is geen termijn bepaald waarbinnen het omzettingsrecht dient te worden uitgeoefend. Aldus zal het kunnen worden uitgeoefend zolang het vruchtgebruik bestaat.¹⁷³

B. Samenloop van de langstlevende echtgenoot met andere erfgenamen

66. Wanneer de langstlevende echtgenoot in samenloop komt met andere erfgenamen dan afstammelingen, kan in beginsel enkel de langstlevende de omzetting eisen. Het omzettingsrecht is hier dus eenzijdig.¹⁷⁴ Onder de andere erfgenamen verstaan we alle blote eigenaars; zowel de gewone erfgenamen, de legatarissen, de derde-verkrijgers van erfelijke rechten, als hun erfgenamen en rechtverkrijgenden worden hieronder begrepen.¹⁷⁵

67. De omzetting dient hier in principe toegestaan te worden door de rechter. Uitzonderlijk kan de rechter de omzetting weigeren wanneer de omzetting de belangen van een onderneming of een beroepsarbeid ernstig zou schaden.¹⁷⁶

¹⁶⁷ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 780.

¹⁶⁸ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 780.

¹⁶⁹ GwH 28 maart 2007, *RW* 2007-08, afl. 8, 1.

¹⁷⁰ Artikel 24 Wet 1 juli 2006 tot wijziging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het vaststellen van de afstamming en de gevolgen ervan, *BS* 29 december 2006, 76040.

¹⁷¹ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 51.

¹⁷² J. VERSTRAETE, "Wie kan omzetting vorderen?" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament* in *Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (87) 87.

¹⁷³ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 781.

¹⁷⁴ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 51.

¹⁷⁵ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 781.

¹⁷⁶ Artikel 745*quater*, §2, derde lid Burgerlijk Wetboek; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng* in *Beginnelsen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 222.

68. Het omzettingsrecht geldt in dit geval slechts voor een termijn van vijf jaar na het openvallen van de nalatenschap.¹⁷⁷ Deze termijn is een vervaltermijn en is dus niet vatbaar voor stuiting of schorsing.¹⁷⁸ Indien de langstlevende echtgenoot de vordering instelt buiten de termijn van vijf jaar, zal de omzetting in beginsel geweigerd worden en slechts worden toegestaan indien er billijke motieven aanwezig zijn wegens omstandigheden eigen aan de zaak.¹⁷⁹

De langstlevende echtgenoot kan ook eisen dat de blote eigendom van de preferentiële goederen aan hem wordt overgedragen tegen geld. Dit omzettingsrecht is niet gebonden aan de termijn van vijf jaar en kan te allen tijde geëist worden.¹⁸⁰

69. De erfgenamen, anderen dan afstammelingen, die de blote eigendom erven, kunnen in principe de omzetting niet vorderen. De rechtbank kan echter toch de omzetting toestaan indien zij het billijk acht wegens omstandigheden die eigen zijn aan de zaak.¹⁸¹

Bij de parlementaire voorbereiding werden enkele voorbeelden van omstandigheden die kunnen leiden tot toekenning van de vordering tot omzetting door andere erfgenamen dan afstammelingen aangehaald. Een voorbeeld van dergelijke omstandigheden is de verkrotting van een pand dat door een gebrek aan onderhoud niet meer bewoonbaar is en bijgevolg niets meer opbrengt dan lasten. Ook kan het gebeuren dat het goed geteisterd is door een brand, overstroming of storm. Nog een voorbeeld dat wordt aangehaald is de situatie waarin het goed waarop het vruchtgebruik rust deel uitmaakt van een vergunde verkaveling en dit dient te worden verkocht om verval van de vergunning tegen te gaan. Uit deze voorbeelden kunnen we afleiden dat er grondige redenen dienen te bestaan om alsnog te besluiten tot omzetting van het vruchtgebruik gevorderd door andere erfgenamen dan afstammelingen.¹⁸²

IV. Voorwerp van het omzettingsrecht

70. Enkel het erfrechtelijk vruchtgebruik valt onder het toepassingsgebied van het omzettingsrecht als bedoeld in artikelen 745*quater* tot en met 745*sexies* BW. Het geldt voor elk vruchtgebruik verkregen door de langstlevende echtgenoot, zowel krachtens de wet, bij testament, contractuele erfstelling als bij huwelijkscontract.¹⁸³

¹⁷⁷ Artikel 745*quater*, §2, eerste lid Burgerlijk Wetboek.

¹⁷⁸ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 782.

¹⁷⁹ Artikel 745*quater*, §2, laatste lid Burgerlijk Wetboek; Rb. Brussel 12 september 1994, RW 1994-95, afl. 24, 827.

¹⁸⁰ J. VERSTRAETE, "Wie kan omzetting vorderen?" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (87) 89.

¹⁸¹ Artikel 745*quater*, §2, vierde lid Burgerlijk Wetboek; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 223; J. VERSTRAETE, "Wie kan omzetting vorderen?" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (87) 89.

¹⁸² Verslag COOREMAN over het ontwerp van wet tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *Parl.St. Senaat*, 1980-81, nr. 600/2, 20.

¹⁸³ J. VERSTRAETE, "Welk vruchtgebruik is omzetbaar?" in A.-L. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, (77) 77.

71. Zoals reeds eerder vermeld, is de vordering tot omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik deelbaar wat betreft de goederen, maar ondeelbaar wat betreft de gerechtigden.¹⁸⁴

V. Modaliteiten van de omzetting

A. Algemeen

72. De wetgever somt drie algemene mogelijkheden op voor de omzetting. Het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot kan omgezet worden in volle eigendom, in een geldsom of in een gewaarborgde en geïndexeerde rente.¹⁸⁵ Naast deze drie algemene omzettingmogelijkheden, bestaat er ook nog een vierde specifieke omzettingmogelijkheid, namelijk de inkoop van de blote eigendom. Deze mogelijkheid is slechts in uitzonderlijke gevallen van toepassing.¹⁸⁶

73. De omzettingsmodaliteiten die de wet voorschrijft zijn niet limitatief. De partijen kunnen onderling een andere omzettingsmodaliteit overeenkomen.¹⁸⁷ Ook de rechter kan beslissen tot omzetting van het vruchtgebruik in een andere modaliteit dan deze die de wet voorschrijft wanneer hem dat in de desbetreffende zaak aangewezen lijkt.¹⁸⁸

B. Omzetting in volle eigendom

74. De omzetting in volle eigendom houdt in dat de langstlevende echtgenoot het vruchtgebruik op bepaalde goederen afstaat in ruil voor de blote eigendom op andere goederen. Er vindt dus eigenlijk een soort ruil plaats van vruchtgebruik en blote eigendom, zodat beide partijen de volle eigendom kunnen verwerven van bepaalde goederen uit de nalatenschap.¹⁸⁹

75. In principe kunnen er enkel erfgoederen worden betrokken.¹⁹⁰ Dit impliceert dat deze wijze van omzetting enkel mogelijk zal zijn wanneer er voldoende goederen aanwezig zijn in de nalatenschap. De langstlevende moet immers beschikken over een vruchtgebruik op meerdere goederen.¹⁹¹

¹⁸⁴ *Supra* nr. 60.

¹⁸⁵ Artikel 745*quater*, §1 *in fine* Burgerlijk Wetboek.

¹⁸⁶ Artikel 745*quater*, §2, tweede lid Burgerlijk Wetboek; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginnelsen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 124.

¹⁸⁷ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 184.

¹⁸⁸ Gent 29 maart 2007, *RW* 2008-09, 329.

¹⁸⁹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginnelsen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 124; R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 301; C. DE WULF, "Het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot – Het recht van omzetting en de toewijzing in volle eigendom", *T.Not.* 2006, (115) 115.

¹⁹⁰ Verslag COOREMAN over het ontwerp van wet tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *Parl.St.* Senaat, 1980-81, nr. 600/2, 20.

¹⁹¹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 51; M. COENE en A. VERBEKE, "Commentaar bij art. 745*quater* B.W., *OEST* 2008, afl. 34, (39) 44; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Opvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 213-214.

C. Omzetting in een geldsom

76. Wanneer er gekozen wordt voor de omzetting van het vruchtgebruik in een geldsom, koopt de blote eigenaar het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot uit, zodat de blote eigenaar volle eigenaar wordt van de nalatenschapsgoederen. Deze omzetting impliceert dus dat het vruchtgebruik op de erfgoederen omgezet wordt in een geldsom of een kapitaal.¹⁹²

77. Het vruchtgebruik op de erfgoederen zal dus vervangen worden door een som geld die overeenstemt met de waarde van het vruchtgebruik.¹⁹³ Dit zal in de eerste plaats gebeuren met gelden die in de nalatenschap aanwezig zijn. Bij gebreke hieraan, kan de rechter de verkoop van de goederen bevelen en de gelden verdelen onder de vruchtgebruiker en de blote eigenaars *pro rata partis*. Om dit te vermijden, kunnen de blote eigenaars er natuurlijk ook voor kiezen om het vruchtgebruik met eigen gelden af te kopen.¹⁹⁴

D. Omzetting in een gewaarborgde en geïndexeerde rente

78. Het vruchtgebruik kan ook worden omgezet in een lijfrente. Deze lijfrente vervangt dan de waarde van het vruchtgebruik. Deze mogelijkheid impliceert dat de blote eigenaars de volle eigendom van de nalatenschapsgoederen verkrijgen, maar hiervoor in ruil een levenslange lijfrente moeten betalen aan de langstlevende echtgenoot.¹⁹⁵ De lijfrente zal dus de waarde van het kapitaal of van de opbrengst van het vruchtgebruik vertegenwoordigen.¹⁹⁶ Vermits er hier sprake is van de vervanging van een zakelijk recht in een persoonlijk vorderingsrecht, werd bepaald dat de rente moet worden gewaarborgd met een zakelijke of persoonlijke zekerheid en moet worden geïndexeerd.¹⁹⁷

E. Toewijzing in volle eigendom

79. Het recht van toewijzing in volle eigendom tegen betaling, houdt in dat de vruchtgebruiker de blote eigendom 'inkoopt'.¹⁹⁸ De inkoop van blote eigendom is een specifieke omzettingmogelijkheid die enkel toepassing kan vinden indien de langstlevende echtgenoot opkomt samen met andere bloedverwanten dan afstammelingen.¹⁹⁹ Deze mogelijkheid staat ook enkel open voor de preferentiële goederen.²⁰⁰

¹⁹² R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 125; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 51.

¹⁹³ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 51; R. DEKKERS en H. CASMAN, *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 302.

¹⁹⁴ M. COENE en A. VERBEKE, "Commentaar bij art. 745quater B.W.", *OEST* 2008, afl. 34, (39) 45-46; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 776; M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 213-214.

¹⁹⁵ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 125.

¹⁹⁶ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 51.

¹⁹⁷ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 776.

¹⁹⁸ M. COENE en A. VERBEKE, "Commentaar bij art. 745quater B.W.", *OEST* 2008, afl. 34, (39) 48.

¹⁹⁹ Brussel 14 december 2010, www.juridat.be.

²⁰⁰ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 776.

80. De langstlevende echtgenoot heeft de mogelijkheid om de blote eigenaars 'uit te kopen' en de volle eigendom van de nalatenschapsgoederen te verwerven. De langstlevende kan dit zowel doen met gelden uit de nalatenschap als met eigen gelden.²⁰¹ Er zal geen vruchtgebruik in ruil voor moeten worden afgestaan.²⁰²

81. Dit 'inkooprecht' dat toegekend wordt aan de langstlevende echtgenoot heeft een beperkter toepassingsgebied dan het omzettingsrecht *sensu stricto*, maar indien de langstlevende echtgenoot hierom vraagt moet dit wel toegestaan worden.²⁰³

VI. Waardering van het vruchtgebruik

82. Tot voor kort werd er in het Burgerlijk Wetboek bepaald dat de waarde van het vruchtgebruik moest worden berekend op de dag van de omzetting, rekening houdend met een aantal criteria. Oud artikel 745*sexies*, §3 BW bepaalde dat er bij de waardering van het vruchtgebruik "onder meer en naargelang van de omstandigheden rekening gehouden wordt met de waarde en de opbrengst van de goederen, de eraan verbonden schulden en lasten en de vermoedelijke levensduur van de vruchtgebruiker".²⁰⁴

De criteria waren dus ruim omschreven en voor meerdere interpretaties vatbaar, wat in vele gevallen leidde tot rechtsonzekerheid voor de partijen.²⁰⁵ In de eerste plaats was er sprake van een grote rechtsonzekerheid door de onvoorspelbaarheid en verschillen in de waarderingmethoden. Voor de rechthebbenden was het vooraf moeilijk in te schatten op welke waarderingcriteria de rechter zich zou gaan baseren. Ook het bepalen van de levensverwachting van de vruchtgebruiker bracht problemen en onzekerheden met zich mee. De berekening van de opbrengst en waarde van het vruchtgebruik was nog een ander knelpunt in de oude regeling.²⁰⁶ In geval van onenigheid tussen vruchtgebruiker en blote eigenaar moest de rechtbank een uitspraak doen. Men wist echter nooit vooraf welke waarde de rechter aan het vruchtgebruik zou toekennen, aangezien er geen dwingende wettelijke regels voorhanden waren.²⁰⁷

²⁰¹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 125; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 51.

²⁰² W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 776.

²⁰³ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 219.

²⁰⁴ Oud artikel 745*sexies*, §3 Burgerlijk Wetboek; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 54; J. SCHRYVERS, "La conversion de l'usufruit du conjoint survivant", *JT* 2006, 37-42.

²⁰⁵ N. LABEEUW, "Nieuwe waarderingsregels voor omzetting vruchtgebruik", *NNK* 2014, afl. 4, (26) 26; D. VAN LAERE en A. VEIRMAN, "De vernieuwde regelgeving over de waardering bij omzetting van het vruchtgebruik" in R. BARBAIX en N. CARETTE (eds.), *Tendensen Vermogensrecht 2015*, Antwerpen, Intersentia, 2015, (183) 189.

²⁰⁶ E. ADRIAENS en A.-L. VERBEKE, "De nieuwe wettelijke waarderingmethode voor de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik in een som geld", *RW* 2014-15, afl. 28, (1483) 1486.

²⁰⁷ N. LABEEUW, "Nieuwe waarderingsregels voor omzetting vruchtgebruik", *NNK* 2014, afl. 4, (26) 26.

83. De wet van 22 mei 2014 brengt hier verandering in.²⁰⁸ Deze wet voert dwingende regels in voor de waardering van het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot in geval van omzetting.²⁰⁹ De codificatie van een aantal duidelijke regels is zeker een stap in de goede richting. Er blijft echter nog onduidelijkheid bestaan over bepaalde punten en de wet creëert ook enkele nieuwe problemen.²¹⁰

84. Het uitgangspunt van deze wet is dat de waarde van het vruchtgebruik en de blote eigendom samen gelijk is aan de waarde van de volle eigendom.²¹¹

Voor de waardering wordt een onderscheid gemaakt tussen de waarde en de opbrengst van de goederen die het voorwerp zijn van het vruchtgebruik. Eerst wordt de monetaire waarde van de volle eigendom van de goederen bepaald. De waardering gebeurt alsof de goederen eerst worden omgezet in een geldsom. Men dient hiervoor de marktwaarde van de goederen te bepalen. De wetgever geeft echter geen richtlijn of criterium op basis waarvan deze berekening kan gebeuren waardoor dit een vaag begrip blijft. Ook wordt er niet bepaald wie de waardering dient te doen noch wat er dient te gebeuren bij discussie.²¹²

Vervolgens wordt de waarde van het vruchtgebruik op deze goederen bepaald. Deze waarde wordt berekend op basis van de actuele nettowaarde van de inkomsten van de geldsom met inachtneming van de prospectieve levensverwachting van de langstlevende-vruchtgebruiker. Om deze nettowaarde te berekenen, zijn er twee parameters voorhanden. In de eerste plaats is er de prospectieve interestvoet. Deze wordt jaarlijks bepaald door het Federaal Planbureau. Het actualiseringspercentage is gelijk aan de interestvoet. De tweede parameter is het percentage van de roerende voorheffing. Dit wordt in mindering gebracht van de inkomsten, waardoor men een nettobedrag krijgt. Er is slechts één nettowaarde voor elk vruchtgebruik. Dit is het geval aangezien er in de eerste fase een fictieve omzetting in een geldsom is gebeurd. De nettowaarde zal dus hetzelfde zijn, ongeacht de aard van de goederen en de soort inkomsten.²¹³

²⁰⁸ Wet 22 mei 2014 houdende invoeging van artikel 624/1 in het Burgerlijk Wetboek en tot wijziging van artikel 745*sexies* van hetzelfde wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en van de langstlevende wettelijk samenwonende, *BS* 13 juni 2014, 44873.

²⁰⁹ N. LABEEUW, "Nieuwe waarderingsregels voor omzetting vruchtgebruik", *NNK* 2014, afl. 4, (26) 26.

²¹⁰ E. ADRIAENS en A.-L. VERBEKE, "De nieuwe wettelijke waarderingsmethode voor de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik in een som geld", *RW* 2014-15, afl. 28, (1483) 1488.

²¹¹ N. LABEEUW, "Nieuwe waarderingsregels voor omzetting vruchtgebruik", *NNK* 2014, afl. 4, (26) 26.

²¹² E. ADRIAENS en A.-L. VERBEKE, "De nieuwe wettelijke waarderingsmethode voor de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik in een som geld", *RW* 2014-15, afl. 28, (1483) 1488.

²¹³ E. ADRIAENS en A.-L. VERBEKE, "De nieuwe wettelijke waarderingsmethode voor de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik in een som geld", *RW* 2014-15, afl. 28, (1483) 1488-1489.

85. De waardering gebeurt in de regel op de datum van de indiening van het verzoekschrift tot gerechtelijke omzetting.²¹⁴ Partijen kunnen echter wel anders overeenkomen. Dit is problematisch aangezien een omzettingsprocedure vaak vele jaren aansleept en er op die manier een substantieel verschil aan waarde kan ontstaan. De waardeschommelingen van de goederen en het ouder worden van de vruchtgebruiker worden niet meer in rekening gebracht. Op deze manier ontstaat het risico dat de vruchtgebruiker de procedure zal proberen te rekken. Zolang de procedure loopt, blijft hij het genot hebben van de goederen waarop het vruchtgebruik rust en de waardering zal gebeuren op basis van de leeftijd die hij heeft bij het instellen van de vordering.²¹⁵

86. Ter uitvoering van de wet van 22 mei 2014 is er op 22 december 2014 een ministerieel besluit genomen tot vaststelling van de omzettingstabellen in het burgerlijk recht.²¹⁶ Deze werden gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 15 januari 2015.²¹⁷ De omzettingstabellen werden reeds geactualiseerd door Koen Geens, minister van Justitie.²¹⁸ De wet van 22 mei 2014 bepaalt namelijk dat de omzettingstabellen ieder jaar geactualiseerd dienen te worden door de Minister van Justitie. De nieuwe tabellen gelden vanaf 19 juli 2015.²¹⁹

Er zijn aparte omzettingstabellen voor mannen en vrouwen voorzien aangezien de levensverwachting van vrouwen hoger is dan deze van mannen en een vruchtgebruik voor een vrouw dus meer opbrengsten oplevert dan voor een man.²²⁰

Er is gekozen voor de uitdrukking van de leeftijd in volle jaren en dus niet voor de precieze leeftijd in jaren, maanden en dagen. De effectief bereikte leeftijd dient in aanmerking genomen te worden.²²¹ De wetgever heeft niet bepaald dat de reële leeftijd van de vruchtgebruiker dient afgerond te worden naar het dichtstbijzijnde ronde getal. Het zal eventueel aan de rechtspraak toekomen om dit te bepalen.²²²

²¹⁴ C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 324.

²¹⁵ E. ADRIAENS en A.-L. VERBEKE, "De nieuwe wettelijke waarderingsmethode voor de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik in een som geld", *RW* 2014-15, afl. 28, (1483) 1489.

²¹⁶ C. JAUMAIN, "Wettelijke omzettingstabellen van het vruchtgebruik: actualiteit en vooruitzichten. Vergelijking met expertisetabellen", *T.Not.* 2015, (184) 184.

²¹⁷ MB 22 december 2014 tot bepaling van de omzettingstabellen van het vruchtgebruik als bedoeld in artikel 745*sexies*, §3, van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 15 januari 2015, 1597.

²¹⁸ MB 1 juli 2015 tot bepaling van de omzettingstabellen van het vruchtgebruik als bedoeld in artikel 745*sexies*, §3, van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 9 juli 2015.

²¹⁹ C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 325; X, "Minister van Justitie actualiseert omzettingstabel voor vruchtgebruik", *Notariaat* 2015, afl. 12, 8-9.

²²⁰ X, "Minister van Justitie actualiseert omzettingstabel voor vruchtgebruik", *Notariaat* 2015, afl. 12, (8) 8.

²²¹ M. PUELINCKX-COENE, "De wet van 22 mei 2014 bracht helaas geen rust inzake de waardering van levenslang vruchtgebruik bij kapitalisatie of bij omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote of wettelijk samenwonende", *T.Not.* 2015, (290) 301.

²²² E. ADRIAENS en A.-L. VERBEKE, "De nieuwe wettelijke waarderingsmethode voor de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik in een som geld", *RW* 2014-15, afl. 28, (1483) 1489-1490.

87. De waardering van het vruchtgebruik gebeurt volgens deze nieuwe regels op basis van de leeftijd van de vruchtgebruiker, de verkoopwaarde van de goederen en de twee omzettingstabellen.²²³ De waarde van het vruchtgebruik is gelijk aan het verschil tussen de waarde van de volle eigendom en de waarde van de blote eigendom. De waarde van de blote eigendom is gelijk aan een breuk waarvan de teller gelijk is aan de waarde van de volle eigendom en de noemer gelijk is aan één te vermeerderen met de rentevoet, en deze som verheven tot de macht gelijk aan de levensverwachting van de vruchtgebruiker.²²⁴

De wetgever kiest er echter voor om de berekening in de praktijk te vereenvoudigen doordat er gebruik kan worden gemaakt van de omzettingstabellen. Deze drukken de waarde van het vruchtgebruik uit in een percentage aan de hand van de levensverwachting van de vruchtgebruiker.²²⁵

Voorbeeld: Piet en Patricia huwden in 1990 zonder huwelijkscontract. In 2007 sterft Piet en laat zijn weduwe Patricia (56 jaar) en drie kinderen achter. Patricia erft het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap, de kinderen erven de blote eigendom. De nalatenschap van Piet bestaat uit een luxueus appartement in Knokke dat hij enkele jaren voordien erfde van zijn ouders en een persoonlijke bankrekening eveneens met geërfde gelden van 400 000 euro. De volle eigendom van het appartement wordt gewaardeerd op 800 000 euro. In totaal bedraagt de volle eigendom van de nalatenschap dus 1 200 000 euro. Volgens de omzettingstabel bedraagt de waarde van het vruchtgebruik van Patricia 46,82% (vrouwelijke vruchtgebruikster van 56 jaar). Dus de waarde van haar vruchtgebruik zal 561 840 euro bedragen.

88. De wetgever heeft voorzien in een uitdrukkelijke uitzondering op de regel dat de waarde van het vruchtgebruik wordt berekend aan de hand van de leeftijd van de vruchtgebruiker. Wanneer omwille van de gezondheidstoestand van de vruchtgebruiker zijn levensverwachting manifest lager is dan deze bepaald in de omzettingstabellen, kan de rechter de omzetting weigeren of andere omzettingsvoorwaarden bepalen.²²⁶ De wetgever heeft niet bepaald wat er precies begrepen dient te worden onder 'manifest' en heeft evenmin richtlijnen gegeven omtrent de vaststelling van de andere omzettingsvoorwaarden die de rechter kan toepassen in zo'n geval. Deze bepaling zorgt dus voor heel wat onzekerheden. De rechter zal in elk geval de afwijking die hij toepast zorgvuldig dienen te motiveren in zijn vonnis.²²⁷

²²³ Artikel 745*sexies*, §3, derde lid Burgerlijk Wetboek; N. LABEEUW, "Nieuwe waarderingsregels voor omzetting vruchtgebruik", *NNK* 2014, afl. 4, (26) 26.

²²⁴ Artikel 745*sexies*, §3, vierde lid Burgerlijk Wetboek.

²²⁵ E. ADRIAENS en A.-L. VERBEKE, "De nieuwe wettelijke waarderingsmethode voor de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik in een som geld", *RW* 2014-15, afl. 28, (1483) 1491.

²²⁶ Artikel 745*sexies*, §3, zevende lid Burgerlijk Wetboek.

²²⁷ M. PUELINCKX-COENE, "De wet van 22 mei 2014 bracht helaas geen rust inzake de waardering van levenslang vruchtgebruik bij kapitalisatie of bij omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote of wettelijk samenwonende", *T.Not.* 2015, (290) 302-303.

VII. Procedure

A. Minnelijke omzetting

89. In de eerste plaats is het mogelijk om over te gaan tot omzetting van het vruchtgebruik of de overdracht van de blote eigendom van preferentiële goederen in onderlinge overeenstemming. In dit geval spreken we van een minnelijke omzetting. Deze mogelijkheid staat enkel open wanneer alle blote eigenaars en de langstlevende echtgenoot meerderjarig en handelingsbekwaam zijn.²²⁸

In geval van onbekwaamheid of minderjarigheid van één van de partijen, dient de omzetting of de inkoop te geschieden door de notaris en met goedkeuring van de vrederechter.²²⁹ De minderjarige of onbekwame zal vertegenwoordigd worden door zijn wettelijke vertegenwoordiger.²³⁰ Wanneer de kinderen blote eigenaars zijn en de ouder vruchtgebruiker, zal er sprake zijn van een belangentegenstelling. In dit geval zal de vrederechter een voogd *ad hoc* aanwijzen.²³¹

90. De overeenkomst tot minnelijke omzetting is niet aan vormvereisten onderworpen. Een geschrift zal enkel noodzakelijk zijn om de overeenkomst te kunnen bewijzen en voor de tegenwerpelijheid aan derden. Voor onroerende goederen is er wel een authentieke akte vereist, aangezien deze overgeschreven moet worden in de hypothecaire registers.²³²

B. Gerechtelijke omzetting

91. Wanneer de blote eigenaars en de vruchtgebruiker onderling geen overeenkomst kunnen bereiken, is er nog een mogelijkheid tot gerechtelijke omzetting. De rechthebbenden kunnen een verzoekschrift op tegenspraak indienen bij de rechtbank van eerste aanleg van de plaats van het openvallen van de nalatenschap.²³³ Het verzoekschrift moet aan alle betrokkenen ter kennis worden gebracht, aangezien de vordering tot omzetting ondeelbaar is wat de betrokken personen betreft.²³⁴ De andere rechtverkrijgenden worden opgeroepen bij gerechtsbrief. Het verzoekschrift zal aldus een tegensprekelijke procedure inleiden.²³⁵ Aangezien de procedure tegensprekelijk is, heeft de aangesproken partij de mogelijkheid een tegenvordering in te stellen bij conclusie.²³⁶

²²⁸ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 794.

²²⁹ Artikel 745sexies, §1, tweede lid Burgerlijk Wetboek; M. COENE en A. VERBEKE, "Commentaar bij art. 745sexies B.W.", *OEST* 2015, afl. 48, (9) 20-21; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 793.

²³⁰ M. COENE en A. VERBEKE, "Commentaar bij art. 745sexies B.W.", *OEST* 2015, afl. 48, (9) 21.

²³¹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 794.

²³² M. COENE en A. VERBEKE, "Commentaar bij art. 745sexies B.W.", *OEST* 2015, afl. 48, (9) 19-20; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 794.

²³³ Artikel 1034bis Gerechtelijk Wetboek; Gent 3 maart 1995, *T.Not.* 1996, 143; C. DECLERCK, W. PINTENS en K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 326; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 794; A.-C. VAN GYSEL en E. DE WILDE D'ESTMAEL, "La conversion judiciaire de l'usufruit du conjoint survivant" in *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, (161) 185.

²³⁴ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 794-795.

²³⁵ C. DE BUSSCHERE, "De wettelijke opdracht van de diverse notarissen aangewezen in het raam van de gerechtelijke omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot", *RW* 2010-11, afl. 4, (130) 130.

²³⁶ Brussel 22 januari 2007, www.juridat.be.

92. De rechter is gebonden door het beschikkingsbeginsel. Dit betekent dat hij de omzettingwijze niet vrij kan bepalen. De keuze komt in beginsel toe aan de eiser. De verweerder heeft wel de mogelijkheid om bij tegeneis een andere omzettingvorm te vorderen. In het geval waarin enkel de eiser een bepaalde omzettingvorm vordert, dient de rechter deze keuze te respecteren. Hij kan dan enkel beslissen tot omzetting in deze vorm of tot afwijzing van de vordering (wanneer hij niet verplicht is deze toe te staan). In het geval waarin de verweerder een tegeneis instelt, kan de rechter *ultra petita* beslissen over de omzettingwijze.²³⁷

93. Er zijn twee gevallen waarin het recht om de omzetting te eisen meteen ook het recht om de omzetting ten gronde te bekomen impliceert. Wanneer de eis in dit geval ontvankelijk wordt verklaard, zal deze ook automatisch gegrond zijn. Dit is het geval wanneer de langstlevende opkomt samen met blote eigenaars andere dan afstammelingen binnen de vijf jaar na het opvallen van de nalatenschap en in het geval van toewijzing of afkoop van de blote eigendom van de preferentiële goederen. De rechter is in deze gevallen in principe verplicht de omzetting toe te staan. Hij kan hier echter toch weigeren indien de belangen van een onderneming of beroepsarbeid ernstig geschaad zouden worden.²³⁸

94. Buiten deze gevallen wordt de vordering tot omzetting niet noodzakelijk toegekend. Er bestaat namelijk geen recht om uit blote eigendom of vruchtgebruik te treden.²³⁹ Eerst zal de ontvankelijkheid beoordeeld worden. Nadien zal de rechter de gegrondheid beoordelen. Hij beschikt hierbij over een appreciatiemarge. De rechter dient alle belangen in aanmerking te nemen, zowel die van de langstlevende echtgenoot als die van de blote eigenaars.²⁴⁰

Het omzettingsrecht is dus niet absoluut. De rechter heeft de mogelijkheid om de omzetting te weigeren of slechts gedeeltelijk toe te staan.²⁴¹ De rechter dient op een objectieve en billijke wijze te oordelen, rekening houdend met materiële en concrete elementen.²⁴² De omzetting mag er niet toe leiden dat er aan een partij een onverantwoord voordeel wordt toegekend, noch mag de omzetting tot nadeel van één van de partijen strekken.²⁴³ Bij een verstoorde verstandhouding tussen vruchtgebruiker en blote eigenaar zal de rechter het raadzaam achten om de vordering tot omzetting van het vruchtgebruik toe te kennen.²⁴⁴

²³⁷ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 797.

²³⁸ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 53-54.

²³⁹ In tegenstelling tot het recht om uit onverdeeldheid te treden (artikel 815 Burgerlijk Wetboek).

²⁴⁰ Antwerpen 18 juni 2007, *RW* 2008-09, afl. 34, 1433; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 54.

²⁴¹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 795-796.

²⁴² A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 54.

²⁴³ Gent 29 maart 2007, *RW* 2008-09, afl. 8, 329; Brussel 17 februari 2009, *T.Not.* 2009, 311.

²⁴⁴ Antwerpen 8 april 2015, *T.Not.* 2015, 361.

Er dient onder andere rekening gehouden te worden met de financiële draagkracht van de betrokkenen, instandhouding van het vermogen, mogelijkheden van verdeling, toekomstmogelijkheden van de erfgenamen en emotionele belangen.²⁴⁵ De rechter kan in zijn afweging dus zowel economische als niet-economische rechten in aanmerking nemen.²⁴⁶

95. De rechter kan beslissen om ofwel de omzetting zelf uit te voeren en aldus de wijze van omzetting of waarde van het vruchtgebruik zelf bepalen dan wel de partijen verwijzen naar een notaris om de omzetting te laten plaatsvinden overeenkomstig artikelen 1207-1225 Ger.W.²⁴⁷ De rechter kan zelfs beslissen tot verwijzing naar een notaris wanneer geen van beide partijen om deze verwijzing verzoekt.²⁴⁸

VIII. Gevolgen van de omzetting

96. De omzetting vervangt het vruchtgebruik door volle eigendom, een kapitaal of een rente en maakt een einde aan de opsplitsing van het eigendomsrecht in vruchtgebruik en blote eigendom.²⁴⁹ Omzetting heeft dus tot gevolg dat de langstlevende echtgenoot niet langer erfgenaam is van vruchtgebruik, waardoor de bepalingen die van toepassing waren omwille van het erfrecht in vruchtgebruik ook niet meer toegepast kunnen worden.²⁵⁰

97. Eens de omzetting gebeurd is, is zij definitief.²⁵¹ De omzetting kan niet meer ongedaan gemaakt worden. Ook niet wanneer de langstlevende kort erna zelf zou overlijden of hij vervallen verklaard wordt van zijn vruchtgebruik.²⁵²

98. In geval van gerechtelijke omzetting behoudt de vruchtgebruiker zijn recht van vruchtgebruik op de goederen die het voorwerp zijn van de vordering tot omzetting tot op het ogenblik dat hij de gekapitaliseerde waarde effectief ontvangen heeft.²⁵³ Tot dan geniet hij dus ook van de vruchten. De waarde van het vruchtgebruik wordt echter bepaald op de dag van de indiening van het verzoekschrift tot omzetting. Dit heeft tot gevolg dat de langstlevende echtgenoot-vruchtgebruiker gedurende de periode vanaf de indiening van het verzoekschrift tot op het ogenblik van de effectieve omzetting tweemaal vruchten geniet.²⁵⁴

²⁴⁵ Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, 1279; Luik 24 juni 2009, *Rev.tr.dr.fam.* 2011, 538; A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 54.

²⁴⁶ Gent 29 maart 2007, *RW* 2008-09, afl. 8, 329.

²⁴⁷ Cass. 3 april 2009, *T.Not.* 2010, 77; C. DE BUSSCHERE, "De wettelijke opdracht van de diverse notarissen aangewezen in het raam van de gerechtelijke omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot", *RW* 2010-11, afl. 4, (130) 131.

²⁴⁸ Brussel 16 maart 2010, *Rev.not.b.* 2010, afl. 3045, 588.

²⁴⁹ M. COENE en A. VERBEKE, "Commentaar bij art. 745sexies B.W.", *OEST* 2015, afl. 48, (9) 26-27.

²⁵⁰ M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 269.

²⁵¹ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 799.

²⁵² M. PUELINCKX-COENE, *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 271.

²⁵³ E. ADRIAENS en A.-L. VERBEKE, "De nieuwe wettelijke waarderingsmethode voor de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik in een som geld", *RW* 2014-15, afl. 28, (1483) 1494.

²⁵⁴ M. PUELINCKX-COENE, "De wet van 22 mei 2014 bracht helaas geen rust inzake de waardering van levenslang vruchtgebruik bij kapitalisatie of bij omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote of wettelijk samenwonende", *T.Not.* 2015, (290) 306.

99. Bij een minnelijke omzetting, zal deze uitwerking krijgen vanaf de totstandkoming van de overeenkomst tot omzetting. Bij een gerechtelijke omzetting waarbij de rechtbank de omzetting zelf uitvoert, zal de omzetting gevolgen hebben vanaf de dag van het in kracht van gewijsde treden van de uitspraak. Wanneer de rechtbank echter de zaak naar een notaris verwijst, dan geldt de datum waarop de partijen de staat van vereffening-verdeling bekrachtigen of de datum van het in kracht van gewijsde treden van de uitspraak van homologatie van de staat.²⁵⁵

100. Ten aanzien van derden zal de omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik op onroerende goederen slechts tegenwerpelijk zijn vanaf de overschrijving.²⁵⁶

IX. Enkele voorbeelden

101. Zoals reeds vermeld, bestaat er geen recht om uit de verhouding vruchtgebruik-blothe eigendom te treden.²⁵⁷ De rechter heeft dus een appreciatiemarge en heeft de bevoegdheid om de vordering toe te staan of te weigeren.²⁵⁸ Om een beter beeld te krijgen van hoe het er in de praktijk aan toe gaat, worden er enkele arresten geanalyseerd die betrekking hebben op vorderingen tot omzetting van erfrechtelijk vruchtgebruik, zowel op verzoek van de blote eigenaars als op verzoek van de vruchtgebruiker. Het wordt meteen duidelijk dat het niet altijd eenvoudig is voor de rechter om een beslissing te nemen.

102. Een verzoek tot omzetting kan in de eerste plaats uitgaan van de blote eigenaars. De rechter kan zo'n verzoek zowel toestaan als weigeren.²⁵⁹

In een arrest van 8 mei 2000 wees de rechter de vordering tot omzetting op verzoek van de blote eigenaars af. De reden voor de afwijzing bevond zich in de beoordeling van de financiële situatie van de betrokkenen. De rechter was van oordeel dat de omzetting niet noodzakelijk was aangezien de blote eigenaars dit financieel gezien niet nodig hadden. De wetgever hield in dit geval geen rekening met de emotionele belangen van de kinderen. De vader had namelijk de dood van de moeder veroorzaakt op een gruwelijk manier. Dit argument werd niet weerhouden in de beoordeling ten gronde van de vordering tot omzetting.²⁶⁰

Het Hof van Beroep te Brussel besliste in 2001 de vordering tot omzetting van het vruchtgebruik uitgaande van de blote eigenaars toe te staan. *In casu* werd de omzetting toegestaan aangezien de kinderen-blothe eigenaars niet veel jonger zijn dan hun stiefvader. Ook werd aangevoerd dat de kinderen van de eerststervende echtgenoot bepaalde niet-economische rechten bezitten op hun ouderlijke woning, al was het maar om tijdens hun oude dag nog te kunnen genieten van de nalatenschap van hun ouders, hoe beperkt ook.²⁶¹

²⁵⁵ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 799.

²⁵⁶ W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH en K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 799.

²⁵⁷ *Supra* nr. 94.

²⁵⁸ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 54.

²⁵⁹ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 54.

²⁶⁰ Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, afl. 34, 1279.

²⁶¹ Brussel 8 januari 2001, *RW* 2001-02, afl. 9, 314.

De burgerlijke rechtbank te Gent besliste in een vonnis van 2008 de vordering tot omzetting uitgaande van de blote eigenaar toe te staan. Er bestond namelijk een sfeer van grovelijk wantrouwen tussen de enige descendent van de *decuius* en de langstlevende echtgenoot (tweede echtgenoot van de *decuius*). Ook was er geen enkele wil tot samenwerking te bespeuren en was de communicatie volledig zoek. Het leek de rechter dan ook raadzaam om de omzetting te bevelen.²⁶²

103. Een verzoek tot omzetting kan in de tweede plaats ook uitgaan van de vruchtgebruiker. Ook hier kan de rechter zowel beslissen het verzoek in te willigen als af te wijzen.²⁶³

In een arrest van het Hof van Beroep te Gent werd het verzoek tot omzetting van het vruchtgebruik uitgaande van de vruchtgebruiker geweigerd. De kinderen hadden de wens om het patrimonium van hun vader in stand te houden. Dit motief was *in casu* voldoende om de vordering tot omzetting af te wijzen aangezien verzoekster geen afdoende redenen had om haar vordering te staven.²⁶⁴

In een arrest van het Hof van Beroep te Gent wordt duidelijk dat de rechter zich inderdaad niet zozeer zal laten leiden door economische motieven, maar eveneens niet-economische motieven in acht zal nemen. De rechter heeft de omzetting van het vruchtgebruik *in casu* toegestaan aangezien er spanningen bestonden tussen vruchtgebruiker en blote eigenaar. De rechtbank oordeelde dat gelet op het feit dat er een grote onenigheid bestond tussen de verzoekster-vruchtgebruiker en haar dochter, de waarde van het vruchtgebruik eerder gering is gelet op de leeftijd van de vruchtgebruiker en de gelden in de nalatenschap een beperkte opbrengst geven terwijl de weduwe in staat moet zijn over voldoende middelen te beschikken voor haar verzorging en onderhoud, het verzoek tot omzetting van het vruchtgebruik kan worden ingewilligd.²⁶⁵

²⁶² Rb. Gent 7 oktober 2008, *RW* 2009-10, afl. 19, 808.

²⁶³ A. VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W. PINTENS (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, (37) 54.

²⁶⁴ Gent 15 januari 1988, *T.Not.* 1989, 436.

²⁶⁵ Gent 29 maart 2007, *RW* 2008-09, afl. 8, 329.

Afdeling III. TYPE 2 – Nederland – De langstlevende echtgenoot erft de volle eigendom

§1. Situering – Nieuw erfrecht van 2003

104. In 2003 is het nieuwe erfrecht in werking getreden in Nederland. De positie van de langstlevende echtgenoot werd daarbij gewijzigd. De langstlevende echtgenoot erft de volle eigendom van de goederen van de nalatenschap van de eerststervende echtgenoot. We kunnen dus stellen dat de langstlevende in het Nederlandse stelsel een sterke erfrechtelijke positie heeft.²⁶⁶

105. Het nieuwe Nederlandse erfrecht van 2003 heeft gezorgd voor een systeem van erfopvolging waarbij de kinderen en de langstlevende in principe voor gelijke delen erven (artikel 4:11, lid 1 NBW).²⁶⁷ Er wordt echter bepaald dat de langstlevende echtgenoot van rechtswege de goederen van de nalatenschap verkrijgt en de kinderen als erfgenamen slechts een geldvordering ten laste van de langstlevende echtgenoot bekomen (artikel 4:13 NBW).²⁶⁸

106. In principe is er dus geen sprake van een erfrechtelijk vruchtgebruik voor de langstlevende echtgenoot. Indirect kan er echter wel een vruchtgebruik tot stand komen. Dit kan enerzijds via de wilsrechten (artikel 4:19-4:22 NBW) en anderzijds via de andere wettelijke rechten (artikel 4:28-4:30 NBW).²⁶⁹

§2. Totstandkoming en ratio legis

107. Op 1 januari 2003 is in Nederland het nieuwe erfrecht in werking getreden. Dit erfrecht heeft een plaats gekregen in Boek 4 van het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Deze wet is niet zonder slag of stoot tot stand gekomen.²⁷⁰ Er is een langdurige geschiedenis aan voorafgegaan.²⁷¹ Een van de belangrijkste redenen van het trage totstandkomingsproces van het nieuwe erfrecht was de onenigheid over de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot.²⁷²

108. Tot 1 januari 2003 werd het erfrecht geregeld door de artikelen 4:877-4:1176 BW (oud). Dit erfrecht dateerde in hoofdzaak nog van 1838. In de loop der jaren werden er wel partiële wijzigingen doorgevoerd, maar deze waren meestal slechts beperkt.²⁷³

²⁶⁶ P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 14-15; A.L.P.G. VERBEKE, "Het nieuwe erfrecht internationaal gesitueerd", *WPNR* 2003, (20) 22.

²⁶⁷ J. DU MONGH, "De reservataire erfpositie van de langstlevende echtgenoot 200 jaar na de Code Napoléon – een chronische en rechtsvergelijkende terugblik" in F. SWENNEN en R. BARBAIX (eds.), *Over erven. Liber amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, (119) 138.

²⁶⁸ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 24.

²⁶⁹ J. DU MONGH, "De reservataire erfpositie van de langstlevende echtgenoot 200 jaar na de Code Napoléon – een chronische en rechtsvergelijkende terugblik" in F. SWENNEN en R. BARBAIX (eds.), *Over erven. Liber amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, (119) 138.

²⁷⁰ M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 3.

²⁷¹ J.M. POLAK, "De redactie privaot. Het nieuw erfrecht in Nederland", *TPR* 2003, afl. 1, (1) 1.

²⁷² W.G. HUIJGEN, "Nieuw erfrecht in werking", *NTBR* 2003, afl. 1, (2) 2; E.A.A. LUIJTEN en W.R. MEIJER, "10 jaar nieuw erfrecht en de positie van de langstlevende echtgenoot", *Tijdschrift Erfrecht* 2013, afl. 6, (93) 93; E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 2.

²⁷³ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 1.

109. Met betrekking tot de positie van de langstlevende echtgenoot, werd er echter in 1923 een belangrijke verbetering doorgevoerd. De echtgenoot werd een versterferfgenaam en zijn erfrechtelijke positie werd gelijkgesteld met die van de wettige kinderen van de erflater. Toen bestond er immers nog een onderscheid tussen de wettige kinderen en de natuurlijke kinderen van de erflater. Dit onderscheid werd later ook opgeheven en sindsdien worden wettige en natuurlijke kinderen op dezelfde manier behandeld.²⁷⁴ Er werd gekozen voor de toekenning van een kindsdeel aan de langstlevende aangezien men van mening was dat de toekenning van slechts een vruchtgebruik vooral bij kleine vermogens onbillijk zou zijn. Dit zou ervoor zorgen dat de langstlevende echtgenoot *de facto* slechts over zeer beperkte levensomstandigheden zou beschikken.²⁷⁵

110. De wijziging van de positie van de langstlevende echtgenoot in 1923 kunnen we beschouwen als een eerste stap in het lange evolutieproces. Na de tweede wereldoorlog kwam het wetgevingsproces echter pas effectief op gang. Men verleende Prof. E.M. Meijers van de universiteit van Leiden de opdracht om een nieuw burgerlijk wetboek te ontwerpen. Er was ondertussen de overtuiging gegroeid dat het testamentair gelegateerde vruchtgebruik van de langstlevende, naast het toegekende kindsdeel, niet langer voldoende was om aan de verzorgingsbehoefte van de langstlevende echtgenoot te voldoen. Voor beschikkingshandelingen had de langstlevende echtgenoot immers altijd medewerking van de kinderen nodig.²⁷⁶

111. Ook de rechtspraak bevorderde de ontwikkeling van het wetgevingsproces. In een arrest van 30 november 1945 heeft de Hoge Raad de verplichting tot verzorging van de langstlevende echtgenoot erkend als een natuurlijke verbintenis. Dit arrest heeft een zeer belangrijke invloed gehad op de ideeën omtrent de rechtspositie van de langstlevende echtgenoot.²⁷⁷

112. Het jaar 1954 kunnen we beschouwen als het jaar waarin de parlementaire geschiedenis zijn effectieve begin vond. De verschillende regeringsontwerpen en wetsvoorstellen die werden ingediend hadden elk een ander idee over wat het erfrecht van de langstlevende echtgenoot nu precies diende te bevatten. In het begin pleitte men ervoor om het kindsdeel te handhaven en dit te versterken met een legitieme portie. Later wilde men het verzorgingsrecht van de langstlevende concurrerend maken aan de legitieme porties van de kinderen. Vervolgens dacht men eraan om de langstlevende te bevoordelen met een vruchtgebruik met een bepaalde beschikkingsbevoegdheid. Deze laatste idee heeft lang stand gehouden, maar er bleven bezwaren opduiken.²⁷⁸

²⁷⁴ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf* in *Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 1; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 3.

²⁷⁵ J. DU MONGH, "De reservataire erfpositie van de langstlevende echtgenoot 200 jaar na de Code Napoléon – een chronische en rechtsvergelijkende terugblik" in F. SWENNEN en R. BARBAIX (eds.), *Over erven. Liber amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, (119) 137.

²⁷⁶ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf* in *Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 1-2; J.M. POLAK, "De redactie privaas. Het nieuw erfrecht in Nederland", *TPR* 2003, afl. 1, (1) 1.

²⁷⁷ Hoge Raad 30 november 1945, *NJ* 1946, 62, *De Visser/Harms*; J.M. POLAK, "De redactie privaas. Het nieuw erfrecht in Nederland", *TPR* 2003, afl. 1, (1) 2.

²⁷⁸ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf* in *Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 2-4; J.M. POLAK, "De redactie privaas. Het nieuw erfrecht in Nederland", *TPR* 2003, afl. 1, (1) 1; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 4-7.

113. Uiteindelijk werd het Nederlandse erfrecht van de langstlevende echtgenoot gebaseerd op de idee van het 'langstlevende-al', wat betekent dat de langstlevende echtgenoot bevoordeeld dient te worden ten aanzien van de kinderen. Deze idee had men reeds in het Gallische recht en is dus al meer dan tweeduizend jaar oud.²⁷⁹ Op 1 januari 2003 werd er een regime ingevoerd dat ervoor zorgt dat de langstlevende zo ongestoord mogelijk kan voortleven na het overlijden van de erflater.²⁸⁰ De langstlevende echtgenoot heeft dus een zeer sterke erfrechtelijke positie. Hij verkrijgt namelijk als enige de eigendom van alle goederen van de nalatenschap. Deze regeling van versterferfrecht is uniek in vergelijking met de regelingen in de ons omringende landen van Europa.²⁸¹

§3. Het erfrecht bij versterf van de langstlevende echtgenoot

I. Voorwaarden vereist voor de langstlevende echtgenoot om te kunnen erven

114. Net zoals in het Belgische recht, vinden we ook in het Nederlandse erfrecht een bestaansvereiste terug. De langstlevende echtgenoot moet, net zoals alle andere erfgenamen, bestaan op het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap om als erfgenaam bij versterf te kunnen erven.²⁸² De nalatenschap van de eerststervende echtgenoot valt open op het ogenblik dat deze overlijdt.²⁸³

Er kan zich een probleem voordoen wanneer de volgorde van overlijden van beide echtgenoten niet met zekerheid kan worden vastgesteld. De regel van de commoriënten zal in dit geval worden toegepast. Deze regel houdt in dat personen geacht worden gelijktijdig te zijn overleden wanneer de exacte volgorde van hun overlijden niet kan worden vastgesteld. Beide partijen worden dus uit de nalatenschap van de ander geweerd. Het is echter wel mogelijk om het bewijs te leveren van de volgorde van overlijden. In dat geval zal de langstlevende wel rechten verkrijgen in de nalatenschap van de eerststervende.²⁸⁴ Deze regeling is vergelijkbaar met de commoriëntenregel die we terugvinden in het Belgische erfrecht.

115. Om rechten te kunnen verkrijgen in de nalatenschap van de eerststervende echtgenoot, mag de langstlevende echtgenoot niet onwaardig zijn. De langstlevende echtgenoot wordt als onwaardig beschouwd indien hij bepaalde handelingen stelt. Door het stellen van deze handelingen wordt hij van rechtswege onwaardig. Artikel 4:3 NBW somt de gronden van onwaardigheid limitatief op. Het gaat onder meer om moord en bepaalde opzettelijke misdrijven.²⁸⁵

²⁷⁹ J.S.L.A.W.B. ROES, *Het naaste bloed erfde het goed. De positie van de langstlevende echtgenoot in het Nederlandse erfrecht bij versterf. Deel I: de periode van het 'oud-vaderlandse recht' (tot 1809)*, Deventer, Kluwer, 2006, 2.

²⁸⁰ J. DU MONGH, "De reservataire erfpositie van de langstlevende echtgenoot 200 jaar na de Code Napoléon – een chronische en rechtsvergelijkende terugblik" in F. SWENNEN en R. BARBAIX (eds.), *Over erven. Liber amicorum Mienen Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, (119) 137-138.

²⁸¹ P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 14-15.

²⁸² Artikel 4:9 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 10; M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 11.

²⁸³ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de advocatuur*, Apeldoorn, Maklu, 2008, 20; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 22.

²⁸⁴ Artikel 4:2 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de advocatuur*, Apeldoorn, Maklu, 2008, 20- 21; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 23.

²⁸⁵ Artikel 4:3, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 5-6.

De bepalingen met betrekking tot onwaardigheid zijn van openbare orde. De rechter dient deze dus ambtshalve toe te passen.²⁸⁶

116. De langstlevende echtgenoot moet natuurlijk ook gehuwd zijn met de erflater om te kunnen genieten van zijn erfrechtelijke aanspraak. De echtgenoten mogen niet van tafel en bed gescheiden zijn. Artikel 4:10 NBW bepaalt uitdrukkelijk dat enkel de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot van de erflater een wettige erfgenaam is.²⁸⁷

II. Wettelijke verdeling

117. Artikel 4:11 NBW bevat de regeling tot verdeling van de nalatenschap tussen versterferfgenamen. Men noemt dit het parentele stelsel.²⁸⁸ Ook de langstlevende echtgenoot wordt beschouwd als een versterferfgenaam in het nieuwe erfrecht.²⁸⁹ Wanneer de langstlevende echtgenoot opkomt samen met een of meerdere afstammelingen van de erflater, zal er echter een bijzondere regeling toepassing vinden. De erflater heeft wel de mogelijkheid om deze uit te sluiten bij uiterste wilsbeschikking.²⁹⁰

118. Artikel 4:13 bevat de basis van het versterferfrecht van de langstlevende echtgenoot, de wettelijke verdeling.²⁹¹ Enkel wanneer de langstlevende echtgenoot opkomt samen met afstammelingen van de erflater, zal de wettelijke verdeling van toepassing zijn.²⁹²

119. De wettelijke verdeling houdt in dat de langstlevende echtgenoot van rechtswege de goederen van de nalatenschap verkrijgt. De kinderen van de erflater verkrijgen een geldvordering ten laste van de echtgenoot. Deze geldvordering komt overeen met de waarde van hun erfdeel. Ook de vordering van de kinderen komt hen van rechtswege toe.²⁹³ In tegenstelling tot het Belgische erfrecht, verkrijgt de langstlevende dus geen erfrechtelijk vruchtgebruik, maar wel de volle eigendom van de goederen van de nalatenschap.

²⁸⁶ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 12.

²⁸⁷ Artikel 4:10, lid 1, a Nieuw Burgerlijk Wetboek.

²⁸⁸ W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 16; E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 35.

²⁸⁹ Artikel 4:10, lid 1, a Nieuw Burgerlijk Wetboek.

²⁹⁰ Artikel 4:13 e.v. Nieuw Burgerlijk Wetboek; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 25.

²⁹¹ W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 27.

²⁹² Artikel 4:13, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

²⁹³ P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 19.

120. Opdat de wettelijke verdeling uitwerking zal vinden, moet er voldaan zijn aan enkele voorwaarden. Allereerst is het van belang dat de erflater niet enkel een echtgenoot nalaat, maar eveneens één of meer kinderen. De wettelijke verdeling zal dus geen uitwerking vinden indien de erflater kinderloos is. Wel zal de wettelijke verdeling uitwerking vinden als er kleinkinderen zijn die via plaatsvervulling opkomen in plaats van de kinderen.²⁹⁴ Het is niet vereist dat alle kinderen van de erflater opkomen als erfgenaam. Ten minste één kind als erfgenaam naast de langstlevende echtgenoot is voldoende.²⁹⁵

121. De wettelijke verdeling bedoeld in artikel 4:13 Nieuw Burgerlijk Wetboek is van aanvullend recht. Dit betekent dat deze regeling buiten toepassing kan worden verklaard door de erflater. De erflater heeft de mogelijkheid afdeling 4.3.1 NBW geheel buiten toepassing te verklaren of partiële afwijkingen te voorzien. Partiële afwijken zijn echter enkel mogelijk indien deze wettelijk bepaald zijn.²⁹⁶ Wanneer de erflater de wettelijke verdeling buiten toepassing verklaard, zullen de gewone regels van erfopvolging bij versterf toegepast worden.²⁹⁷

122. Ook de langstlevende echtgenoot kan de verdeling van de nalatenschap van de erflater volgens de wettelijke verdeling verhinderen. Hij heeft de mogelijkheid om de wettelijke verdeling ongedaan te maken wanneer hij dit wenst. Hij dient deze beslissing te nemen binnen drie maanden vanaf het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap (*infra* nr. 163 e.v.).²⁹⁸

III. Geldvordering van de kinderen

123. Wanneer de langstlevende echtgenoot opkomt samen met afstammelingen van de erflater en de wettelijke verdeling wordt toegepast, dan erven de afstammelingen een geldvordering op de langstlevende echtgenoot. Deze geldvordering komt overeen met de waarde van hun erfdeel.²⁹⁹

²⁹⁴ W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 27.

²⁹⁵ P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 17.

²⁹⁶ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 39-40; P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 32.

²⁹⁷ W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 27.

²⁹⁸ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 2.

²⁹⁹ Artikel 4:13, lid 3 Nieuw Burgerlijk Wetboek; P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 19-20.

124. De geldvordering van de kinderen is in principe een niet-opeisbare vordering. In beginsel is de vordering slechts opeisbaar in twee gevallen.³⁰⁰ In de eerste plaats zal de geldvordering opeisbaar worden wanneer de langstlevende echtgenoot in staat van faillissement is verklaard of de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen ten aanzien van hem van toepassing is verklaard.³⁰¹ In de tweede plaats zal de geldvordering ook opeisbaar worden wanneer de langstlevende echtgenoot sterft.³⁰²

De erflater heeft echter ook de mogelijkheid om de opeisbaarheid van de geldvordering uit te breiden bij uiterste wilsbeschikking. Hij kan bijvoorbeeld bepalen dat de vordering opeisbaar wordt ingeval de langstlevende hertrouwt, een geregistreerd partnerschap aangaat of gaat samenleven met een ander.³⁰³

125. De geldvordering dient jaarlijks vermeerderd te worden met een rentepercentage.³⁰⁴ Dit percentage wordt berekend door de wettelijke rente te verminderen met zes. Op deze manier is de rente dus zeer gering en wordt meestal in de praktijk gesproken van een inflatiecorrectie. De rente is een enkelvoudige rente, enkel de hoofdsom wordt in aanmerking genomen bij de berekening ervan.³⁰⁵

IV. Wilsrechten

A. *Ratio legis*

126. De langstlevende echtgenoot verkrijgt door de wettelijke verdeling de volle eigendom van alle goederen uit de nalatenschap van de eerststervende echtgenoot. Dit brengt met zich mee dat de kans bestaat dat de kinderen het uitzicht verliezen op bepaalde goederen uit de nalatenschap van hun ouder. De kans is namelijk reëel dat de langstlevende echtgenoot, na het overlijden van de andere echtgenoot, opnieuw in het huwelijksbootje stapt. Om dit probleem te ondervangen heeft de wetgever de zogenaamde wilsrechten ingevoerd. Deze wilsrechten moeten de belangen van de kinderen van de erflater beschermen door hen in bepaalde omstandigheden de mogelijkheid te geven goederen uit de nalatenschap van een van hun ouders te verkrijgen. Ook dienen de wilsrechten om zekerheid te bieden voor de voldoening van de geldvordering van het kind.³⁰⁶ De wilsrechten hebben dus zowel een zekerheids- als een affectieaspect.³⁰⁷

³⁰⁰ M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 48.

³⁰¹ W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 29; E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 36.

³⁰² W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 21; E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 36.

³⁰³ M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 48.

³⁰⁴ Artikel 4:13, lid 4 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

³⁰⁵ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 21.

³⁰⁶ P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 34.

³⁰⁷ M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 90.

127. Natuurlijk is het ook mogelijk dat de langstlevende partner niet hertrouwt, maar dat het kind toch het uitzicht verliest op de goederen uit de nalatenschap van de erflater-ouder. Dit kan het geval zijn wanneer de langstlevende de goederen vervreemdt of deze aan een derde overmaakt bij uiterste wilsbeschikking. De wilsrechten zijn er niet om deze mogelijke problemen te ondervangen. De bedoeling is enkel om bepaalde familiestukken met emotionele waarde uit handen van de stieffamilie te houden.³⁰⁸

Voorbeeld: Sanne en Sam waren gelukkig getrouwd sinds twintig jaar en hebben samen twee kinderen, Stefanie en Sander. Sanne is sinds enkele jaren weduwe door het overlijden van haar echtgenoot Sam. Sam was een succesvolle bedrijfsleider en heeft tijdens zijn leven altijd goed gezorgd voor zijn echtgenote. Door zijn jaren van hard werken heeft Sam zijn vrouw een goed gevulde spaarrekening nagelaten. Sinds kort heeft Sanne opnieuw haar geluk gevonden bij Jan, een jonge creatieveling. Jan slijt zijn dagen door het maken van beeldhouwwerken en schilderijen en hoopt ooit door te breken als kunstenaar. Voorlopig lukt dit echter niet en slaagt hij er slechts sporadisch in een kunstwerk te verkopen. Hierdoor is zijn inkomen vrij laag, maar aangezien Sanne voldoende reserves heeft slagen ze er toch in iedere maand rond te komen. Wanneer Jan en Sanne zouden trouwen zonder huwelijksvoorwaarden, zou Jan recht hebben op de helft van hun gezamenlijk vermogen, wat voornamelijk bestaat uit (geërfde) gelden van Sanne. Aangezien Sanne een stuk ouder is dan Jan, is de kans groot dat zij eerst overlijdt. Dit zou ervoor zorgen dat de vorderingen die de kinderen hebben verkregen door het overlijden van hun vader Sam opeisbaar worden. Maar de vorderingen die ze hebben omwille van het overlijden van hun moeder Sanne zullen pas opeisbaar worden bij het overlijden van Jan. Aangezien Jan een jonge Adonis is, zullen de kinderen erg lang op het erfdeel van hun moeder moeten wachten. Bijgevolg bestaat de kans dat ze bepaalde familiestukken met emotionele waarde (denk aan juwelen, bepaalde verzamelingen, ...) nooit meer zullen terugzien. Ook zijn er redenen om te vrezen dat hun vordering nooit voldaan zal worden, aangezien Jan zelf weinig inkomsten heeft en er een nogal extravagante levensstijl op nahoudt. Om deze problemen op te lossen zijn er de wilsrechten.

B. Vier wilsrechten

128. De wetgever heeft vier wilsrechten gecreëerd die een kind het recht geven op overdracht van bepaalde goederen uit de nalatenschap van een van zijn ouders ter voldoening van de geldvordering die hij heeft verkregen krachtens de wettelijke verdeling.³⁰⁹ De wilsrechten geven de afstammelingen van de erflater een bevoegdheid, ze zijn niet verplicht hiervan gebruik te maken.³¹⁰ De wilsrechten zijn door de wetgever gecreëerd met de bedoeling om enige compensatie te bieden tegen de versterkte erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot.³¹¹

³⁰⁸ P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot* in *Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 34-35.

³⁰⁹ P.C. VAN ES, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot* in *Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 35; M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht* in *Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 59.

³¹⁰ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 27.

³¹¹ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf* in *Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 38.

129. We kunnen twee bloot-eigendomswilsrechten en twee vol-eigendomswilsrechten onderscheiden.³¹² In geval van de bloot-eigendomswilsrechten kan het wilsrecht worden uitgeoefend ten aanzien van een niet-opeisbare vordering. In geval van de vol-eigendomswilsrechten gaat het om een opeisbare vordering.³¹³

Wanneer er een niet-opeisbare vordering voorhanden is, heeft de langstlevende echtgenoot het recht zich het vruchtgebruik op de goederen die hij dient over te dragen aan de kinderen van de erflater voor te behouden.³¹⁴ In geval van een opeisbare vordering is er natuurlijk geen vruchtgebruikvoorbehoud mogelijk.³¹⁵

130. In artikel 4:19 NBW wordt het eerste wilsrecht geregeld. Dit is een bloot eigendomswilsrecht jegens de eigen ouder.³¹⁶ Kinderen kunnen van dit wilsrecht gebruik maken wanneer de langstlevende ouder aangifte doet van zijn voornemen opnieuw te huwen.³¹⁷ Deze aangifte zal gebeuren bij de burgerlijke stand van de gemeente waar het huwelijk zal plaatsvinden. Wanneer deze situatie zich voordoet, blijft de geldvordering van de kinderen die ze verworven hebben bij het overlijden van de eerststervende echtgenoot in principe onopeisbaar.³¹⁸ De kinderen hebben op dit moment het recht om een overdracht van goederen ter waarde van hun vordering vermeerderd met de verschuldigde rente te vorderen. De overdracht van de goederen aan de kinderen zal in dit geval kunnen gebeuren onder voorbehoud van vruchtgebruik, maar dit is uiteraard niet verplicht. Aangezien er een voorbehoud van vruchtgebruik mogelijk is, zal dit wilsrecht de kinderen weinig direct voordeel opleveren. Het enige wat hen dit oplevert is de zekerheid dat ze bij het overlijden van de langstlevende ouder de overgedragen goederen kunnen claimen uit de boedel.³¹⁹

Voorbeeld: Jan en Josefien vormden een gelukkig paar tot twee jaar geleden het noodlot toesloeg. Josefien kwam om in een verkeersongeval. Jan was er het hart van in, maar anderhalf jaar na de dood van Josefien werd hij tot over zijn oren verliefd op Hanneke. Amper drie maanden nadat ze een koppel werden, vroeg hij haar al ten huwelijk. Jan en Josefien hebben samen een dochter, Jolien. Jolien had het eerst best moeilijk met het feit dat haar vader zo snel na de dood van haar moeder zijn geluk zocht bij een andere vrouw, maar heeft Hanneke ondertussen wel aanvaard. Ze wil echter niet dat haar moeders juwelencollectie in Hannekes handen zou vallen. Wanneer Jan en Hanneke aangifte doen van hun voornemen te huwen, zal Jolien haar wilsrecht kunnen uitoefenen en de juwelencollectie van haar moeder kunnen 'redden' uit de handen van haar stiefmoeder.

³¹² A.L.P.G. VERBEKE, "Het nieuwe erfrecht internationaal gesitueerd", *WPNR* 2003, (20) 22.

³¹³ M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 89.

³¹⁴ M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 89.

³¹⁵ M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 61.

³¹⁶ M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 92.

³¹⁷ M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 61.

³¹⁸ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 28.

³¹⁹ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de advocatuur*, Apeldoorn, Maklu, 2008, 51; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 53-54; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 40-41.

131. Artikel 4:20 NBW bevat het tweede wilsrecht. Dit is een vol-eigendomwilsrecht.³²⁰ De situatie die men hier viseert is het overlijden van de langstlevende ouder die intussen hertrouwd was. De kinderen zullen gebruik kunnen maken van dit wilsrecht indien ze nog geen gebruik gemaakt hebben van het eerste wilsrecht op het moment van de aangifte van het nieuwe huwelijk van hun langstlevende ouder. Door het overlijden van de langstlevende echtgenoot wordt de geldvordering van de kinderen in hoofde van de eerststervende ouder opeisbaar. De kinderen kunnen er op dat moment voor kiezen om de overdracht van de goederen van de eerst overleden ouder te vorderen ter voldoening van hun geldvordering.³²¹

Voorbeeld: Marc en Marianne vormden jaren geleden een gelukkig koppel met twee kinderen, Mathias en Merel. Marc overleed helaas veel te jong aan een slopende ziekte. Marianne hertrouwde met Maurice. Mathias en Merel besloten op dat moment om hun wilsrecht niet uit te oefenen. Enkele jaren later overlijdt helaas ook Marianne. Op dit moment beslissen Mathias en Merel dat ze toch graag de postzegelcollectie van hun vader in hun bezit willen houden en oefenen ze hun wilsrecht uit jegens Maurice.

132. Het derde wilsrecht van de afstammelingen van de erflater geregeld in artikel 4:21 NBW is een bloot-eigendomwilsrecht jegens de stiefouder.³²² Wanneer de ouder van het kind overlijdt, krijgt het kind een niet-opeisbare vordering op zijn stiefouder.³²³ De situatie die zich hier voordoet is het opnieuw huwen van de stiefouder die gehuwd was met de eigen ouder van het kind. Het kind heeft door het overlijden van zijn eigen ouder een geldvordering op de stiefouder verworven. Het opnieuw huwen van de stiefouder maakt deze geldvordering niet opeisbaar. De overdracht van de goederen kan ook hier gebeuren met voorbehoud van vruchtgebruik.³²⁴

Voorbeeld: Peter en Patricia waren een (niet zo gelukkig) gehuwd koppel. Patricia wilde kost wat kost een kind, maar Peter hield erg van reizen en droomde van een kinderloos leven. Patricia dreef echter haar wil door en na drie jaar huwelijk werd Pauline geboren. Peter werd steeds ongelukkiger en stapte een jaar na de geboorte van Pauline uit het leven. Patricia bleef niet bij de pakken neerzitten en ging actief op zoek naar een nieuwe partner en 'papa' voor Pauline. Niet zo veel later vond ze haar perfecte match in Piet. Piet was een erg zorgzame man, die door een erfelijke aandoening helaas zelf geen kinderen kon krijgen. Vanaf dag één van hun relatie zorgde hij echter als een echte vader voor Pauline. Maar goed ook, want enkele maanden nadat ze elkaar leerden kennen werd Patricia ziek en stierf. Jaren gingen voorbij en Piet zorgde voor Pauline alsof ze zijn eigen dochter was. Toen Pauline uiteindelijk het huis uitging, ging Piet opnieuw op zoek naar de liefde. In de supermarkt botste hij per ongeluk tegen Pascale en het was liefde op het eerste gezicht. De twee begonnen een relatie en besloten snel te trouwen. Pauline was hier niet zo gelukkig mee en vreesde dat dit ervoor zou zorgen dat ze de eetkamer die haar papa eigenhandig ontworpen en gemaakt had nooit meer zou terugzien, aangezien Pascale dadelijk plannen maakte om het huis opnieuw in te richten. Op dit moment besloot Pauline om haar wilsrecht tegen Piet in te stellen om hem de meubels van de eetkamer te laten overdragen.

³²⁰ M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 92.

³²¹ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de advocatuur*, Apeldoorn, Maklu, 2008, 54-55; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 57-59; W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 28; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 42.

³²² W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 29.

³²³ M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 92.

³²⁴ W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 43-44.

133. Het laatste wilsrecht voorzien in artikel 4:22 NBW is opnieuw een vol-eigendomswilsrecht, deze keer jegens de stiefouder. In dit geval overlijdt de stiefouder die eerder gehuwd was met de eigen ouder van het kind. De geldvordering die het kind heeft op de stiefouder uit de nalatenschap van de ouder wordt in dit geval opeisbaar. Het kind kan er voor kiezen de overdracht te vorderen van de goederen van zijn eigen vooroverleden ouder tot beloop van zijn geldvordering.³²⁵

Voorbeeld: Nikki en Nadir waren gedurende vijf jaar een gelukkig getrouwd koppel. Ze hebben twee kinderen op de wereld gezet, Numa en Naila. Nikki en Nadir waren beide zeer creatieve personen en hun huis werd dan ook opgefleurd door schilderijen van Nikki en beeldhouwwerken van Nadir. Nadir sukkelde al een tijdje met zijn gezondheid en stierf enkele jaren na de geboorte van zijn schattige meisjestweeling. Nikki hertrouwde met Nelson. Nikki sterft snel na hun huwelijk. Enkele jaren later hertrouwt Nelson met Noor. Een jaar na hun huwelijk sterft ook Nelson. Wanneer Nelson sterft, beseffen Numa en Naila dat de schilderijen en de beeldhouwwerken die hun moeder en vader maakten, hen toch veel waard zijn en ze deze toch graag zouden verwerven. Op het ogenblik van het sterven van Nelson worden hun geldvorderingen opeisbaar, maar ze kunnen er ook voor kiezen om de overdracht van de schilderijen en beeldhouwwerken te vorderen.

C. Goederen waarop de wilsrechten betrekking hebben

134. Wanneer de kinderen van de erflater een van de wilsrechten uitoefenen, zal dit leiden tot een verplichting tot overdracht van goederen. De waarde van deze goederen zal ten hoogste de waarde van hun geldvordering bedragen, vermeerderd met de verschuldigde rente.³²⁶ De vraag is nu op welke goederen de afstammelingen van de erflater hun wilsrechten kunnen laten gelden.

135. In de eerste plaats zijn het de goederen die deel uitmaken van de nalatenschap van de erflater of de door de dood ontbonden huwelijksgoederengemeenschap waarop de afstammelingen hun aanspraak kunnen laten gelden.³²⁷ Wanneer er een stiefouder bij betrokken is en deze gehuwd was met de erflater, dan blijven de goederen die van de kant van de stiefouder in de gemeenschap zijn gevallen buiten aanmerking. Dit zal echter niet altijd probleemloos verlopen, aangezien de stiefouder moet kunnen aantonen dat de goederen van hem afkomstig zijn om ze buiten schot te kunnen houden.³²⁸

³²⁵ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 29; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 44-45.

³²⁶ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 30; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 94.

³²⁷ W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 49-50.

³²⁸ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 30.

136. Het wilsrecht kan ook van toepassing zijn op goederen die in de plaats getreden zijn van nalatenschapsgoederen door middel van zaakvervanging.³²⁹ Dit is te verklaren vanuit de *ratio legis* van de wilsrechten. Enerzijds zijn de wilsrechten in het leven geroepen om afstammelingen de kans te geven goederen die hen emotioneel nauw aan het hart liggen te recupereren. Maar anderzijds vervullen de wilsrechten ook een zekerheidsfunctie en dienen ze om ervoor te zorgen dat hun vorderingsrecht zeker wordt voldaan.³³⁰

De goederen die op grond van de regel van de zaakvervanging het voorwerp van een van de wilsrechten kunnen uitmaken, moeten wel minstens voor de helft gefinancierd zijn met middelen uit de nalatenschap of ontbonden huwelijksgemeenschap van de erflater.³³¹

137. In hoeverre kan een kind aanspraak maken op overdracht van bepaalde goederen? Het is mogelijk dat een kind een bepaald goed viseert bij het uitoefenen van zijn wilsrecht aangezien er voor hem een emotionele waarde aan verbonden is. Wanneer het affectieve aspect van een goed zwaarder doorweegt, zal er meer reden zijn om de overdracht van dat goed toe te kennen aan het kind. Wanneer er geen overeenstemming bereikt kan worden tussen kinderen onderling of tussen de langstlevende echtgenoot en de kinderen, dan kan de kantonrechter beslissen of de overdracht al dan niet dient plaats te vinden.³³²

138. Wat indien het goed waar het kind aanspraak op wil maken een hogere waarde heeft dan de geldvordering die hij ter beschikking heeft? In dit geval zijn er meerdere mogelijkheden. In de eerste plaats kan het gebeuren dat het goed gedeeltelijk wordt overgedragen. Er zal dan een onverdeeldheid ontstaan. Vervolgens is het ook mogelijk dat het goed volledig wordt overgedragen. In dat geval moeten de kinderen het verschil tussen de vordering en de waarde van het goed terugbetalen.³³³

³²⁹ M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 65.

³³⁰ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 30; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 50.

³³¹ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 30.

³³² M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 95.

³³³ M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 95.

D. Verlies van wilsrechten

139. Wilsrechten verjaren niet. De afstammelingen van de erflater blijven deze wilsrechten genieten zolang ze beschikken over hun geldvordering voortvloeiend uit de wettelijke verdeling.³³⁴

140. In bepaalde gevallen kunnen de afstammelingen echter wel hun wilsrechten verliezen. Een eerste geval van tenietgaan van de wilsrechten is het geval waarin de geldvordering van het kind uit hoofde van de wettelijke verdeling tenietgaat. Dit kan gebeuren door verjaring van deze vordering, maar ook omdat de vordering voldaan wordt door de langstlevende echtgenoot.³³⁵ Aangezien de wet geen bijzondere verjaringstermijn vermeldt, zal deze verjaren door een verloop van twintig jaar.³³⁶ Een tweede mogelijke gebeurtenis die ervoor zorgt dat de wilsrechten teniet gaan is de overdracht van de geldvordering door de afstamming.³³⁷ Tenslotte kunnen de wilsrechten in hoofde van de afstammelingen ook tenietgaan doordat er afstand van wordt gedaan.³³⁸

E. Voorbehouden vruchtgebruik

141. Er zijn twee vol-eigendomswilsrechten en twee bloot-eigendomswilsrechten. De twee bloot-eigendomswilsrechten houden in dat het mogelijk is voor de langstlevende echtgenoot om het vruchtgebruik voor te behouden op de goederen die verplicht overgedragen moeten worden aan de kinderen die hun wilsrecht uitoefenen. Het is dus een voorbehouden vruchtgebruik. De stiefouder heeft hier recht op, maar het vormt geen verplichting.³³⁹ Hij kan dus afzien van deze mogelijkheid.³⁴⁰ Het vruchtgebruik heeft een persoonlijk karakter en komt dus enkel toe aan de langstlevende echtgenoot. Deze laatste heeft dus niet de mogelijkheid om het vruchtgebruik te bezwaren of over te dragen.³⁴¹

142. In principe worden de algemene regels met betrekking tot vruchtgebruik toegepast op dit voorbehouden vruchtgebruik (artikel 3:201 e.v. NBW).³⁴² Maar er bestaan ook enkele bijzondere regels voor het voorbehouden vruchtgebruik dat gevestigd wordt krachtens artikel 4:19 en artikel 4:21 NBW.³⁴³

³³⁴ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 33.

³³⁵ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 33.

³³⁶ Artikel 3:306 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

³³⁷ Artikel 4:25, lid 5 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

³³⁸ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 33; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 93.

³³⁹ W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 41; 44.

³⁴⁰ M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 69.

³⁴¹ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 31.

³⁴² Artikel 4:23, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 46-47.

³⁴³ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 31; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 100.

In de eerste plaats is de langstlevende vrijgesteld van de jaarlijkse opgave (artikel 3:205, lid 4 NBW) en van de zekerheidsstelling (artikel 3:206, lid 1 NBW). Ook is artikel 3:206, lid 2 NBW niet van toepassing.³⁴⁴

In de tweede plaats heeft de kantonrechter de mogelijkheid om een machtiging tot vervreemding of bezwaring van de goederen in vruchtgebruik te geven voor zover dit nodig is om aan de verzorgingsbehoefte van de echtgenoot te kunnen voldoen of voor de voldoening van de schulden van de nalatenschap.³⁴⁵

Ten slotte is de langstlevende echtgenoot-vruchtgebruiker niet bevoegd om zijn recht te bezwaren of over te dragen.³⁴⁶

§4. Erfrechtelijk vruchtgebruik in het Nederlandse erfrecht?

I. Situering

143. In het nieuwe erfrecht bestaan er dwingende erfrechtelijke aanspraken voor bepaalde personen. Deze rechten worden 'andere wettelijke rechten' genoemd. Deze bestaan niet uit een legitieme portie en leveren niet meer op dan een verbintenisrechtelijke aanspraak. De erfopvolging wordt er dus niet door beroerd. Voor de langstlevende echtgenoot gaat het met name om een voortgezet gebruik van de woning en inboedel, vruchtgebruik op woning en inboedel en vruchtgebruik op andere goederen ten behoeve van verzorging. Deze andere wettelijke rechten staan los van de wettelijke verdeling.³⁴⁷

144. We kunnen dus stellen dat er in Nederland wel een soort van erfrechtelijk vruchtgebruik bestaat, maar dat dit geen deel uitmaakt van het erfrecht *ab intestato*. In principe vallen de andere wettelijke rechten buiten het bestek van deze scriptie, maar aangezien deze scriptie een analyse met betrekking tot het erfrechtelijk vruchtgebruik bevat, verdienen deze specifieke gevallen van vruchtgebruik toch een beknopte analyse.

³⁴⁴ Artikel 4:23, lid 1, a. Burgerlijk Wetboek; W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 31; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 46-47.

³⁴⁵ Artikel 4:23, lid 1, b. Burgerlijk Wetboek; W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 31.

³⁴⁶ Artikel 4:23, lid 5 Burgerlijk Wetboek; W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 31; M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 69.

³⁴⁷ E.A.A. LUIJTEN en W.R. MEIJER, "10 jaar nieuw erfrecht en de positie van de langstlevende echtgenoot", *Tijdschrift Erfrecht* 2013, afl. 6, (93) 93; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 408-410.

II. Voortgezet gebruik van de woning en inboedel

145. Artikel 4:28 BW voorziet in een recht voor de langstlevende echtgenoot om gebruik te blijven maken van de gezinswoning en de inboedel jegens de erfgenamen gedurende een periode van zes maanden.³⁴⁸ De *ratio* hiervan is de idee dat de langstlevende echtgenoot die zijn partner verliest door overlijden, niet ook onmiddellijk zijn woning zou moeten verlaten. Op deze manier wordt hem een redelijke tijd gegeven om op zoek te gaan naar een andere woning of om te beslissen om in de woning te blijven wonen (indien hiertoe de mogelijkheid bestaat).³⁴⁹

146. Om dit recht te kunnen doen gelden is het vereist dat de langstlevende echtgenoot bij het overlijden van de erflater in de woning woonde. Het is niet vereist dat de langstlevende samenwoonde met de erflater.³⁵⁰ De woning moet wel behoren tot de nalatenschap of de door de dood ontbonden huwelijksgemeenschap, en moet dus eigendom uitmaken.³⁵¹

Wanneer het een huurwoning betreft, zal dit recht geen toepassing vinden. De langstlevende heeft dan immers een eigen recht tot voortzetting van de huurovereenkomst.³⁵²

147. Het is niet enkel de woning die het voorwerp uitmaakt van het voortgezet gebruik, de wetgever vermeldt ook uitdrukkelijk de inboedel.³⁵³ Onder de inboedel wordt verstaan "het geheel van tot huisraad en tot stoffering en meubilering van een woning dienende roerende zaken, met uitzondering van boekerijen en verzamelingen van voorwerpen van kunst, wetenschap of geschiedkundige aard".³⁵⁴

³⁴⁸ Artikel 4:28 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 50; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 410.

³⁴⁹ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 108.

³⁵⁰ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 50.

³⁵¹ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 108; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 410.

³⁵² Artikel 7:266, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de advocatuur*, Apeldoorn, Maklu, 2008, 141.

³⁵³ Artikel 4:28, lid 1, *in fine* Nieuw Burgerlijk Wetboek; J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1987.

³⁵⁴ Artikel 3:5 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

III. Verzorgingsvruchtgebruiken

148. Ook bestaat er in het Nederlandse recht zoets als verzorgingsvruchtgebruiken. Hieronder worden de vruchtgebruiken van artikel 4:29 en artikel 4:30 NBW begrepen.³⁵⁵ Beide vruchtgebruiken hebben als doelstelling de verzorging van de langstlevende echtgenoot te verzekeren.³⁵⁶

149. In geval van wettelijke verdeling van de nalatenschap van de erflater zal de langstlevende echtgenoot geen baat hebben bij de verzorgingsvruchtgebruiken aangezien hij al eigenaar wordt van alle goederen van de nalatenschap. Wanneer er echter legaten zijn, zal dit vruchtgebruik wel relevant worden.³⁵⁷ Helaas gaat dit het bestek van deze scriptie te buiten en bespreken we enkel de wettelijke verdeling. Toch zullen we kort aandacht besteden aan het verzorgingsvruchtgebruik aangezien dit relevant kan zijn voor de evaluatie van het Belgische vruchtgebruikstelsel in het volgende hoofdstuk.

150. In de eerste plaats heeft de langstlevende echtgenoot het recht om een vruchtgebruik te vestigen op de woning en de inboedel die deel uitmaken van de nalatenschap.³⁵⁸ De langstlevende echtgenoot heeft dit recht wanneer hij niet de enige rechthebbende is van de woning en/of de inboedel die tot de nalatenschap behoren. Dit kan het gevolg zijn van een uiterste wilsbeschikking van de erflater. Wanneer dit het gevolg zou zijn van een verwerping van de nalatenschap of de beslissing van de langstlevende tot ongedaanmaking van de wettelijke verdeling, zal deze aanspraak niet ontstaan.³⁵⁹ Een verzoek tot vruchtgebruik zal ook aanvaard worden wanneer de woning slechts voor een onverdeelde helft tot het vermogen van de erflater behoorde terwijl de andere helft tot het vermogen van de langstlevende echtgenoot behoort.³⁶⁰

De erfgenamen zijn in principe verplicht om mee te werken aan de vestiging van dit vruchtgebruik. Ze hebben echter wel de mogelijkheid om de vordering van de langstlevende te pareren. Ze kunnen dit doen door aan te tonen dat de langstlevende geen nood heeft aan het vruchtgebruik van de woning om in zijn verzorgingsbehoefte te voldoen. Dit vruchtgebruik werd aldus ingesteld door de wetgever teneinde een vangnet te creëren voor de langstlevende wanneer de erflater hem voor het overige niets of weinig nalaat.³⁶¹

³⁵⁵ E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 50.

³⁵⁶ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 109; M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 140.

³⁵⁷ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 110.

³⁵⁸ Artikel 4:29 Nieuw Burgerlijk Wetboek; W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 31; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 59.

³⁵⁹ J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1989.

³⁶⁰ E.A.A. LUIJTEN en W.R. MEIJER, "10 jaar nieuw erfrecht en de positie van de langstlevende echtgenoot", *Tijdschrift Erfrecht* 2013, afl. 6, (93) 96.

³⁶¹ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de advocatuur*, Apeldoorn, Maklu, 2008, 142; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 144.

151. Het vruchtgebruik op de woning van de erflater zal de langstlevende echtgenoot al gedeeltelijk voorzien in zijn verzorgingsbehoefte. Maar natuurlijk heeft de langstlevende echtgenoot nog andere kosten dan enkel woonkosten. Om deze verzorgingsbehoefte op te vangen heeft de wetgever de langstlevende echtgenoot eveneens de mogelijkheid gegeven om een vruchtgebruik te vestigen op het deel van de nalatenschap dat nodig is om in zijn verzorgingsbehoefte te voldoen.³⁶²

Bij de beoordeling van de vraag wat de langstlevende echtgenoot nodig heeft voor zijn verzorging, wordt rekening gehouden met alle relevante omstandigheden. Men zal onder andere rekening houden met de omvang van het passende verzorgingsniveau; het inkomen van de langstlevende echtgenoot; het inkomen dat hij redelijkerwijs kan verwerven gezien zijn leeftijd, werkervaring en opleiding; de kosten voor de verzorging en opvoeding van kinderen.³⁶³

Zelfs indien de echtgenoten al gedurende ruime tijd gescheiden leefden, kan de langstlevende echtgenoot nog beroep doen op dit verzorgingsvruchtgebruik indien hij de jaren voordien van de andere echtgenoot gelden ontving om in zijn levensonderhoud te voorzien. Het verzorgingsvruchtgebruik vormt namelijk een vangnet voor het geval dat de langstlevende echtgenoot niet zelf in zijn levensonderhoud kan voorzien.³⁶⁴

§5. Rechten en verplichtingen van de langstlevende echtgenoot

I. Verplichtingen van de langstlevende echtgenoot

A. Vaststelling geldvordering

152. De afstammelingen van de langstlevende echtgenoot erven slechts een geldvordering op de langstlevende echtgenoot. Dit is in principe het enige dat ze verkrijgen van de nalatenschap van hun eerstervende ouder. Deze vordering wordt ook pas op een later tijdstip voldaan. Voor de kinderen zal het dus zeer van belang zijn de waarde van hun vordering te laten vaststellen. Deze waarde hangt af van de samenstelling van de boedel die volledig naar de langstlevende gaat bij het sterven van de echtgenoot.³⁶⁵

153. De vaststelling van de omvang van de geldvordering komt tot stand door middel van een overeenkomst tussen partijen, een bijzondere vaststellingsovereenkomst.³⁶⁶ Wanneer er problemen ontstaan en partijen niet tot een overeenkomst komen, kunnen ze beroep doen op de kantonrechter. De kantonrechter zal dan de waarde van de geldvordering bepalen.³⁶⁷

³⁶² Artikel 4:30 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de advocatuur*, Apeldoorn, Maklu, 2008, 143-144; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 145.

³⁶³ HR 8 juni 2007, *NJB* 2007, 1373.

³⁶⁴ Rb. Alkmaar 11 februari 2010, *NJF* 2010, 250.

³⁶⁵ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 46.

³⁶⁶ Artikel 7:900 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 46; J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1965-1966.

³⁶⁷ Artikel 4:15, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

154. De kantonrechter heeft in bepaalde gevallen ook de bevoegdheid om de vastgestelde omvang van de vorderingen te wijzigen. Dit is het geval wanneer er gedwaald is omtrent de waarde van de goederen en de schulden van de nalatenschap en hierdoor een erfgenaam voor meer dan een vierde is benadeeld, het saldo van de nalatenschap onjuist is berekend of de vordering niet is berekend overeenkomstig het deel waarop het kind aanspraak kon maken. Op verzoek van het kind of de echtgenoot heeft de kantonrechter de bevoegdheid om de omvang van de vordering gewijzigd vast te stellen.³⁶⁸

155. Het tijdstip van het vaststellen van de vordering kan variëren. Het kan voorkomen dat de vordering zelfs helemaal niet wordt vastgesteld. In de meeste gevallen zal er enkel voor de successieaangifte een berekening gemaakt worden. Wanneer de familieband sterk is, is er geen reden om moeilijk te doen. Wanneer er echter een nieuwe partner in het leven van hun langstlevende ouder komt, zullen de kinderen vaak wel belang hechten aan het vaststellen van het exacte bedrag van hun vordering.³⁶⁹

Het is dus mogelijk dat er heel wat tijd verstrijkt tussen het overlijden van de echtgenoot en het vaststellen van de vordering van de kinderen. De goederen moeten echter wel gewaardeerd worden op basis van hun waarde op het tijdstip van overlijden. Dat wordt natuurlijk zeer moeilijk wanneer er al ettelijke jaren verstreken zijn. Een boedelbeschrijving kan hier een grote hulp zijn. Het is echter niet verplicht om deze op te maken, al hebben zowel de langstlevende als de kinderen de mogelijkheid om te vorderen dat er een boedelbeschrijving wordt opgemaakt.³⁷⁰

B. Boedelbeschrijving

156. In beginsel is een boedelbeschrijving niet verplicht.³⁷¹ Zowel de langstlevende echtgenoot als de kinderen hebben wel het recht om een boedelbeschrijving te vorderen.³⁷² Indien één van hen van dit recht gebruik maakt, wordt de boedelbeschrijving wel verplicht.³⁷³ De rechter kan in dat geval de opmaak van een boedelbeschrijving opleggen.³⁷⁴

³⁶⁸ Artikel 4:15, lid 2 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 46; J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1966.

³⁶⁹ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 47.

³⁷⁰ Artikel 4:16, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 47.

³⁷¹ M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 72.

³⁷² Artikel 4:16, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

³⁷³ J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1968.

³⁷⁴ Rb. Midden-Nederland 30 november 2015, www.rechtspraak.nl.

157. Indien de langstlevende echtgenoot of een van de kinderen niet beschikt over het vrije beheer van zijn vermogen, is de boedelbeschrijving wel verplicht.³⁷⁵ Dit zal bijvoorbeeld het geval zijn wanneer de overledene minderjarige kinderen achterlaat.³⁷⁶ In zo'n geval dient de wettelijke vertegenwoordiger binnen een jaar na het overlijden een boedelbeschrijving in te leveren bij de griffie van het kantongerecht van de woonplaats van de langstlevende en het kind.³⁷⁷ Deze boedelbeschrijving dient te worden ondertekend door de wettelijke vertegenwoordiger.³⁷⁸

De kantonrechter is niet verplicht om de onderhandse boedelbeschrijving ingediend door de wettelijke vertegenwoordiger goed te keuren. In de meeste gevallen zal hij dit ook niet doen.³⁷⁹ Hij kan dan bepalen dat de boedelbeschrijving bij notariële akte dient te gebeuren.³⁸⁰

C. Betalen van de schulden

158. Artikel 4:7 NBW somt de schulden van de nalatenschap op en bepaalt eveneens de volgorde waarin deze schulden dienen te worden voldaan.³⁸¹ Deze opsomming dient als limitatief te worden beschouwd.³⁸²

159. De langstlevende echtgenoot dient de schulden voor zijn rekening te nemen indien er een wettelijke verdeling heeft plaatsgevonden.³⁸³ De langstlevende is dan zowel ten aanzien van de kinderen als ten aanzien van de schuldeisers aansprakelijk voor het geheel van de nalatenschapsschulden. Voor de nalatenschapsschuldeisers heeft het dus weinig zin om de kinderen aan te spreken, zij kunnen de schuldeiser immers naar de langstlevende echtgenoot verwijzen.³⁸⁴

³⁷⁵ Artikel 4:16, lid 2 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER., *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 47; J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1968.

³⁷⁶ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 47.

³⁷⁷ Artikel 4:16, lid 2 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 47.

³⁷⁸ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 47.

³⁷⁹ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 47.

³⁸⁰ Artikel 4:16, lid 2, *in fine* Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 47.

³⁸¹ Artikel 7:4, lid 1 en 2 Nieuw Burgerlijk Wetboek; W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 31; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 9-11.

³⁸² E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 26; W.R. MEIJER, *Gevolgen van erfopvolging in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2005, 52-53.

³⁸³ Artikel 4:13, lid 2 en artikel 4:14, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.A.A. LUIJTEN, *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 45; M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 41.

³⁸⁴ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 45; J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1964.

160. Dit principe is ook van toepassing wanneer het saldo van de nalatenschap negatief is. Dan zal de langstlevende echtgenoot als enige met het verlies blijven zitten. De langstlevende kan hieraan ontkomen door de nalatenschap te verwerpen, beneficiair te aanvaarden of de wettelijke verdeling ongedaan te maken.³⁸⁵

II. Rechten van de langstlevende echtgenoot

A. Voortijdige voldoening van de vordering

161. De langstlevende echtgenoot heeft het recht om de geldvordering van de kinderen en de eventuele rente die zou verschuldigd zijn op eender welk moment te voldoen.³⁸⁶ Hij kan alle vorderingen dan wel slechts één vordering geheel of ten dele voldoen. De betaling hoeft ook niet per se in geld te gebeuren. Hij kan overeenkomen met zijn kind dat de vordering *in natura* wordt betaald, bijvoorbeeld met een woning.³⁸⁷ De voldoening wordt in de eerste plaats aangerekend op de te betalen hoofdsom, nadien op de rente.³⁸⁸

162. De langstlevende heeft niet in alle gevallen de vrije mogelijkheid om de geldvordering te voldoen, de wetgever heeft hier bepaalde beperkingen op gesteld.³⁸⁹

In de eerste plaats kan de langstlevende niet zonder meer de vorderingen van de kinderen voldoen wanneer er al wilsrechten zijn ontstaan. De kinderen die titularis zijn van een wilsrecht moeten eerst de kans krijgen om hun wilsrecht uit te oefenen.³⁹⁰ Er wordt een redelijke termijn gesteld waarbinnen het kind de kans heeft om zijn wilsrecht uit te oefenen.³⁹¹ De andere kinderen dienen op de hoogte te worden gebracht.³⁹²

In de tweede plaats kan het voorkomen dat er een goedkeuring van de kantonrechter vereist is tot voldoening van de vordering. Dit zal het geval zijn wanneer er één of meerdere minderjarige kinderen betrokken zijn.³⁹³ De rechter zal bij het nemen van zijn beslissing rekening houden met de belangen van het betreffende kind, de andere kinderen en de langstlevende echtgenoot.³⁹⁴

³⁸⁵ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 46.

³⁸⁶ Artikel 4:17, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 48; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 75.

³⁸⁷ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 48.

³⁸⁸ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 25; M.J.A. VAN MOURIK, B.M.E.M. SCHOLS, F.W.J.M. SCHOLS, L.C.A. VERSTAPPEN en B.C.M. WAAIJER, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 75.

³⁸⁹ Artikel 4:17: lid 2 en 3 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

³⁹⁰ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 49; J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1969-1670.

³⁹¹ Artikel 4:17, lid 2 *juncto* artikel 4:25, lid 3 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

³⁹² E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 49.

³⁹³ Artikel 4:17, lid 3 Nieuw Burgerlijk Wetboek; W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 25.

³⁹⁴ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 49; J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1970.

B. Ongedaanmaking wettelijke verdeling

163. De langstlevende heeft het recht om binnen drie maanden na het overlijden van de eerststervende echtgenoot de wettelijke verdeling ongedaan te maken. Dit moet gebeuren aan de hand van een notariële akte die binnen drie maanden na het openvallen van de nalatenschap ingeschreven dient te worden in het boedelregister.³⁹⁵

De termijn van drie maanden is een vervaltermijn. De termijn kan niet verlengd of ingekort worden.³⁹⁶ Enkel de gehele wettelijke verdeling kan ongedaan gemaakt worden, een partiële ongedaanmaking is nooit mogelijk.³⁹⁷

164. Het is niet vereist dat de langstlevende echtgenoot zelf verschijnt voor de notaris, hij kan ook iemand anders machtigen om voor hem te verschijnen. Indien hij hiervoor kiest, dient de volmacht wel schriftelijk te zijn opgesteld en uitdrukkelijk bestemd te zijn voor dit doel.³⁹⁸

165. De ongedaanmaking van de wettelijke verdeling heeft tot gevolg dat er een onverdeeldheid ontstaat tussen de langstlevende echtgenoot en de kinderen.³⁹⁹ De onverdeeldheid wordt geacht te zijn ontstaan op het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap.⁴⁰⁰ De ongedaanmaking van de wettelijke verdeling heeft dus terugwerkende kracht. De langstlevende echtgenoot is hierdoor zijn bevoorrechte positie kwijt. Hij zal geen aanspraak meer kunnen maken op de rechten bedoeld in artikel 4:29-4:30 NBW. Zijn positie is gelijk aan die van de kinderen.⁴⁰¹

166. Deze regeling is van dwingend recht. De erfflater heeft dus niet de mogelijkheid om de ongedaanmaking uit te sluiten. Wel kan de langstlevende echtgenoot na het overlijden van de erfflater afstand doen van zijn bevoegdheid om de ongedaanmaking te vorderen.⁴⁰²

³⁹⁵ Artikel 4:18, lid 1 Nieuw Burgerlijk Wetboek; E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 49-50; W.G. HUIJGEN, "Nieuw erfrecht in werking", *NTBR* 2003, afl. 1, (2) 3.

³⁹⁶ J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1970.

³⁹⁷ M.J.A. VAN MOURIK, *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 56.

³⁹⁸ W.G. HUIJGEN, J.E. KASDORP, B.E. REINHARTZ en J.W. ZWEMMER, *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 2

³⁹⁹ W.G. HUIJGEN, "Nieuw erfrecht in werking", *NTBR* 2003, afl. 1, (2) 3; W.D. KOLKMAN, B.E. REINHARTZ, L.C.A. VERSTAPPEN en I.J.F.A. VAN VIJFEIJKEN (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 38.

⁴⁰⁰ Artikel 4:18, lid 2 Nieuw Burgerlijk Wetboek.

⁴⁰¹ E.W.J. EBBEN en M.J.P. SCHIPPER, *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 50; J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1970.

⁴⁰² J.H. NIEUWENHUIS, C.J.J.M. STOLKER en W.L. VALK (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 1971.

Afdeling IV. TYPE 3 – Frankrijk – Keuzerecht in hoofde van de langstlevende echtgenoot

§1. Situering – Wet van 3 december 2001

167. De wettelijke devolutie had oorspronkelijk als primaire functie de instandhouding van de rijkdom in de familie van de erflater. De aanspraken in de nalatenschap waren gebaseerd op verwantschapsbanden.⁴⁰³ De langstlevende echtgenoot werd lange tijd als een vreemde beschouwd ten aanzien van de familie van de andere echtgenoot. Daarom werd hem ook geen erfrechtelijke roeping toegekend. De opvattingen hieromtrent zijn echter gewijzigd. Momenteel maakt de langstlevende echtgenoot wel deel uit van de familie.⁴⁰⁴ Deze nieuwe behandeling van de langstlevende echtgenoot heeft ervoor gezorgd dat de wetgever de positie van de langstlevende echtgenoot in het erfrecht heeft verbeterd.⁴⁰⁵

168. De wet van 3 december 2001 heeft de huidige positie van de langstlevende echtgenoot in het Franse recht bepaald. De wet is in werking getreden op 1 juli 2002.⁴⁰⁶ De erfrechtelijke aanspraak van de langstlevende echtgenoot is afhankelijk van de andere personen met wie hij tot de nalatenschap komt. De wet maakt een onderscheid tussen de situaties waarin de langstlevende opkomt samen met afstammelingen die hen gemeenschappelijk zijn, samen met niet-gemeenschappelijke afstammelingen, samen met (één van) de ouders van de *decius* of in afwezigheid van de ouders en afstammelingen van de overleden echtgenoot.⁴⁰⁷ De langstlevende echtgenoot is een regelmatige rechtsopvolger.⁴⁰⁸ Hij is een erfgenaam van de eerste orde en zal dus nooit voorafgegaan worden door andere erfgenamen *ab intestato*.⁴⁰⁹

§2. Totstandkoming en ratio legis

169. Ten tijde van de Code Napoleon werd de langstlevende echtgenoot streng behandeld op vlak van het erfrecht. Hij werd beschouwd als een onregelmatige rechtsopvolger. Er waren twee belangrijke redenen hiervoor. In de eerste plaats diende de erfrechtelijke roeping gerechtvaardigd te worden door de familiale verplichting of veronderstelde genegenheid. De langstlevende echtgenoot maakte geen deel uit van de familie, aangezien er geen bloedband voorhanden was.⁴¹⁰ De langstlevende werd dus als een vreemde beschouwd ten aanzien van de familie van de andere echtgenoot.⁴¹¹ De erfelijke roeping moest dus gebaseerd worden op genegenheidsbanden, wat de wetgever niet heeft gedaan.

⁴⁰³ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 479.

⁴⁰⁴ P. VOIRIN EN G. GOUBEUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 149.

⁴⁰⁵ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 479.

⁴⁰⁶ F. ZENATI-CASTAING en T. REVET, *Cours de droit civil. Successions*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2012, 103.

⁴⁰⁷ J.-F. SAGAUT, *Le nouveau droit des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2006, 68; A. SERIAUX, *Manuel de droit des successions et des libéralités*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2003, 122-123.

⁴⁰⁸ D. GUEVEL, *Successions. Libéralités in Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 111.

⁴⁰⁹ P. VOIRIN EN G. GOUBEUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 149.

⁴¹⁰ M. GRIMALDI, *Droit Civil. Successions*, Parijs, Editions Litec, 1992, 164-165.

⁴¹¹ P. VOIRIN EN G. GOUBEUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 149.

In de tweede plaats wilde men goederen binnen eenzelfde familie houden. De aanspraken in de nalatenschap waren immers gebaseerd op verwantschapsbanden.⁴¹² Men wilde de langstlevende geen erfrecht toekennen aangezien de goederen van de eerststervende echtgenoot dan in de familie van de langstlevende terecht zouden komen wanneer ook deze zou sterven in de situatie waarin ze geen gemeenschappelijke kinderen hadden. De goederen zouden dan van de ene familie naar de andere verschuiven.⁴¹³

170. De maatschappelijke ideeën over familie veranderden en ook de idee dat goederen in dezelfde familie dienen te blijven, verwaterde. De tijd bleek rijp voor een verbetering van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot.⁴¹⁴ Met de wet van 9 maart 1891 werd er een recht van vruchtgebruik toegekend aan de langstlevende echtgenoot.⁴¹⁵ De bloedverwanten-erfgenamen van de erflater erfden de blote eigendom. Dit zorgde voor nadelen, zowel voor de bloedverwanten-erfgenamen als voor de langstlevende-vruchtgebruiker. Aan de ene kant bestond het risico voor de blote eigenaars dat de langstlevende de goederen slecht zou beheren. Aan de andere kant had de langstlevende echtgenoot geen zekerheid over de opbrengsten die de goederen hem konden opleveren. Bepaalde goederen brengen immers meer vruchten en dus meer opbrengsten met zich mee dan andere. De langstlevende had geen mogelijkheid om de goederen te vervangen door goederen die meer zouden opbrengen.⁴¹⁶

171. De volgende belangrijke wijziging aan de positie van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot werd doorgevoerd met de wet van 3 december 1930. Deze wet gaf de langstlevende echtgenoot recht op de helft van de nalatenschap van de erflater in geval van afwezigheid van erfgenamen in de vaderlijke of moederlijke lijn.⁴¹⁷ De wet van 26 maart 1957 ging nog een stapje verder. Wanneer de eerststervende echtgenoot geen ascendenten en afstammelingen naliet, maar enkel bloedverwanten in de zijlijn, had de langstlevende recht op de volledige nalatenschap. Wanneer de erflater in de ene lijn ascendenten naliet en in de andere lijn enkel bloedverwanten in de zijlijn, erfde de langstlevende de helft van de nalatenschap terwijl hij voordien niets erfde in deze situatie. De wetgever is in dezelfde logische lijn verdergegaan en heeft de langstlevende echtgenoot de saisine toegekend met een ordonnantie van 23 december 1958.⁴¹⁸

⁴¹² M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 479.

⁴¹³ M. GRIMALDI, *Droit Civil. Successions*, Parijs, Editions Litec, 1992, 164-165.

⁴¹⁴ M. GRIMALDI, *Droit Civil. Successions*, Parijs, Editions Litec, 1992, 166.

⁴¹⁵ D. GUEVEL, *Successions. Libéralités in Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 102.

⁴¹⁶ M. GRIMALDI, *Droit Civil. Successions*, Parijs, Editions Litec, 1992, 166-168.

⁴¹⁷ M. GRIMALDI, *Droit Civil. Successions*, Parijs, Editions Litec, 1992, 168-169; D. GUEVEL, *Successions. Libéralités in Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 102.

⁴¹⁸ M. GRIMALDI, *Droit Civil. Successions*, Parijs, Editions Litec, 1992, 168-169; D. GUEVEL, *Successions. Libéralités in Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 102.

172. De wet van 3 december 2001 zorgde opnieuw voor een gunstige ontwikkeling van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot. Deze wet zorgde voor een fundamentele aanpassing van het erfrecht *ab intestato*. De langstlevende echtgenoot verkrijgt sinds deze wet minimum een vierde van de nalatenschap van de erflater.⁴¹⁹

Ook werd aan de langstlevende echtgenoot een aanzienlijke bescherming van de gezinswoning geboden.⁴²⁰ Met deze wet kreeg hij het recht toebedeeld om in de gezinswoning te blijven wonen en dus zijn levensstandaard te behouden.⁴²¹ Ten slotte heeft de wet van 23 juni 2006 het tijdelijke recht van de langstlevende om in de gezinswoning te blijven wonen verder uitgebreid.⁴²²

§3. Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot

I. Voorwaarden vereist voor de langstlevende echtgenoot om te kunnen erven

173. Net zoals in België en Nederland, zijn er ook in Frankrijk enkele algemene voorwaarden waaraan voldaan moet zijn opdat een persoon kan optreden als erfgenaam. Ook voor de langstlevende dienen deze voorwaarden dus vervuld te zijn.⁴²³

174. De eerste algemene voorwaarde waaraan men moet voldoen om te kunnen erven, is de bestaansvoorwaarde. De langstlevende echtgenoot dient dus te bestaan op het ogenblik van het overvallen van de nalatenschap van zijn echtgenoot.⁴²⁴

Net zoals in België en Nederland, heeft de Franse wetgever ook een commoriëntenregel ingevoerd. Deze regel kan van belang zijn voor echtgenoten. De primaire oplossing in dit geval bestaat erin de volgorde van overlijden vast te stellen. Het bewijs hiervan kan geleverd worden met alle middelen van recht.⁴²⁵ Dit geeft aan de rechter de ruimte om zich te baseren op de aanwijzingen die de volgorde van overlijden duidelijk maken. Wanneer het echter niet mogelijk is om de volgorde van overlijden vast te stellen, wordt de nalatenschap van beide geregeld met uitsluiting van de ander. De echtgenoten zullen dan geen aanspraak in elkaars nalatenschap hebben.⁴²⁶

⁴¹⁹ Loi du 3 décembre 2001 relative aux droits du conjoint survivant et des enfants adultérins et modernisant diverses dispositions de droit successoral, *JORF* 4 december 2001, 19279; J. DU MONGH, "De reservataire erfpositie van de langstlevende echtgenoot 200 jaar na de Code Napoléon – een chronische en rechtsvergelijkende terugblik" in F. SWENNEN en R. BARBAIX (eds.), *Over erven. Liber amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, (119) 135; M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 480; F. LEFEBVRE (ed.), *Successions et libéralités. Nouveau régime juridique et fiscal*, Parijs, Editions Francis Lefebvre, 2007, 17.

⁴²⁰ J. DU MONGH, "De reservataire erfpositie van de langstlevende echtgenoot 200 jaar na de Code Napoléon – een chronische en rechtsvergelijkende terugblik" in F. SWENNEN en R. BARBAIX (eds.), *Over erven. Liber amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, (119) 135.

⁴²¹ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 480; F. LEFEBVRE (ed.), *Successions et libéralités. Nouveau régime juridique et fiscal*, Parijs, Editions Francis Lefebvre, 2007, 17.

⁴²² Loi du 23 juin 2006 portant réforme des successions et des libéralités, *JORF* 24 juni 2006, 9513; M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 480.

⁴²³ A. SERIAUX, *Manuel de droit des successions et des libéralités*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2003, 106.

⁴²⁴ Artikel 725 Code Civil; M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 434-435; J. LANDEROIN en J.F. PILLEBOUT, *Het Franse huwelijksgoederen- en erfrecht*, Deventer, Kluwer, 1994, 15; A. SERIAUX, *Manuel de droit des successions et des libéralités*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2003, 106.

⁴²⁵ A. SERIAUX, *Manuel de droit des successions et des libéralités*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2003, 107.

⁴²⁶ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 436-437.

175. Ook mag de langstlevende echtgenoot niet onwaardig zijn om te kunnen erven van de eerststervende echtgenoot. De gevallen van onwaardigheid worden in de wet beschreven. In de eerste plaats bevat artikel 726 CC een zwarte lijst met feiten die altijd aanleiding geven tot onwaardigheid. Vervolgens bevat artikel 727 CC nog een bijkomende lijst, een zogenaamde grijze lijst, met feiten die mogelijk aanleiding kunnen geven tot onwaardigheid. In deze gevallen is het aan de rechter om te beslissen of de persoon de onwaardigheid verdient en dus vervallen verklaard moet worden van zijn erfrechtelijke aanspraken.⁴²⁷

176. Net zoals in België en Nederland is het nog steeds gehuwd zijn op het ogenblik van het overlijden van de erflater ook een voorwaarde voor de langstlevende echtgenoot om te kunnen erven. Indien de echtgenoten reeds gescheiden zijn of het huwelijk nietig verklaard is, zal de langstlevende geen recht hebben op (een deel van) de nalatenschap van zijn ex-echtgenoot.⁴²⁸

Wanneer de echtgenoten echter van tafel en bed gescheiden zijn, betekent dit niet noodzakelijk een uitsluiting in elkaars nalatenschap. In principe behoudt de langstlevende zijn erfrechtelijk aanspraak. Slechts wanneer de scheiding van tafel en bed in onderlinge toestemming uitgesproken wordt en de echtgenoten een verklaring van afstand van hun erfrechtelijke aanspraken incorporeren in de overeenkomst, zullen ze hun erfrechtelijke aanspraak verliezen.⁴²⁹

II. Een erfrecht in vruchtgebruik of volle eigendom

A. Keuzerecht in hoofde van de langstlevende echtgenoot

177. De erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot verschilt naargelang hij opkomt samen met afstammelingen van de erflater of zonder afstammelingen van de erflater. De meest denkbare situatie is de situatie waarin de langstlevende opkomt samen met afstammelingen van de erflater. We kunnen in dit geval ook nog twee situaties onderscheiden. In de eerste plaats is het mogelijk dat de afstammelingen die tot de nalatenschap komen kinderen zijn van beide echtgenoten. Wanneer de langstlevende echtgenoot opkomt samen met afstammelingen die allen voortkomen uit het huwelijk van de langstlevende met de erflater, heeft de langstlevende echtgenoot de keuze tussen de volle eigendom van een vierde van de nalatenschap of het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap. In de tweede plaats is het echter ook mogelijk dat er een of meerdere niet-gemeenschappelijke kinderen betrokken zijn. Wanneer dit het geval is, zal de langstlevende echtgenoot geen keuzerecht hebben. Hij zal dan de volle eigendom van een vierde van de nalatenschap erven. Hij heeft niet de mogelijkheid om te kiezen voor een vruchtgebruik.⁴³⁰

⁴²⁷ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 441; N. LEVILLAIN en M.-C. FORGEARD, *Liquidation des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2013, 11-12.

⁴²⁸ Artikel 732 Code Civil; P. MALAURIE en C. BRENNER, *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 61; P. VOIRIN EN G. GOUBEUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 150.

⁴²⁹ Artikel 301 Code Civil; P. VOIRIN EN G. GOUBEUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 150.

⁴³⁰ Artikel 757 Code Civil; F. LÉFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 16; P. VOIRIN EN G. GOUBEUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 151.

178. Wanneer de afstammelingen die tot de nalatenschap komen afstammelingen zijn van beide echtgenoten, heeft de langstlevende dus de keuze tussen vruchtgebruik op de gehele nalatenschap en volle eigendom van een vierde van de nalatenschap.⁴³¹ De langstlevende komt in dit geval op samen met zijn kinderen of kleinkinderen, die door plaatsvervulling in de plaats van de kinderen kunnen opkomen.⁴³²

Belangrijk is dat deze keuzemogelijkheid enkel openstaat voor de langstlevende indien er enkel gemeenschappelijke kinderen zijn. Het bestaan van één niet-gemeenschappelijk kind is voldoende om deze mogelijkheid uit te sluiten.⁴³³

Dit keuzerecht is persoonlijk en komt enkel toe aan de langstlevende echtgenoot. De keuze ligt volledig bij de langstlevende echtgenoot. Er zijn verschillende parameters waar hij rekening mee kan houden, zoals de samenstelling van het nagelaten vermogen van de erflater, zijn eigen middelen en noden, zijn leeftijd en de leeftijd van de kinderen.⁴³⁴

Voorbeeld: Kim en Karel zijn al vele jaren gelukkig getrouwd. Twintig jaar geleden werden ze trotse ouders van een tweeling, Kaat en Kasper. Ondertussen is de relatie met hun kinderen nogal verzuurd. Kaat is haar grote liefde gevolgd naar het buitenland en heeft alle banden met Frankrijk verbroken, tot groot verdriet van haar ouders. Kasper heeft een moeilijke puberteit achter de rug en worstelt nog steeds met zijn drank- en drugsverslaving. Ook met hem hebben Kim en Karel weinig contact. Op een mooie zondagmiddag, laat Karel het leven in een motorongeval. Kim blijft achter samen met hun twee gemeenschappelijke kinderen Kaat en Kasper. Kim heeft de keuze tussen vruchtgebruik op de gehele nalatenschap van Karel of de volle eigendom van een vierde van de nalatenschap. In dit geval is het waarschijnlijk dat Kim zal opteren voor een deel van de nalatenschap in volle eigendom aangezien ze geen al te beste relatie met haar kinderen heeft. Op deze manier ontstaat er geen verhouding vruchtgebruik-blote eigendom tussen haar en de kinderen en kan ze haar erfdeel besteden naargelang ze dit wenst.

179. Belangrijk is te vermelden wat de wetgever nu precies bedoelt met de notie 'd'enfants issus des deux époux' in artikel 757 CC. De wet van 3 december 2001 heeft deze notie versoepeld. Voordien moest het gaan om kinderen geboren tijdens het huwelijk van de echtgenoten ('d'enfants issus du mariage'). Met de notie die nu vermeld staat in het artikel worden ook de kinderen geboren vóór het huwelijk bedoeld.⁴³⁵

⁴³¹ J.-F. SAGAUT, *Le nouveau droit des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2006, 68; P. VOIRIN EN G. GOUBEAUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 151.

⁴³² P. VOIRIN EN G. GOUBEAUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 151.

⁴³³ N. LEVILLAIN en M.-C. FORGEARD, *Liquidation des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2013, 55; J.-F. SAGAUT, *Le nouveau droit des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2006, 70; P. VOIRIN EN G. GOUBEAUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 151.

⁴³⁴ F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 17.

⁴³⁵ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 482.

180. De langstlevende echtgenoot is niet gebonden door een bepaalde keuzetermijn, hij is vrij om een keuze te maken op ieder moment. Wanneer echter één van de erfgenamen de langstlevende schriftelijk aanmaant een keuze te maken, heeft hij drie maanden om deze keuze schriftelijk bekend te maken. Doet hij dit niet, dan wordt hij geacht gekozen te hebben voor vruchtgebruik op de gehele nalatenschap.⁴³⁶

181. De keuze van de langstlevende echtgenoot kan op twee manieren gebeuren. In de eerste plaats kan de langstlevende opteren voor een uitdrukkelijke wilsuïting. Het is niet vereist dat dit schriftelijk gebeurt, maar met het oog op de bewijsvoering is dit natuurlijk wel aan te raden.⁴³⁷ Ten tweede kan de langstlevende ook kiezen voor een stilzwijgende wilsuïting.⁴³⁸ Wanneer de langstlevende geen uitdrukkelijke keuze maakt, dienen zijn gedragingen een ondubbelzinnige weergave te zijn van zijn stilzwijgende keuze.⁴³⁹ De wet vereist dus geen bijzondere vorm en het bewijs van keuze kan geleverd worden met alle middelen.⁴⁴⁰

182. In twee gevallen wordt het keuzerecht van de langstlevende echtgenoot vervangen door een optie die de wet voorschrijft.⁴⁴¹

Ten eerste is het mogelijk dat de langstlevende geen keuze maakt, noch uitdrukkelijk noch stilzwijgend. In dat geval kunnen de erfgenamen de langstlevende schriftelijk aanmanen om een keuze te maken. Wanneer de langstlevende dan binnen de drie maanden geen keuze heeft gemaakt, wordt er geacht dat hij een keuze gemaakt heeft voor vruchtgebruik.⁴⁴²

Ten tweede is het ook mogelijk dat de langstlevende echtgenoot zelf overlijdt alvorens de keuze tot uiting kwam. In dat geval wordt hij ook geacht te hebben gekozen voor het vruchtgebruik.⁴⁴³ Vruchtgebruik is namelijk een recht dat eindigt bij het leven van de vruchtgebruiker. Het vruchtgebruik dat is ontstaan bij het overlijden van de eerststervende echtgenoot zal uitdoven op het ogenblik van het sterven van de langstlevende echtgenoot. Op deze manier wordt de vereffening van de nalatenschap niet bemoeilijkt en kan deze gebeuren tussen de afstammelingen of erfgenamen van de echtgenoten.⁴⁴⁴

⁴³⁶ Artikel 758-3 Code Civil; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 17; P. VOIRIN EN G. GOUBEAU, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 152; F. ZENATI-CASTAING en T. REVET, *Cours de droit civil. Successions*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2012, 106.

⁴³⁷ P. VOIRIN EN G. GOUBEAU, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 152.

⁴³⁸ Zie bijvoorbeeld Bastia 14 december 2011, www.legifrance.gouv.fr.

⁴³⁹ P. VOIRIN EN G. GOUBEAU, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 152.

⁴⁴⁰ Artikel 758-2 Code Civil; N. LEVILLAIN en M.-C. FORGEARD, *Liquidation des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2013, 54.

⁴⁴¹ P. VOIRIN EN G. GOUBEAU, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 152.

⁴⁴² Artikel 758-3 Code Civil; M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 482; P. VOIRIN EN G. GOUBEAU, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 152.

⁴⁴³ Artikel 758-4 Code Civil.

⁴⁴⁴ N. LEVILLAIN en M.-C. FORGEARD, *Liquidation des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2013, 55; P. VOIRIN EN G. GOUBEAU, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 152.

B. Volle eigendom

183. Enkel wanneer de langstlevende opkomt samen met kinderen van de erflater die ook zijn eigen kinderen zijn, zal de langstlevende een keuzerecht hebben en dus kunnen opteren voor een vruchtgebruik. In alle andere gevallen zal de langstlevende echtgenoot een deel of het geheel van de nalatenschap in volle eigendom erven.⁴⁴⁵

184. Wanneer de langstlevende opkomt samen met niet-gemeenschappelijke kinderen van de erflater, zal hij een vierde van de nalatenschap in volle eigendom verkrijgen.⁴⁴⁶

Wanneer de langstlevende opkomt samen met de ouders van de *decurius*, zal hij recht hebben op de helft of drie vierde van de nalatenschap in volle eigendom, naargelang de *decurius* respectievelijk zijn beide ouders of slechts één van beide ouders achterlaat.⁴⁴⁷

Wanneer de vooroverleden echtgenoot noch afstammelingen noch ouders nalaat, zal de langstlevende echtgenoot de volledige nalatenschap verkrijgen.⁴⁴⁸ Hij zorgt dus voor een uitsluiting van broers en zussen, grootouders, ooms, tantes, neven en nichten ...⁴⁴⁹

Deze situaties zullen niet verder uitgewerkt worden aangezien deze masterscriptie voornamelijk handelt over erfrechtelijk vruchtgebruik.

§4. Uitoefening van het erfrechtelijk vruchtgebruik

I. Verplichtingen bij aanvang van het vruchtgebruik

A. Boedelbeschrijving en staat

185. Net zoals in België, hebben ook in Frankrijk de afstammelingen van de erflater de mogelijkheid om te eisen dat de langstlevende echtgenoot een boedelbeschrijving van de roerende goederen en een staat van de onroerende goederen laat opmaken.⁴⁵⁰ De vruchtgebruiker kan pas in het genot treden van de goederen na het opmaken van de boedelbeschrijving en staat.⁴⁵¹

B. Zekerheidsstelling

186. Voorts is de langstlevende echtgenoot gehouden tot het stellen van een zekerheid dat hij van de goederen zal genieten zoals een goede huisvader. De erflater heeft wel de mogelijkheid om de langstlevende echtgenoot te ontslaan van deze verplichting.⁴⁵²

⁴⁴⁵ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 488; F. ZENATI-CASTAING en T. REVET, *Cours de droit civil. Successions*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2012, 104.

⁴⁴⁶ P. MALAURIE en C. BRENNER, *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 70.

⁴⁴⁷ Artikel 757-1 Code Civil; N. LEVILLAIN en M.-C. FORGEARD, *Liquidation des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2013, 55-56.

⁴⁴⁸ N. LEVILLAIN en M.-C. FORGEARD, *Liquidation des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2013, 57; J.-F. SAGAUT, *Le nouveau droit des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2006, 70.

⁴⁴⁹ Artikel 757-2 Code Civil; A. SERIAUX, *Manuel de droit des successions et des libéralités*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2003, 126; P. VOIRIN EN G. GOUBEAUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 157.

⁴⁵⁰ Artikel 600 Code Civil; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 18.

⁴⁵¹ J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens in Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 305.

⁴⁵² Artikel 601 Code Civil; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 18.

II. Verplichtingen tijdens het vruchtgebruik

A. Instandhouding en vrijwaring bestemming

187. Eén van de fundamentele verplichtingen van de vruchtgebruiker is het genieten van het goed zoals een goede huisvader.⁴⁵³ De vruchtgebruiker dient het goed in stand te houden en de bestemming te vrijwaren gedurende de tijd dat zijn vruchtgebruik erop rust.⁴⁵⁴ De vruchtgebruiker dient zich dus te gedragen zoals een normale, voorzichtige en vooruitziende eigenaar, aangezien hij de goederen in stand dient te houden en waardeverminderingen dient te vermijden.⁴⁵⁵

B. Verplichting tot onderhoud

188. De vruchtgebruiker is verplicht de onderhoudsherstellingen van de goederen waarop zijn vruchtgebruik rust voor zijn rekening te nemen.⁴⁵⁶

189. De grove herstellingen komen in principe voor rekening van de blote eigenaars, in dit geval dus de afstammelingen van de gestorven echtgenoot. Indien echter de noodzaak tot een grove herstelling zijn oorzaak vindt in het niet uitvoeren van de verplichting tot onderhoud van de vruchtgebruiker, dan zal hij toch gehouden zijn tot deze herstellingen.⁴⁵⁷

C. Lasten

190. De vruchtgebruiker is ertoe gehouden de periodieke lasten te voldoen.⁴⁵⁸ De buitengewone lasten komen voor rekening van de blote eigenaars.⁴⁵⁹ Indien de vruchtgebruiker deze lasten voorschiet, dan zal de blote eigenaar aan het einde van het vruchtgebruik gehouden zijn dit bedrag terug te betalen aan de vruchtgebruiker.⁴⁶⁰

D. Schulden

191. Wanneer de vruchtgebruiker een vruchtgebruik onder bijzondere titel erft, zal hij niet gehouden zijn tot betaling van de hypothecaire schulden van het goed waarop het vruchtgebruik rust.⁴⁶¹ Dit artikel zal echter geen toepassing vinden voor het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot, aangezien dit altijd een vruchtgebruik onder algemene titel zal zijn. De langstlevende heeft immers enkel de mogelijkheid om te opteren voor een vruchtgebruik op de gehele nalatenschap.⁴⁶²

⁴⁵³ J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens in Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 305.

⁴⁵⁴ Artikel 578 Code Civil; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 18.

⁴⁵⁵ J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens in Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 305.

⁴⁵⁶ Artikel 605, eerste lid Code Civil.

⁴⁵⁷ Artikel 605, tweede lid Code Civil; Cass. Fr. 28 november 2006, www.dalloz.fr; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 18.

⁴⁵⁸ Artikel 608 Code Civil; J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens in Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 307.

⁴⁵⁹ J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens in Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 307.

⁴⁶⁰ Artikel 609 Code Civil.

⁴⁶¹ Artikel 611 Code Civil; P. MALAURIE en L. AYNES, *Les biens in Collection droit civil*, Parijs, Lextenso Editions, 2013, 276.

⁴⁶² Artikel 757 Code Civil.

192. Wanneer de langstlevende echtgenoot een vruchtgebruik onder algemene titel verkrijgt, dient hij bij te dragen in de schulden in verhouding tot zijn deel van de volle eigendom. De vruchtgebruiker kan er enerzijds voor kiezen om de volledige schuld te betalen en deze som aan het einde van het vruchtgebruik terug te krijgen, zonder interesten. Anderzijds heeft hij ook de mogelijkheid om dit voorschot niet te doen. Dan kan de blote eigenaar ervoor kiezen om ofwel zelf de som te betalen ofwel een deel van de goederen waarop het vruchtgebruik rust te verkopen. In geval de blote eigenaar de schuld betaald, is de vruchtgebruiker gehouden tot de interesten die verschuldigd zijn gedurende zijn recht van vruchtgebruik.⁴⁶³

III. Rechten van de langstlevende-vruchtgebruiker

A. Rechten van de vruchtgebruiker met betrekking tot het goed

193. Zoals iedere vruchtgebruiker heeft ook de langstlevende echtgenoot het gebruiksrecht. Hij heeft dus het recht om het goed te gebruiken.⁴⁶⁴ Hier geldt wel een belangrijke beperking. De vruchtgebruiker dient altijd zijn verplichting tot instandhouding van de goederen te respecteren. Voor het overige heeft de vruchtgebruiker een ruim gebruiksrecht. Hij heeft de bevoegdheid om alle materiële en juridische handelingen te stellen die zijn vruchtgebruik behoeden voor eventuele schade.⁴⁶⁵

194. De langstlevende echtgenoot heeft ook een genotsrecht. Hij heeft het recht om de inkomsten van de goederen te ontvangen.⁴⁶⁶ De vruchtgebruiker heeft het recht te genieten van alle vruchten die worden voortgebracht door het goed waarop zijn vruchtgebruik rust. Het kan zowel gaan om industriële, burgerlijke als natuurlijke vruchten.⁴⁶⁷

195. Het gebruiks- en genotsrecht van de vruchtgebruiker houdt ook in dat hij huurcontracten kan afsluiten in verband met de goederen waarop zijn vruchtgebruik rust.⁴⁶⁸ Net zoals in België kan hij niet enkel gewone huurcontracten, maar ook handelshuurcontracten sluiten.⁴⁶⁹

⁴⁶³ Artikel 612 Code Civil.

⁴⁶⁴ F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 18; P. MALAURIE en L. AYNES, *Les biens* in *Collection droit civil*, Parijs, Lextenso Editions, 2013, 272.

⁴⁶⁵ J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens* in *Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 299-301.

⁴⁶⁶ F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 18.

⁴⁶⁷ Artikel 582 Code Civil; J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens* in *Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 300; P. MALAURIE en L. AYNES, *Les biens* in *Collection droit civil*, Parijs, Lextenso Editions, 2013, 273.

⁴⁶⁸ Artikel 595, eerste lid Code Civil.

⁴⁶⁹ J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens* in *Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 302.

B. Rechten van de vruchtgebruiker met betrekking tot zijn recht

196. De vruchtgebruiker heeft het recht om zijn recht van vruchtgebruik te verkopen of over te dragen om niet.⁴⁷⁰ Deze overdracht kan echter de initiële duur van het vruchtgebruik niet aantasten. De maximale duur van het recht van vruchtgebruik blijft de leeftijd van de initiële vruchtgebruiker.⁴⁷¹

197. De vruchtgebruiker heeft ook het recht om een vordering in te stellen tot omzetting van zijn vruchtgebruik in een rente (*infra* nr. 201 e.v.).⁴⁷²

IV. Einde van het vruchtgebruik

198. Aan het einde van het vruchtgebruik, is de vruchtgebruiker gehouden de goederen terug te geven aan de blote eigenaars. Er is sprake van een restitutieverplichting. Deze verplichting vervalt wanneer het goed teniet zou zijn gegaan door overmacht.⁴⁷³

199. In de eerste plaats is het mogelijk dat het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot een einde neemt wanneer er een gemeenrechtelijke beëindigingsgrond voorhanden is. Deze gronden vinden we terug in artikel 617 CC.⁴⁷⁴

Het vruchtgebruik zal eindigen bij de dood van de langstlevende echtgenoot. Ook zal het vruchtgebruik eindigen wanneer de kwaliteiten van vruchtgebruiker en blote eigenaar onder een hoofd verenigd worden. Wanneer de langstlevende zijn vruchtgebruik gedurende dertig jaar niet uitoefent, zal dit uitdoven. Het vruchtgebruik eindigt ook wanneer het goed waarop het vruchtgebruik betrekking had volledig verloren gaat.⁴⁷⁵ Ook is het mogelijk dat het vruchtgebruik eindigt wanneer de vruchtgebruiker misbruik heeft gemaakt van zijn genotsrecht. De rechter kan dan beslissen tot het einde van het vruchtgebruik.⁴⁷⁶ Ook kan de langstlevende echtgenoot afstand doen van zijn recht van vruchtgebruik.⁴⁷⁷ De verklaring van afstand is niet onderworpen aan bijzondere vormvereisten, doch dient in elk geval de wil om afstand te doen zeker te zijn en ondubbelzinnig te blijken.⁴⁷⁸

200. Voor het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot bestaat er nog een specifieke beëindigingsgrond, de omzetting (*infra* nr. 201 e.v.).⁴⁷⁹ Het is mogelijk dat er een omzetting plaatsvindt van het vruchtgebruik in een lijfrente of in een kapitaal.⁴⁸⁰

⁴⁷⁰ Artikel 595, eerste lid Code Civil.

⁴⁷¹ J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens in Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 304.

⁴⁷² A. SERIAUX, *Manuel de droit des successions et des libéralités*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2003, 126.

⁴⁷³ J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI en S. CIMAMONTI, *Les biens in Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 309; P. MALAURIE en L. AYNES, *Les biens in Collection droit civil*, Parijs, Lextenso Editions, 2013, 282.

⁴⁷⁴ Artikel 617 Code Civil; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 18.

⁴⁷⁵ Artikel 617 Code Civil.

⁴⁷⁶ Artikel 618 Code Civil.

⁴⁷⁷ F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 18.

⁴⁷⁸ Cass. Fr. 1 juli 2008, *AJ fam.* 2008, 434.

⁴⁷⁹ P. MALAURIE en L. AYNES, *Les biens in Collection droit civil*, Parijs, Lextenso Editions, 2013, 281.

⁴⁸⁰ Artikel 759-761 Code Civil; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 19.

§5. Omzetting van het erfrechtelijk vruchtgebruik

I. Ratio legis

201. Erfrechtelijk vruchtgebruik heeft een groot voordeel voor de langstlevende echtgenoot. Het zorgt voor een inkomen tot aan zijn dood.⁴⁸¹ Maar het vruchtgebruik brengt ook nadelen met zich mee. Net zoals in België, bestaat er daarom ook in Frankrijk de mogelijkheid om het erfrechtelijk vruchtgebruik om te zetten. Economisch gezien brengt het een nadeel teweeg voor de blote eigenaars. Er bestaat namelijk een risico dat de vruchtgebruiker misbruik maakt van zijn recht. Maar het grootste nadeel voor de blote eigenaars is natuurlijk dat ze zeer moeilijk hun eigendom zullen kunnen verkopen. Wanneer een eigendom opgesplitst is in blote eigendom en vruchtgebruik, zullen er niet veel kandidaat-kopers te vinden zijn. Om aan deze problemen tegemoet te komen, heeft de wetgever het recht gegeven aan de langstlevende echtgenoot en de blote eigenaars om het erfrechtelijk vruchtgebruik om te (laten) zetten.⁴⁸²

II. Kenmerken van het omzettingsrecht

A. Van openbare orde

202. Het recht om de omzetting van het vruchtgebruik te vorderen is van openbare orde.⁴⁸³ De erflater kan dit recht dus niet ontnemen aan de langstlevende echtgenoot, noch kan hieraan verzaakt worden voor het ogenblik van het opvallen van de nalatenschap.⁴⁸⁴ De langstlevende echtgenoot en de afstammelingen hebben dus wel de mogelijkheid om afstand te doen van hun recht om de omzetting te vragen vanaf het ogenblik van het opvallen van de nalatenschap.⁴⁸⁵

B. Deelbaar met betrekking tot de goederen

203. Het recht om de omzetting van het vruchtgebruik te vragen is deelbaar met betrekking tot de goederen. De langstlevende echtgenoot en de blote eigenaars hebben de mogelijkheid om slechts bepaalde goederen te betrekken in de vordering tot omzetting.⁴⁸⁶

⁴⁸¹ P. VOIRIN EN G. GOUBEUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 152.

⁴⁸² M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 485.

⁴⁸³ Artikel 759-1 Code Civil; M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 486; J.-F. SAGAUT, *Le nouveau droit des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2006, 71; A. SERIAUX, *Manuel de droit des successions et des libéralités*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2003, 126.

⁴⁸⁴ C. JUBAULT, *Droit civil. Les successions. Les libéralités* in *Domat droit privé*, Parijs, Lextenso Editions, 2010, 207; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 19; P. MALAURIE en C. BRENNER, *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 71; J.-F. SAGAUT, *Le nouveau droit des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2006, 71.

⁴⁸⁵ F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 19.

⁴⁸⁶ Cass. Fr. 9 januari 1979, *Bull. civ.* 1979, afl. 15, 12; D. GUEVEL, *Successions. Libéralités* in *Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 114.

III. Modaliteiten van omzetting

A. Omzetting van het vruchtgebruik in een rente

204. In de eerste plaats kan het erfrechtelijk vruchtgebruik omgezet worden in een rente.⁴⁸⁷ Dit is in de praktijk de meest voorkomende omzettingswijze. Dit betekent dat het vruchtgebruik zal worden vervangen door een rente waarvan de waarde overeenstemt met de waarde van het vruchtgebruik. Deze waarde zal worden berekend aan de hand van de leeftijd en levensverwachting van de vruchtgebruiker.⁴⁸⁸

B. Omzetting van het vruchtgebruik in een kapitaal

205. In de tweede plaats kan het vruchtgebruik mogelijk ook omgezet worden in een kapitaal.⁴⁸⁹ Deze mogelijkheid bestond al langer in de praktijk en werd ook aanvaard in de rechtspraak, maar het is pas sinds de Wet van 3 december 2001 dat deze mogelijkheid ook effectief in de wet wordt bepaald.⁴⁹⁰

IV. Termijn

206. De omzetting van het vruchtgebruik in een rente of een kapitaal zal enkel mogelijk zijn zolang de definitieve verdeling van de nalatenschap van de gestorven echtgenoot nog niet heeft plaatsgevonden.⁴⁹¹

V. Titularissen omzettingsrecht

207. De omzetting van het vruchtgebruik in een rente kan gevraagd worden door een of meerdere blote eigenaars-erfgenamen of door de vruchtgebruiker-langstlevende echtgenoot.⁴⁹²

208. De omzetting van het vruchtgebruik in een kapitaal kan enkel tot stand komen indien er een akkoord wordt bereikt tussen de vruchtgebruiker en de blote eigenaars. Beide partijen hebben dus het recht om te verzoeken aan de ander tot omzetting, maar indien de andere partij niet akkoord is, zal er nooit een omzetting in kapitaal kunnen plaatsvinden.⁴⁹³

⁴⁸⁷ P. MALAURIE en C. BRENNER, *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 71.

⁴⁸⁸ D. GUEVEL, *Successions. Libéralités in Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 113.

⁴⁸⁹ Artikel 762 Code Civil; P. MALAURIE en C. BRENNER, *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 71.

⁴⁹⁰ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 486.

⁴⁹¹ D. GUEVEL, *Successions. Libéralités in Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 113; C. JUBAULT, *Droit civil. Les successions. Les libéralités in Domat droit privé*, Parijs, Lextenso Editions, 2010, 206; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 19; P. VOIRIN EN G. GOUBEAUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 153.

⁴⁹² M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 486; P. VOIRIN EN G. GOUBEAUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 153.

⁴⁹³ Artikel 761 Code Civil.

VI. Procedure

209. De omzetting van het vruchtgebruik in een rente kan zowel een minnelijk als een gerechtelijk karakter hebben.⁴⁹⁴ De afstammelingen en de langstlevende echtgenoot hebben dus in de eerste plaats de mogelijkheid om onderling een akkoord te bereiken over de omzetting.⁴⁹⁵

210. Slagen zij er niet in om een akkoord te bereiken dan staat de mogelijkheid om naar de rechter te stappen nog open. De rechter heeft een ruime beoordelingsvrijheid. Hij is geenszins verplicht om de omzetting van het vruchtgebruik toe te staan. Hij dient rekening te houden met de concrete omstandigheden van de zaak in zijn beslissing om de omzetting toe te staan of af te wijzen.⁴⁹⁶

De rechter kan enkel beslissen tot de omzetting van het vruchtgebruik in een rente. Partijen hebben niet de mogelijkheid om, wanneer zij geen akkoord bereiken, de rechter te vragen het vruchtgebruik om te zetten in een kapitaal.⁴⁹⁷ De omzetting van het vruchtgebruik in een kapitaal kan namelijk enkel een minnelijk karakter hebben en staat dus enkel open indien er een akkoord kan worden bereikt tussen de vruchtgebruiker en de blote eigenaars.⁴⁹⁸ De rechter heeft dus niet de mogelijkheid om een omzetting in kapitaal op te leggen.⁴⁹⁹

211. De rechter bepaalt het bedrag van de rente en de voorwaarden met betrekking tot de indexering rekening houdend met de waarde van het vruchtgebruik en de garanties tot betaling die de kinderen kunnen aanbieden.⁵⁰⁰ Het bedrag van de rente dient bepaald te worden aan de hand van de levensverwachting van de vruchtgebruiker. Er zijn verschillende manieren om dit te berekenen. Zowel de belastingadministratie als de verzekeraars hebben een methode bepaald aan de hand waarvan men de waarde van het vruchtgebruik rekening houdend met de levensverwachting van de vruchtgebruiker kan berekenen.⁵⁰¹ De rechter is niet verplicht om beroep te doen op een expert bij het vaststellen van het bedrag van de rente.⁵⁰²

212. De rechter kan nooit de omzetting van de gezinswoning bevelen zonder instemming van de langstlevende echtgenoot.⁵⁰³

⁴⁹⁴ Artikel 760, eerste lid Code Civil; P. MALAURIE en C. BRENNER, *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 71.

⁴⁹⁵ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 486.

⁴⁹⁶ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 486.

⁴⁹⁷ Cass. Fr. 6 juni 1990, *D.* 1990, 164; P. MALAURIE en C. BRENNER, *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 71.

⁴⁹⁸ Artikel 761 Code Civil; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 20; J.-F. SAGAUT, *Le nouveau droit des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2006, 71.

⁴⁹⁹ P. MALAURIE en C. BRENNER, *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 71.

⁵⁰⁰ Artikel 760, tweede lid Code Civil; Cass. Fr. 9 september 2015, *AJ fam.* 2015, 555; F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 19.

⁵⁰¹ D. GUEVEL, *Successions. Libéralités in Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 113.

⁵⁰² Cass. Fr. 9 september 2015, *AJ fam.* 2015, 555.

⁵⁰³ Artikel 760, derde lid Code Civil; M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 486; D. GUEVEL, *Successions. Libéralités in Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 114; A. SERIAUX, *Manuel de droit des successions et des libéralités*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2003, 126.

VII. Gevolgen

213. De omzetting van het vruchtgebruik in een kapitaal of lijfrente heeft tot gevolg dat het vruchtgebruik een einde neemt.⁵⁰⁴ De omzetting zorgt ervoor dat het zakelijk recht waarover de vruchtgebruiker beschikte, transformeert in een persoonlijk recht, namelijk het recht op een kapitaal of een rente.⁵⁰⁵

214. De omzetting van het vruchtgebruik heeft een declaratieve werking, maar geen retroactieve werking.⁵⁰⁶ Dit geldt zowel voor de omzetting in een rente als de omzetting in een kapitaal. Partijen hebben wel de mogelijkheid om hier van af te wijken.⁵⁰⁷

Het moment van de omzetting en niet het ogenblik van overlijden van de erflater is bepalend voor de evaluatie van het vruchtgebruik.⁵⁰⁸ Ook dit geldt zowel voor de omzetting van het vruchtgebruik in een rente, als voor de omzetting van het vruchtgebruik in een kapitaal.⁵⁰⁹

⁵⁰⁴ F. LEFEBVRE, *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 18.

⁵⁰⁵ P. MALAURIE en C. BRENNER, *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 72.

⁵⁰⁶ Artikel 762 Code Civil; P. VOIRIN EN G. GOUBEAUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 153.

⁵⁰⁷ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 487.

⁵⁰⁸ P. VOIRIN EN G. GOUBEAUX, *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 153.

⁵⁰⁹ M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 487.

HOOFDSTUK 2. WENSELIJKHEID VAN ERFRECHTELIJK VRUCHTGEBRUIK

Afdeling I. Vergelijking verschillende stelsels

215. Wanneer we de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot in België, Nederland en Frankrijk analyseren en vergelijken, kunnen we vaststellen dat er grote verschillen bestaan. De erfrechtelijke aanspraak van de langstlevende verschilt sterk van land tot land.

216. In de eerste plaats is er de situatie waarin de langstlevende echtgenoot opkomt samen met afstammelingen. In België erft de langstlevende echtgenoot in dat geval het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap, de kinderen erven de blote eigendom. Er wordt geen onderscheid gemaakt naargelang de erflater gemeenschappelijke of niet-gemeenschappelijke kinderen nalaat. In Nederland verkrijgt de langstlevende echtgenoot in dit geval de volle eigendom van de gehele nalatenschap, terwijl de kinderen slechts een geldvordering op hun langstlevende ouder erven. Ook hier wordt geen onderscheid gemaakt naargelang de kinderen die de erflater nalaat gemeenschappelijk of niet-gemeenschappelijk zijn. In Frankrijk wordt er gekozen voor een tussenoplossing. Daar heeft de langstlevende echtgenoot de keuze tussen het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap en een vierde in volle eigendom van de nalatenschap indien hij samen met gemeenschappelijke kinderen van de erflater tot de nalatenschap geroepen wordt. Indien er minstens één niet-gemeenschappelijk kind is, zal dit keuzerecht geen toepassing vinden. In dat geval zal hij een vierde van de nalatenschap in volle eigendom verkrijgen.

We stellen vast dat de langstlevende echtgenoot in Nederland de sterkste positie heeft. Hij verkrijgt immers de volledige nalatenschap in volle eigendom, wat hem dan ook ruime rechten en bevoegdheden met betrekking tot de erfgoederen oplevert. De langstlevende heeft een zeer verregaande vrijheid om met de erfgoederen om te gaan. De kinderen erven slechts een geldvordering. Om te vermijden dat de goederen van hun ouder volledig verloren gaan voor hen, heeft de wetgever de zogenaamde wilsrechten ingevoerd. Deze wilsrechten geven de kinderen het recht om in bepaalde gevallen de erfgoederen op te eisen ter voldoening van hun vordering.

In Frankrijk is er voor de langstlevende echtgenoot een keuzerecht voorhanden. De langstlevende zal er voor kunnen kiezen om een deel van de nalatenschap in volle eigendom te verkrijgen indien hij niet wenst dat hij zijn verdere leven in een vruchtgebruik-blote eigendom verhouding zal moeten verder leven. Hij kan dus zelf de keuze maken welk erfrecht hij op dat moment in zijn leven het meest passend acht. Dit kan wel enkel indien hij opkomt samen met gemeenschappelijke kinderen. Indien er minstens één niet-gemeenschappelijk kind is, zal dit keuzerecht geen toepassing vinden en zal hij een vierde van de nalatenschap in blote eigendom verkrijgen.

In België verkrijgt de langstlevende echtgenoot het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap. De wetgever zorgt er dus voor dat er een situatie van opsplitsing van volle eigendom in blote eigendom en vruchtgebruik ontstaat. Zo'n situatie is niet altijd gewenst en brengt ook heel wat nadelen met zich mee. Natuurlijk staat de mogelijkheid tot omzetting van het vruchtgebruik wel open voor de langstlevende echtgenoot, maar deze mogelijkheid zal ook niet in alle gevallen mogelijk en opportuun zijn. In vergelijking met Nederland en Frankrijk, is de positie van de langstlevende in België dus vrij zwak.

217. In de tweede plaats is het natuurlijk ook mogelijk dat er geen afstammelingen voorhanden zijn, maar dat de langstlevende echtgenoot opkomt samen met andere familieleden van de gestorven echtgenoot. In België zal de langstlevende echtgenoot in dit geval het vruchtgebruik erven op het eigen vermogen van de eerststervende echtgenoot en de volle eigendom op het deel van de eerststervende echtgenoot in het gemeenschappelijk vermogen. In Nederland wordt de nalatenschap van de eerststervende echtgenoot die geen afstammelingen nalaat, voor het geheel nagelaten aan de langstlevende echtgenoot in volle eigendom. Andere bloedverwanten worden uitgesloten door de langstlevende en erven bijgevolg niets. In Frankrijk erft de langstlevende echtgenoot die opkomt samen met andere bloedverwanten dan kinderen van de eerststervende echtgenoot, een deel of het geheel van de nalatenschap in volle eigendom. Komt de langstlevende op samen met respectievelijk één of beide ouders van de vooroverleden echtgenoot, dan erft hij respectievelijk drie vierde of de helft van de nalatenschap in volle eigendom. Laat de gestorven echtgenoot geen kinderen en geen ouders na, dan erft de langstlevende de volle eigendom van de gehele nalatenschap.

We zien dat de positie van de langstlevende echtgenoot in Nederland en Frankrijk vrij sterk is wanneer de eerststervende echtgenoot geen kinderen, maar wel andere mogelijke erfgenamen nalaat. In Nederland verkrijgt de langstlevende in dat geval de gehele nalatenschap. Alle andere bloedverwanten dan afstammelingen worden uitgesloten door de aanwezigheid van een langstlevende echtgenoot. In Frankrijk zullen enkel de ouders nog recht hebben op een deel van de nalatenschap, voor het overige zal de volledige nalatenschap naar de langstlevende echtgenoot gaan. In deze landen sluit de langstlevende dus (bijna) alle andere familieleden uit om tot de nalatenschap te komen.

In België is de positie van de langstlevende echtgenoot in dit geval opvallend minder sterk in vergelijking met Frankrijk en Nederland. De langstlevende verkrijgt wel de volle eigendom van het deel van zijn echtgenoot in het gemeenschappelijk vermogen, maar slechts het vruchtgebruik op diens eigen vermogen. Er wordt dus opnieuw een situatie van opsplitsing van de volle eigendom gecreëerd.

218. We kunnen vaststellen dat in België het erfrechtelijk vruchtgebruik duidelijk overheerst wanneer we de erfrechtelijke aanspraken van de langstlevende echtgenoot analyseren. In Nederland en Frankrijk is dit niet het geval. In Nederland is er in principe helemaal geen sprake van een erfrecht in vruchtgebruik voor de langstlevende echtgenoot. In Frankrijk heeft de langstlevende in bepaalde gevallen wel een mogelijkheid om te opteren voor een erfrecht in vruchtgebruik, maar zal hier in elk geval niet toe gedwongen worden.

219. We merken ook op dat de langstlevende echtgenoot in Frankrijk en Nederland in het algemeen over een sterkere erfrechtelijke positie beschikt dan in België. Aangezien het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in België vooral gekenmerkt wordt door een vruchtgebruik, wordt hij erg beperkt in de mogelijkheden die hij heeft met betrekking tot de erfgoederen. Hij zal immers altijd de verplichtingen die hij heeft als vruchtgebruiker in zijn achterhoofd moeten houden. Hij kan dus niet volledig vrij beschikken over de goederen.

Afdeling II. Evaluatie van de huidige Belgische regelgeving

220. In het huidige Belgische erfrecht met betrekking tot de positie van de langstlevende echtgenoot, is het erfrechtelijk vruchtgebruik prominent aanwezig. De langstlevende echtgenoot zal in (bijna) alle gevallen een deel van de nalatenschap van de eerstoverleden echtgenoot ontvangen in vruchtgebruik. Dit brengt heel wat nadelen en problemen met zich mee.

221. Door de toekenning van een erfrecht in vruchtgebruik aan de langstlevende echtgenoot, wordt er een situatie van opsplitsing van de volle eigendom in blote eigendom en vruchtgebruik gecreëerd. Dit is economisch gezien zeer nadelig. Het eigendomsrecht wordt gesplitst waardoor zowel vruchtgebruiker als blote eigenaar niet de mogelijkheid hebben om ten volle van de goederen te genieten.

De wetgever heeft gepoogd hieraan tegemoet te komen door een omzettingsrecht te creëren, maar is er niet in geslaagd alle problemen op te lossen. Het omzettingsrecht brengt ook heel wat problemen met zich mee. In de eerste plaats is het omzettingsrecht niet van openbare orde, wat betekent dat de erflater de mogelijkheid heeft om dit omzettingsrecht te beperken of zelfs volledig uit te sluiten. Hij heeft dus de mogelijkheid om zijn erfgenamen elke kans te ontnemen om uit deze economisch nadelige situatie te geraken. In de tweede plaats is het omzettingsrecht ook niet absoluut. De rechter heeft een ruime beoordelingsvrijheid. Hij heeft de mogelijkheid om de omzetting te weigeren. In de derde plaats merken we op dat blote eigenaars die geen afstammelingen zijn van de erflater, niet over een initiatiefrecht tot omzetting beschikken.

222. Het kan gebeuren dat een echtgenoot al op zeer jonge leeftijd weduwnaar wordt. In dat geval zal hij ook een erfrecht in vruchtgebruik erven. De (vaak nog minderjarige) kinderen zullen de blote eigendom van de nalatenschap erven. Dit is geen gunstige situatie voor de langstlevende echtgenoot. De (zeer jonge) langstlevende echtgenoot kan bijvoorbeeld niet zonder meer beslissen om de gezinswoning te verkopen en een appartement in de plaats te kopen. Hij zal zeer beperkt worden in zijn mogelijkheden met betrekking tot de nalatenschapsgoederen, die nochtans deel uitmaakten van het huwelijksvermogen dat hij samen met zijn echtgenoot heeft opgebouwd. Hij verkrijgt namelijk slechts het vruchtgebruik op alle nalatenschapsgoederen, wat betekent dat hij altijd zal gebonden blijven door de beperkingen van het vruchtgebruik.

Dit geldt natuurlijk niet enkel voor de langstlevende echtgenoot die op zeer jonge leeftijd zijn echtgenoot verliest. Elke langstlevende echtgenoot zal lijden onder het feit dat hij niet vrij kan beschikken over de nalatenschapsgoederen. Wanneer de langstlevende echtgenoot het goed waarop zijn vruchtgebruik rust wil verkopen, zullen de blote eigenaars hiermee moeten instemmen.

223. Ook wanneer de relatie tussen de langstlevende en de kinderen ernstig verstoord is, is een erfrecht in vruchtgebruik niet de ideale situatie. De langstlevende echtgenoot en de kinderen worden op deze manier gedwongen tot een verhouding vruchtgebruiker-blote eigenaars, die in principe zal duren zolang de langstlevende echtgenoot leeft. Dit zal in veel gevallen zorgen voor frustraties en spanningen tussen de langstlevende en de kinderen. Natuurlijk hebben zowel de langstlevende echtgenoot als de kinderen de mogelijkheid om de omzetting van het vruchtgebruik te vorderen, maar zoals reeds vermeld lost dit omzettingsrecht ook niet alle problemen op.

224. Een erfrecht in vruchtgebruik kan ook zeer nadelig zijn in geval van een tweede huwelijk, met name voor de kinderen van de langstlevende echtgenoot uit het eerste huwelijk. In deze situatie is het helemaal niet meer zo evident dat de overlevende echtgenoot een levenslang vruchtgebruik verkrijgt. De kinderen uit vorige relaties worden hier zwaar door getroffen. Zeker wanneer de band met de stiefouder ernstig verstoord is, kan dit voor problemen zorgen.

Voorbeeld: Els was een gelukkige alleenstaande moeder van twee kinderen, Emma en Ellen. Ze maakte jaren geleden een bewuste keuze om haar kinderen alleen op te voeden en dat heeft ze fantastisch gedaan. Emma (24) en Ellen (22) zijn ondertussen twee succesvolle jonge vrouwen. Na jaren van alleen zijn, heeft Els haar geluk gevonden bij Eddy (48). De twee zijn zo verliefd, dat ze besluiten te trouwen. Emma en Ellen zijn blij dat hun moeder gelukkig is, maar hebben niet zo'n goede band met Eddy. Twee jaar na het huwelijk slaat het noodlot toe. Els (48) komt ongelukkig ten val tijdens haar jaarlijkse skivakantie en sterft. Aangezien Els en Eddy gehuwd waren, erft Eddy het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap. De kinderen van Els erven de blote eigendom. Eddy laat het huis dat Els hem naliet volledig onderkomen.

225. Wanneer het erfrechtelijk vruchtgebruik een vruchtgebruik op spaargelden of beleggingen in effecten is, duiken er ook problemen op. Vaak zal dit weinig of geen opbrengsten opleveren zodat de langstlevende echtgenoot hiermee niet in zijn levensonderhoud kan voorzien.

In dergelijke gevallen wordt het vruchtgebruik vaak omgezet in een geldsom aan de hand van de omzettingstabellen. Deze omzettingstabellen houden rekening met het rendement van alle goederen, dat vaak hoger ligt dan het rendement van het spaargeld alleen. Op deze manier is het mogelijk dat de langstlevende een som krijgt uitgekeerd die misschien te hoog is gezien de goederen waarop het vruchtgebruik rustte. Dit kan dan ook aanleiding geven tot discussies in plaats van rechtszekerheid en veiligheid te bieden.

226. We merken op dat echtgenoten ook steeds vaker afwijken van de wettelijke devolutie. In de praktijk nemen ze in hun huwelijkscontract een optionele clausule op in verband met de verdeling van hun gemeenschappelijk vermogen in geval van overlijden van een van beide echtgenoten. Deze clausule geeft de langstlevende echtgenoot de mogelijkheid om een keuze te maken voor de optie die hem op het ogenblik van overlijden van zijn echtgenoot het meest gunstig lijkt, rekening houdend met zijn leeftijd, de leeftijd van de kinderen en de relatie met de kinderen.⁵¹⁰ We voelen aan dat de wettelijke devolutie niet meer in alle gevallen voldoet aan de wensen en behoeften van de erfgenamen.

227. Het erfrechtelijk vruchtgebruik creëert echter niet in alle gevallen een ongewenste situatie. In een klassiek gezin met een klassiek vermogen, dat voornamelijk bestaat uit de gezinswoning, bewijst het vruchtgebruik nog steeds goede diensten. In zo'n geval, zal een erfrecht in vruchtgebruik vaak wel de ideale situatie zijn. Zo kan de langstlevende in de gezinswoning blijven wonen en gebruik blijven maken van alle goederen die hij tijdens zijn huwelijk samen met de gestorven echtgenoot heeft verworven. Indien het gaat om een ouder koppel waarvan een van beide overlijdt, zal de opsplitsing vruchtgebruik-blote eigendom ook niet zo lang standhouden.

⁵¹⁰ A. WYLLEMAN, "L'usufruit: source de conflit dans les familles modernes" in A.-L. VERBEKE, J. SCHERPE, C. DECLERCK, T. HELMS en P. SENAËVE (eds.), *Confronting the Frontiers of Family and Succession Law. Liber Amicorum Walter Pintens*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (1787) 1791.

Afdeling III. Wijzigingen wenselijk

228. In bepaalde gevallen is het erfrechtelijk vruchtgebruik (nog steeds) de geschikte manier om de aanspraak van de langstlevende echtgenoot in de nalatenschap van zijn overleden echtgenoot te vertalen. Vooral in klassieke gezinnen met klassieke vermogens is dit het geval. Ten tijde van de invoering van het erfrechtelijk vruchtgebruik in de wet was het klassieke gezin de norm. Momenteel is de maatschappij echter geëvolueerd en worden niet-klassieke gezinnen talrijker. Het erfrechtelijk vruchtgebruik bewijst dus niet meer in alle gevallen dienst en creëert vaak ongewenste situaties en problemen. Het is dus zeker wenselijk dat er wijzigingen aangebracht worden aan het erfrecht van de langstlevende echtgenoot.

229. Aan de hand van de analyse *de lege lata* van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Frankrijk en Nederland kunnen we vaststellen dat het wettelijk erfrecht van de langstlevende echtgenoot in deze landen op een andere manier geregeld is. Bepaalde pijnpunten die bestaan in het Belgische stelsel, zouden mogelijk opgelost kunnen worden door regels vanuit het Franse en Nederlandse stelsel over te nemen en aan te passen aan ons Belgische stelsel.

We kunnen inspiratie putten uit het erfrecht van de langstlevende echtgenoot van de ons omringende landen om verbeteringen aan te brengen aan het Belgische erfrecht van de langstlevende echtgenoot. Rechtsvergelijking zorgt namelijk voor rechtsverrijking en rechtsverfijning. Door rechtsvergelijking kunnen we afstand nemen van ons Belgische systeem en hebben we oog voor andere ontwikkelingen. Ook kunnen we, door aan rechtsvergelijking te doen, leren uit de ervaringen in andere landen. Rechtsvergelijking is dus een ideale manier om de ontwikkeling van ons eigen rechtssysteem te stimuleren.⁵¹¹

⁵¹¹ W. PINTENS, *Naar een ius commune in het Europees familie- en erfrecht? Towards a ius commune in European family and succession law?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 91-93.

Afdeling IV. Voorstellen ter verbetering van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot

§1. Algemeen

230. Is het Belgisch erfrecht wel klaar voor een (ingrijpende) wijziging van de positie van de langstlevende echtgenoot? Met deze vraag in het achterhoofd, zullen er drie voorstellen ter verbetering van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot gedaan worden. De voorstellen zijn elk geïnspireerd op de rechtspositie waarover de langstlevende echtgenoot beschikt in de landen die in het vorige hoofdstuk uitgebreid werden geanalyseerd. Het ene voorstel zorgt al voor een meer ingrijpende wijziging van het huidige erfrecht dan het andere.

§2. Voorstel 1 - Een keuzerecht voor de langstlevende echtgenoot

231. Een eerste voorstel ter verbetering van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot in geval deze opkomt samen met afstammelingen van de erflater is voornamelijk geïnspireerd op het Franse recht. In Frankrijk heeft de langstlevende echtgenoot een keuzerecht. Hij kan kiezen voor een vruchtgebruik op de gehele nalatenschap of een vierde van de nalatenschap in volle eigendom wanneer hij opkomt samen met gemeenschappelijke kinderen van de erflater. Dit zorgt ervoor dat de langstlevende echtgenoot zelf de mogelijkheid heeft om te opteren voor het erfrecht dat hem het meest gunstig lijkt naargelang de situatie waarin hij zich op dat moment bevindt. Een gelijkaardig keuzerecht invoeren in het Belgische erfrecht zou al een stap in de goede richting zijn. Het is niet zo'n drastische wijziging, maar zou in elk geval al heel wat problemen oplossen.

232. Het keuzerecht van de langstlevende echtgenoot zal inhouden dat de langstlevende de mogelijkheid heeft om te opteren voor een vruchtgebruik op de gehele nalatenschap of een deel van de nalatenschap in volle eigendom in geval hij opkomt samen met kinderen van de erflater.

De langstlevende kan dus in de eerste plaats kiezen voor een vruchtgebruik op de gehele nalatenschap. Deze keuze komt overeen met de huidige erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot. Aangezien deze positie in bepaalde gevallen wel gewenst en gunstig is, kunnen we ook verantwoorden waarom deze optie kan blijven bestaan.

De tweede optie van de langstlevende echtgenoot bestaat uit de keuze voor een deel van de nalatenschap van de vooroverleden echtgenoot in volle eigendom. In Frankrijk verkrijgt de langstlevende in dit geval een vierde van de nalatenschap. Mijns inziens is een erfdeel van een vierde van de volledige nalatenschap te gering en dient het erfdeel van de langstlevende de helft van de nalatenschap in volle eigendom uit te maken. Dit laatste is dan weer geïnspireerd op de zeer sterke erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot in Nederland.

233. Wanneer de vooroverleden echtgenoot niet-gemeenschappelijke kinderen nalaat, zal de keuze voor een vruchtgebruik vaak een niet-gewenste situatie creëren. In Frankrijk heeft men dit opgelost door de langstlevende in dit geval geen keuzemogelijkheid te geven en te opteren voor een deel van de nalatenschap in volle eigendom.

In het Belgisch recht wordt er momenteel geen onderscheid gemaakt naargelang de langstlevende echtgenoot opkomt samen met gemeenschappelijke of niet-gemeenschappelijke kinderen van de erflater. Hij verkrijgt sowieso een erfrecht in vruchtgebruik. De echtgenoten hebben echter wel de mogelijkheid om (wederzijds) afstand te doen van aanspraken in elkaars nalatenschap wanneer er niet-gemeenschappelijke kinderen bestaan. Enkel het vruchtgebruik op het onroerend goed dat bij het opvallen van de nalatenschap als voornaamste gezinswoning diende, zal hier niet het voorwerp van kunnen uitmaken.⁵¹² Zelfs in een tweede huwelijk zal de langstlevende dus in elk geval het vruchtgebruik op de gezinswoning erven. Dit in acht genomen, is mijn voorstel om ook in geval er niet-gemeenschappelijke kinderen voorhanden zijn, een keuzerecht te laten bestaan. De echtgenoten beschikken immers over de mogelijkheid om afstand te doen van hun aanspraken in elkaars nalatenschap. Indien er toch geopteerd zou worden voor een vruchtgebruik en dit zou een ongewenste situatie creëren, zal het omzettingsrecht dit dienen op te vangen. Met het oog hierop, dient er dan ook een versterking van dit recht doorgevoerd te worden.

234. Om tegemoet te komen aan de problemen die ontstaan door de keuze van de langstlevende voor een vruchtgebruik, dient het omzettingsrecht dus op punt gesteld te worden. Om te beginnen moet er bepaald worden dat dit recht van openbare orde is en de erflater dus niet de mogelijkheid heeft om dit recht te beperken of te ontnemen. De langstlevende echtgenoot en de afstammelingen moeten in alle gevallen minstens de kans krijgen om de omzetting te vorderen.

In geval van niet-gemeenschappelijke kinderen dient het omzettingsrecht absoluut te zijn. Wanneer er in zo'n geval een vordering tot omzetting ingediend wordt, dient de rechter deze toe te staan. Wanneer het vruchtgebruik betrekking heeft op de gezinswoning, dient er wel een uitzondering gemaakt te worden. Indien de blote eigenaars dan om de omzetting verzoeken en de langstlevende echtgenoot gaat niet akkoord, moet de rechter de mogelijkheid hebben de omzetting te weigeren indien hij dit billijk acht naargelang de omstandigheden. Een andere uitzondering kan eventueel gemaakt worden wanneer de belangen van een onderneming of beroepsarbeid geschaad zouden worden.

Voorbeeld: Bert heeft twee kinderen uit zijn eerste huwelijk, Bea en Bob. Momenteel is hij gelukkig getrouwd met Bella. Zij hebben geen kinderen samen. Bea en Bob baten samen een kledingzaak uit in Hasselt in een handelspand dat eigendom is van hun vader. Wanneer Bert sterft, kiest Bella voor het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap van Bert. Dit zorgt ervoor dat Bella het vruchtgebruik heeft op het handelspand en de kinderen de blote eigendom. Voor het overige had Bert geen andere eigendommen en hij heeft ook amper geld nagelaten. De laatste jaren voor zijn dood kampte hij namelijk met een gokverslaving waardoor hij al zijn geld is verloren. Bea en Bob hebben het beide ook niet zo breed aangezien zij als jonge ondernemers veel hebben moeten investeren in hun zaak. Wanneer Bella in dit geval de omzetting van haar vruchtgebruik zou eisen, kan dit tot gevolg hebben dat het handelspand verkocht dient te worden en Bea en Bob hun zaak zullen moeten sluiten. Ter bescherming van de belangen van de onderneming van Bea en Bob, moet de rechter hier over de mogelijkheid beschikken de vordering tot omzetting af te wijzen.

⁵¹² Artikel 1388, tweede lid Burgerlijk Wetboek.

235. Wanneer de vooroverleden echtgenoot geen kinderen nalaat, maar enkel andere bloedverwanten, bestaat het huidige wettelijk erfrecht van de langstlevende uit de volle eigendom van het deel van de overleden echtgenoot in het gemeenschappelijk vermogen en het vruchtgebruik op diens eigen vermogen. Mijns inziens is de wettelijke devolutie in deze situatie vrij redelijk. De langstlevende verwerft de volle eigendom van de aanwinsten die ze tijdens het huwelijk samen hebben opgebouwd. Hij verkrijgt enkel vruchtgebruik op de eigen goederen van zijn vooroverleden echtgenoot. Op deze manier wordt ervoor gezorgd dat de goederen in de familie blijven. Het huidige wettelijk erfrecht van de langstlevende echtgenoot in samenloop met bloedverwanten zal dan ook gehandhaafd blijven in dit voorstel.

Momenteel is het mogelijk dat zelfs tantes en nonkels van de vooroverleden echtgenoot de blote eigendom van zijn eigen goederen erven. Gezien de sterke erfrechtelijke positie van de langstlevende in Frankrijk en Nederland, is het wenselijk het erfrecht van de bloedverwanten in te perken. Mijns inziens is het wenselijk om te bepalen dat enkel ouders en broers en zussen de blote eigendom van de eigen goederen van de langstlevende kunnen erven. De langstlevende zorgt in dat geval dus voor een uitsluiting van de erfgenamen van de vierde orde. De zijverwanten zullen dus niets erven, met uitzondering van de broers en zussen. Deze wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot is geïnspireerd op de versterking van de erfrechtelijke positie van de langstlevende die we kunnen waarnemen zowel in Frankrijk als in Nederland.

Een uitgebreider omzettingsrecht is hier ook wenselijk. Momenteel kan enkel de langstlevende de omzetting vragen wanneer de blote eigendom in handen is van anderen dan afstammelingen. Het zou hier ook mogelijk moeten zijn voor de blote eigenaars om de omzetting te vragen.

§3. Voorstel 2 - Volle eigendom van aanwinsten, vruchtgebruik op eigen goederen

236. Een tweede voorstel is niet zozeer specifiek gebaseerd op de wettelijke devolutie van de nalatenschap van de vooroverleden echtgenoot die geldt in Nederland of Frankrijk, maar wel op de algemene tendens die we kunnen waarnemen in deze landen, namelijk de versterking van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot. Dit voorstel gaat al een stap verder dan het vorige voorstel en zorgt voor een ingrijpendere wijziging van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot.

237. Momenteel erft de langstlevende echtgenoot in aanwezigheid van kinderen van de erflater een vruchtgebruik op de gehele nalatenschap. Dit zorgt ervoor dat hij niet ten volle kan genieten van de goederen die zijn echtgenoot nalaat. Hij is immers geen eigenaar, maar slechts een vruchtgebruiker wat impliceert dat hij rekening dient te houden met de beperkingen van het vruchtgebruik. Mijns inziens is dit een onbillijke oplossing, zeker wat betreft de aanwinsten die de echtgenoten tijdens het huwelijk samen verworven hebben.

238. De langstlevende zou minstens recht moeten hebben op de aanwinsten die de echtgenoten tijdens het huwelijk hebben verworven. In deze zin bepaalt dit voorstel dat de langstlevende echtgenoot de volle eigendom van het deel van de eerststervende echtgenoot in het gemeenschappelijk vermogen zal verkrijgen. Op deze manier heeft de langstlevende echtgenoot de mogelijkheid om het vermogen te beheren naar eigen keuze. Op de eigen goederen van de gestorven echtgenoot zal de langstlevende een vruchtgebruik erven.

De kinderen zullen dus in de eerste plaats de blote eigendom van de eigen goederen van hun vooroverleden ouder erven. Natuurlijk is het ook mogelijk dat deze ouder geen of weinig eigen bezittingen nalaat. In dat geval zullen de kinderen een geldvordering op hun langstlevende ouder erven. Het aandeel van de kinderen in de nalatenschap van de gestorven ouder zal de helft bedragen. Wanneer de waarde van de blote eigendom van de eigen goederen van de erflater minder bedraagt dan de helft van de totale waarde van de nalatenschap, zullen de kinderen dus nog een geldvordering ten belope van dit overige bedrag erven op hun langstlevende ouder.

Aangezien de kinderen mogelijk een geldvordering en dus een erfrechtelijke aanspraak in waarde verkrijgen, zal deze hervorming van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot dienen te kaderen in een algehele hervorming van het erfrecht. Het huidige erfrecht kenmerkt zich immers door erfrechtelijke aanspraken *in natura*.

239. Aangezien er nog steeds sprake is van een erfrechtelijk vruchtgebruik, dient ook hier het omzettingsrecht te worden verfijnd. Net zoals in het vorige voorstel, pleit ik er ook in dit geval voor het omzettingsrecht een karakter van openbare orde toe te kennen zodat de erflater niet de mogelijkheid heeft dit recht te beperken of uit te sluiten.

Ook dient het omzettingsrecht absoluut te zijn in geval van niet-gemeenschappelijke kinderen. De rechter dient de omzetting van het vruchtgebruik toe te staan indien dit gevorderd wordt door de langstlevende of (een van) de blote eigenaars-afstammelingen. Indien het vruchtgebruik betrekking heeft op de gezinswoning, moet de rechter de omzetting wel kunnen weigeren alsook in geval de omzetting de belangen van een onderneming of beroepsarbeid zou schaden.

240. Het is ook mogelijk dat de vooroverleden echtgenoot geen kinderen, maar enkel andere bloedverwanten nalaat. In het vorige voorstel wordt ervoor gepleit om enkel broers, zussen en ouders de kans te geven om te erven van de gestorven echtgenoot. Ze verkrijgen zoals in het huidige recht hun erfdeel in blote eigendom en dus *in natura*. In dit voorstel is het bedoeling om nog een stap verder te gaan. Naar Nederlands voorbeeld zal de langstlevende de volle eigendom van de gehele nalatenschap verkrijgen wanneer de eerststervende echtgenoot enkel andere bloedverwanten dan afstammelingen nalaat. In Nederland zorgt de aanwezigheid van een langstlevende echtgenoot voor de uitsluiting van alle andere erfgenamen. In dit voorstel wordt er echter voor geopteerd om de broers, zussen en ouders toch nog te laten erven, maar slechts een geldvordering op de langstlevende echtgenoot. Op deze manier wordt het erfrecht van de langstlevende versterkt, aangezien hij de mogelijkheid heeft om vrij te beschikken over de goederen, en wordt het erfrecht van de broers en zussen en ouders toch niet volledig ontnomen. In plaats van een erfrecht *in natura* verkrijgen zij dus een erfrecht in waarde.

De geldvordering zal een waarde hebben van een deel van het eigen vermogen dat de erflater nalaat. De waarde van de geldvordering van de broers, zussen en ouders zal samen de helft van de totale waarde van het eigen vermogen van de erflater bedragen. De geldvordering heeft dus geen betrekking op het deel van het gemeenschappelijk vermogen van de eerststervende echtgenoot. Dit deel van het vermogen is volledig voor de langstlevende, zonder dat de andere erfgenamen hieraan kunnen raken. Indien de gestorven echtgenoot geen eigen vermogen nalaat of dit slechts zeer gering is, zullen de andere bloedverwanten dan ook niets of slechts zeer weinig erven.

§4. Voorstel 3 - Een erfrecht in volle eigendom voor de langstlevende echtgenoot

241. Naar Nederlands voorbeeld, zouden we de positie van de langstlevende echtgenoot nog meer kunnen versterken door hem een erfrecht in volle eigendom toe te kennen in aanwezigheid van afstammelingen. De kinderen verkrijgen dan een geldvordering op de langstlevende echtgenoot. Dit zou een zeer drastische wijziging van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot impliceren.

242. In dit voorstel is het de bedoeling om de langstlevende echtgenoot de volle eigendom van de nalatenschapsgoederen toe te kennen. Op het ogenblik dat de erflater overlijdt, verkrijgt de langstlevende van rechtswege de eigendom van alle goederen die de eerststervende echtgenoot nalaat. De kinderen erven enkel een geldvordering ten belope van hun deel op de langstlevende echtgenoot. Het deel van de kinderen in de nalatenschap van de vooroverleden echtgenoot zal de helft van de waarde van de gehele nalatenschap bedragen. De kinderen zullen dus een geldvordering ten belope van dit bedrag erven. Er zal dus een verschuiving plaatsvinden van een erfrecht *in natura* naar een erfrecht in waarde voor de afstammelingen. Aangezien het Belgische erfrecht momenteel gekenmerkt wordt door erfrechtelijke aanspraken *in natura*, zal dit voorstel naar alle waarschijnlijkheid enkel mogelijk zijn binnen het kader van een algehele hervorming van het erfrecht.

Net zoals in Nederland zullen de vorderingen van de afstammelingen onopeisbaar zijn. Dit wordt verantwoord door de idee dat de langstlevende zijn leven moet kunnen voortzetten en over voldoende middelen moet kunnen beschikken om te voorzien in zijn levensonderhoud. De vordering zal wel opeisbaar worden indien de langstlevende in een schuldbemiddeling terechtkomt, zijn handelszaak failliet wordt verklaard, overlijdt, opnieuw huwt of wettelijk gaat samenwonen. De erflater zal ook de mogelijkheid hebben om te bepalen dat de vordering eveneens opeisbaar wordt in geval de langstlevende echtgenoot feitelijk gaat samenwonen of een duurzame relatie met een ander aangaat.

243. Een erfrecht in waarde kan tot gevolg hebben dat de afstammelingen geen enkele mogelijkheid hebben om bepaalde nalatenschapsgoederen van hun overleden ouder in handen te krijgen. In Nederland is de wetgever hieraan tegemoet gekomen door de wilsrechten te creëren. Deze wilsrechten zorgen ervoor dat de kinderen in bepaalde gevallen toch bepaalde goederen kunnen opeisen teneinde hun geldvordering te voldoen. Ook in België dienen er gelijkaardige rechten ingevoerd te worden. Deze zullen zeker van belang zijn in geval de gestorven echtgenoot kinderen uit een vorige relatie of vorig huwelijk nalaat. De kinderen zullen dan een vordering verkrijgen die hen het recht geeft om bepaalde goederen op te eisen uit de nalatenschap van hun gestorven ouder. Dit geeft hen dus een soort van aanspraak *in natura*. Naar Nederlands voorbeeld zullen deze wilsrechten ontstaan in situaties waarin de langstlevende opnieuw huwt, de langstlevende ouder die intussen hertrouwd was sterft, de stiefouder die gehuwd was met de langstlevende ouder opnieuw huwt en de stiefouder die gehuwd was met de langstlevende ouder overlijdt. Dit zijn allen situaties waarin er een reële kans bestaat dat bepaalde goederen verloren gaan voor de kinderen of de voldoening van hun geldvordering in het gedrang komt.

244. Ook in geval de eerststervende echtgenoot geen afstammelingen, maar enkel andere bloedverwanten nalaat, opteren we in dit voorstel voor een drastische wijziging van zijn erfrechtelijke positie. Zowel in Frankrijk als in Nederland heeft de langstlevende een sterke erfrechtelijke positie in geval de gestorven echtgenoot geen afstammelingen nalaat. In Frankrijk zullen enkel de ouders nog aanspraak kunnen maken op een deel van de nalatenschap. In Nederland worden alle andere mogelijke erfgenamen uitgesloten door de aanwezigheid van de langstlevende echtgenoot.

Naar Nederlands voorbeeld, zorgt de langstlevende echtgenoot in dit voorstel voor een uitsluiting van alle andere bloedverwanten dan afstammelingen van de eerststervende echtgenoot. De langstlevende verkrijgt de volle eigendom op de gehele nalatenschap van zijn gestorven echtgenoot. Hij erft dus zowel het deel van zijn echtgenoot van het gemeenschappelijk vermogen als diens eigen goederen. De bloedverwanten erven niets.

245. We merken op dat er in dit voorstel geen sprake meer zal zijn van een erfrechtelijk vruchtgebruik. Dit voorstel zorgt dus voor een zeer ingrijpende wijziging van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot. Momenteel wordt het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in België immers voornamelijk gekenmerkt door een erfrechtelijk vruchtgebruik.

Bovendien vervangt dit voorstel de huidige erfrechtelijke aanspraken van de afstammelingen *in natura* door aanspraken in waarde. Ook dit is een verregaande wijziging van het erfrecht aangezien het Belgische erfrecht momenteel nog steeds gebaseerd is op een erfrecht *in natura*. Deze wijziging is echter wenselijk aangezien België op dit vlak een buitenbeentje is. Onze buurlanden hebben immers principieel gekozen voor een erfrecht in waarde.⁵¹³ De vraag is echter of het Belgische erfrecht wel klaar is voor een zodanig verregaande wijziging van het erfrecht.

⁵¹³ R. BARBAIX, "Het erfrecht in woelige wateren: crisis of opportuniteit?", *TEP* 2011, afl. 5, 275.

BESLUIT

246. Aan de hand van functionele rechtsvergelijking is er in deze scriptie gepoogd een antwoord te vinden op de vraag 'Welk erfrecht bezit de langstlevende echtgenoot in rechtsvergelijkend perspectief, en specifiek in het Belgische, Nederlandse en Franse rechtsstelsel?'. Door het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in België, Nederland en Frankrijk te analyseren, is duidelijk geworden dat de erfrechtelijke aanspraken van de langstlevende echtgenoot erg kunnen verschillen van land tot land.

247. In België wordt het erfrecht van de langstlevende echtgenoot hoofdzakelijk gekenmerkt door een erfrechtelijk vruchtgebruik. In geval de langstlevende echtgenoot samen met afstammelingen van de vooroverleden echtgenoot tot de nalatenschap komt, erft hij het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap. Maar ook indien de erflater geen afstammelingen nalaat en de langstlevende in samenloop komt met andere bloedverwanten, is er sprake van een erfrechtelijk vruchtgebruik, namelijk op de eigen goederen die de vooroverleden echtgenoot nalaat. De langstlevende erft in dit geval wel de volle eigendom van het deel van de eerststervende echtgenoot in het gemeenschappelijke vermogen.

De opsplitsing van volle eigendom in blote eigendom en vruchtgebruik zorgt niet altijd voor een gewenste situatie. De wetgever heeft een poging gedaan hieraan tegemoet te komen door een omzettingsrecht te creëren. Het vruchtgebruik kan zowel minnelijk als gerechtelijk omgezet worden in een kapitaal, in een rente of in volle eigendom. Dit omzettingsrecht lost echter niet alle problemen op. Het is niet van openbare orde, waardoor de erflater de mogelijkheid heeft dit te beperken of te ontnemen. Het is dus mogelijk dat de langstlevende echtgenoot en de blote eigenaars gedwongen worden om tot aan de dood van de langstlevende de situatie van de opsplitsing van de eigendom aan te houden.

248. In het Nederlandse recht heeft de langstlevende echtgenoot een sterkere erfrechtelijke positie. Hij verkrijgt namelijk de gehele nalatenschap in volle eigendom. De kinderen erven slechts een onopeisbare geldvordering op hun langstlevende ouder. Indien de eerststervende echtgenoot geen afstammelingen nalaat, verkrijgt de langstlevende de volledige nalatenschap. Alle andere mogelijke erfgenamen worden uitgesloten door de aanwezigheid van een langstlevende echtgenoot.

De kinderen erven slechts een geldvordering op hun langstlevende ouder of stiefouder. Dit zou er mogelijk voor kunnen zorgen dat ze bepaalde erfgoederen van hun overleden ouder nooit in handen zullen krijgen. Om hieraan tegemoet te komen, heeft de wetgever de zogenaamde wilsrechten ingevoerd. Deze wilsrechten geven de kinderen het recht om in bepaalde gevallen erfgoederen op te eisen ter voldoening van hun geldvordering.

249. Het Franse erfrecht geeft de langstlevende echtgenoot een keuzerecht wanneer hij opkomt samen met gemeenschappelijke kinderen van de erflater. De langstlevende heeft de keuze tussen enerzijds een vruchtgebruik op de gehele nalatenschap van de eerststervende echtgenoot en anderzijds een vierde in volle eigendom van de nalatenschap. Dit keuzerecht zal geen toepassing vinden wanneer de erflater minstens één niet-gemeenschappelijk kind nalaat. Dan zal de langstlevende echtgenoot in elk geval een vierde in volle eigendom verkrijgen. In geval de erflater geen afstammelingen, maar slechts andere bloedverwanten nalaat, zal de langstlevende een deel of het geheel van de nalatenschap in volle eigendom verkrijgen.

Ook in Frankrijk heeft de wetgever voorzien in een recht om de omzetting van het vruchtgebruik te vorderen. In tegenstelling tot in België is het omzettingsrecht in Frankrijk wel van openbare orde. De modaliteiten zijn hier echter beperkter.

250. 'Welk erfrecht voor de langstlevende echtgenoot is in België het meest wenselijk?' is de tweede vraag waarop een antwoord diende geformuleerd te worden in deze scriptie. Deze vraag dient natuurlijk beantwoord te worden rekening houdend met de analyse *de lege lata* van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in België, Nederland en Frankrijk.

251. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, diende er in de eerste plaats een evaluatie van het huidige Belgische erfrecht van de langstlevende echtgenoot gemaakt te worden. In klassieke gezinnen met een klassiek vermogen zorgt het erfrechtelijk vruchtgebruik nog steeds voor gewenste resultaten. Klassieke gezinnen zijn echter niet meer de norm. Steeds vaker is er sprake van eenoudergezinnen, nieuw samengestelde gezinnen, ... Er is gebleken dat het erfrechtelijk vruchtgebruik in deze situaties heel wat problemen met zich mee kan brengen en vaak niet de ideale situatie creëert.

252. De huidige Belgische erfrechtelijke positie is dus niet de meest wenselijke voor de langstlevende echtgenoot. Een hervorming van het Belgische erfrecht op dit vlak is dus wel degelijk gewenst. Rekening houdend met de rechtsvergelijkende analyse, kunnen we besluiten dat het erfrecht van de langstlevende echtgenoot dient te worden versterkt. Een versterkte erfrechtelijke positie voor de langstlevende echtgenoot is een tendens die we zowel in het Nederlandse als in het Franse erfrecht kunnen waarnemen. De huwelijkse solidariteit wordt als het ware doorgetrokken tot na de dood. De vraag is echter of het Belgisch erfrecht wel klaar is voor een ingrijpende wijziging van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot. Met deze vraag in het achterhoofd, werden er drie voorstellen gedaan ter verbetering van het Belgisch erfrecht van de langstlevende echtgenoot, geïnspireerd op het Nederlandse en Franse erfrecht. Het eerste voorstel bevat de minst ingrijpende wijzigingen, maar zou toch al een grote stap vooruit betekenen. Het tweede voorstel is al wat verregaander. Het derde voorstel zorgt uiteindelijk voor de meest drastische verandering van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot.

253. Het eerste voorstel is voornamelijk geïnspireerd op het Franse erfrecht. Net zoals in Frankrijk, zal de langstlevende echtgenoot een keuzerecht verkrijgen wanneer de andere echtgenoot overlijdt. Hij heeft de keuze tussen enerzijds een vruchtgebruik op de gehele nalatenschap en anderzijds de helft van de nalatenschap in volle eigendom in geval de langstlevende opkomt samen met afstammelingen van de gestorven echtgenoot. In geval de langstlevende opkomt samen met andere bloedverwanten dan afstammelingen, blijft de wettelijke devolutie zoals deze nu geldt, grotendeels gelden. Wie de erfgerichte bloedverwanten zijn wordt wel ingeperkt. De langstlevende zal de bloedverwanten van de vierde orde uitsluiten. Enkel broers, zussen en ouders zullen nog kunnen erven van de erflater.

Om de problemen die gepaard gaan met het omzettingsrecht op te vangen, wordt er bepaald dat het omzettingsrecht een openbare orde-karakter verkrijgt. Op deze manier kan het niet meer uitgesloten of beperkt worden en hebben de vruchtgebruiker en blote eigenaars in elk geval de mogelijkheid om de omzetting te vorderen. In geval er niet-gemeenschappelijke kinderen zijn, zal het omzettingsrecht absoluut zijn. De rechter dient de omzetting hier toe te staan. Enkel in geval het gaat om de preferentiële goederen alsook wanneer de omzetting de belangen van een onderneming of beroepsarbeid zou schaden, zal de omzetting geweigerd kunnen worden.

254. Het tweede voorstel gaat een stap verder in de versterking van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot. De langstlevende echtgenoot verkrijgt de volle eigendom van het deel van het gemeenschappelijk vermogen van de erflater en een vruchtgebruik op diens eigen vermogen. De idee hierachter is dat de langstlevende volledig vrij moet kunnen beschikken over de aanwinsten die de echtgenoten tijdens hun huwelijk hebben verworven. De kinderen erven dan slechts de blote eigendom van de eigen goederen van hun gestorven ouder, eventueel aangevuld met een geldvordering wanneer de eerstervende echtgenoot slechts weinig of geen eigen goederen nalaat. Wanneer de langstlevende opkomt samen met andere bloedverwanten, verkrijgt hij de volledige nalatenschap. De andere bloedverwanten verkrijgen slechts een geldvordering. Ook hier zullen enkel de broers, zussen en ouders kunnen erven van de erflater. De langstlevende zorgt dus voor een uitsluiting van de erfgenamen van de vierde orde.

Het omzettingsrecht zal net zoals in het vorige voorstel versterkt worden om de problemen die het vruchtgebruik met zich mee brengt, beter te kunnen opvangen.

255. Het derde voorstel zorgt voor de meest ingrijpende wijziging en is voornamelijk geïnspireerd op de zeer sterke erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot in Nederland. De langstlevende echtgenoot verkrijgt de volledige nalatenschap in volle eigendom, de kinderen erven een onopeisbare geldvordering op de langstlevende en verkrijgen dus slechts een aanspraak in waarde. Om de kinderen in bepaalde gevallen toch de mogelijkheid te geven om bepaalde erfgoederen in handen te krijgen, worden er naar Nederlands voorbeeld 'wilsrechten' ingevoerd. Deze wilsrechten geven de afstammelingen het recht om in bepaalde gevallen erfgoederen op te eisen ter voldoening van hun geldvordering. In geval er hier een samenloop met andere bloedverwanten dan afstammelingen voorhanden is, verkrijgt de langstlevende de gehele nalatenschap in volle eigendom. De langstlevende zorgt dus voor een uitsluiting van alle mogelijke andere erfgenamen dan afstammelingen.

256. Vanuit het perspectief van de langstlevende echtgenoot, zal het derde voorstel het meest wenselijk zijn. De langstlevende verkrijgt namelijk de gehele nalatenschap in volle eigendom en zal dus geheel vrij kunnen beschikken over de erfgoederen. De kinderen erven slechts een geldvordering op de langstlevende. Ze verkrijgen dus een erfaanspraak in waarde, terwijl het Belgische erfrecht momenteel een erfrecht *in natura* uitmaakt. Een herziening van het volledige erfrecht zal noodzakelijk zijn om dit voorstel te kunnen incorporeren in het Belgische erfrecht. Het erfrecht zal moeten evolueren naar een erfrecht in waarde. Dit is zeker wel mogelijk, gezien de tendens die we kunnen waarnemen in Europa. Het voorstel zou zorgen voor een uitsluiting van alle andere bloedverwanten dan afstammelingen, terwijl in het huidige recht wordt bepaald dat zelfs tantes en nonkels kunnen erven van de gestorven echtgenoot. Mijns inziens is het Belgische erfrecht (nog) niet klaar voor dergelijke drastische wijzigingen.

Het eerste voorstel komt mijns inziens het beste tegemoet aan de belangen van zowel de langstlevende echtgenoot als de kinderen. De wijzigingen die dit voorstel zal doorvoeren aan het erfrecht van de langstlevende echtgenoot zijn niet zo ingrijpend, maar zullen toch al tegemoet kunnen komen aan heel wat problemen die momenteel bestaan. De langstlevende kan nog steeds kiezen voor een erfrechtelijke aanspraak in vruchtgebruik, maar zal in geval hij dit gunstiger acht ook kunnen opteren voor een deel van de nalatenschap in volle eigendom en op deze manier vermijden dat er een opsplitsing van de volle eigendom in vruchtgebruik en blote eigendom ontstaat. De kinderen blijven recht hebben op een erfdeel *in natura* waardoor ze er niet voor moeten vrezen dat ze bepaalde erfgoederen nooit in handen zullen krijgen. De andere bloedverwanten blijven hun huidige erfrechtelijke aanspraak behouden. De bloedverwanten van de vierde orde zullen echter uitgesloten worden. Dit wordt verklaard vanuit de algemene tendens van de versterking van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot die we in Europa kunnen waarnemen.

Ook het tweede voorstel is mijns inziens een haalbare optie om het huidige erfrecht van de langstlevende echtgenoot te versterken. Dit voorstel zorgt ervoor dat de huwelijkse solidariteit wordt doorgetrokken tot na de dood. De aanspraken van de andere bloedverwanten dan afstammelingen worden beperkt, maar niet volledig uitgesloten. Ook impliceert dit voorstel een verdergaande wijziging van het erfrecht aangezien de kinderen en andere bloedverwanten (mogelijk) een aanspraak in waarde verkrijgen. Deze wijziging is een realistische mogelijkheid, aangezien we kunnen vaststellen dat er in vele landen in Europa reeds gekozen is voor een erfrecht in waarde, maar zal dan idealiter kaderen in een algehele hervorming van het erfrecht.

257. Gezien de eerdere mislukte pogingen om een hervorming van het algehele erfrecht tot stand te brengen, zal de hervorming van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot naar alle waarschijnlijkheid ook niet zonder moeilijkheden tot stand komen. Gelet op het feit dat de eerdere voorstellen ter hervorming van het erfrecht pleitten voor een behoud van het huidige erfrecht van de langstlevende echtgenoot, zal er nog heel wat te doen zijn vooraleer er effectief een wijziging op dit vlak zal kunnen gerealiseerd worden. Met het oog op de problemen die aan het licht zijn gekomen door het erfrechtelijk vruchtgebruik te analyseren, is het echter te hopen dat er in de nabije toekomst toch werk van gemaakt zal worden en dat de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot zal worden verbeterd.

BIBLIOGRAFIE

WETGEVING

België

Burgerlijk Wetboek.

Gerechtelijk Wetboek.

Wet van 14 mei 1981 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *BS* 27 mei 1981, 6908.

Wet 14 december 2005 houdende afschaffing van de effecten aan toonder, *BS* 23 december 2005, 55488.

Wet 1 juli 2006 tot wijziging van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het vaststellen van de afstamming en de gevolgen ervan, *BS* 29 december 2006, 76040.

Wet van 28 maart 2008 tot wijziging, wat de regeling van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende betreft, van het Burgerlijk Wetboek en van de Wet van 29 augustus 1988 op de erfregeling inzake landbouwbedrijven met het oog op het bevorderen van de continuïteit, *BS* 8 mei 2007, 24928.

Wet van 10 december 2012 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek en het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de onwaardigheid om te erven, de herroeping van giften, het verval van huwelijksvoordelen en de plaatsvervulling, *BS* 11 januari 2012, 997.

Wet 22 mei 2014 houdende invoeging van artikel 624/1 in het Burgerlijk Wetboek en tot wijziging van artikel 745*sexies* van hetzelfde wetboek teneinde de regels vast te leggen voor de waardering van het vruchtgebruik in geval van omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot en van de langstlevende wettelijk samenwonende, *BS* 13 juni 2014, 44873.

MB 22 december 2014 tot bepaling van de omzettingstabellen van het vruchtgebruik als bedoeld in artikel 745*sexies*, §3, van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 15 januari 2015, 1597.

MB 1 juli 2015 tot bepaling van de omzettingstabellen van het vruchtgebruik als bedoeld in artikel 745*sexies*, §3, van het Burgerlijk Wetboek, *BS* 9 juli 2015.

Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het erfrecht, *Parl.St.* Senaat 2012-2013, nr. 5-2207/1.

Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het erfrecht, *Parl.St.* Kamer 2014-2015, nr. 0681/001.

Verslag COOREMAN over het ontwerp van wet tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, *Parl.St.* Senaat, 1980-81, nr. 600/2, 20.

Nederland

Nieuw Burgerlijk Wetboek.

Frankrijk

Code Civil.

Loi du 3 décembre 2001 relative aux droits du conjoint survivant et des enfants adultérins et modernisant diverses dispositions de droit successoral, *JORF* 4 december 2001, 19279.

Loi du 23 juin 2006 portant réforme des successions et des libéralités, *JORF* 24 juni 2006, 9513.

RECHTSPRAAK

België

GwH 28 maart 2007, *RW* 2007-08, afl. 8, 1.

GwH 7 november 2007, *T.Fam.* 2008, afl. 3, 59.

Cass. 6 maart 2009, *T.Fam.* 2009, afl. 6, 103, noot F. BUYSENS.

Cass. 3 april 2009, *T.Not.* 2010, 77.

Cass. 4 november 2010, *JT* 2012, 198.

Antwerpen 16 maart 1982, *Rev.trim.dr.fam.* 1982, 91.

Gent 15 januari 1988, *T.Not.* 1989, 436.

Gent 3 maart 1995, *T.Not.* 1996, 143

Gent 26 september 1997, *T.Not.* 1999, afl. 3, 151.

Antwerpen 25 mei 1998, *T.Not.* 1999, 67.

Antwerpen 8 mei 2000, *RW* 2000-01, afl. 34, 1279.

Brussel 8 januari 2001, *RW* 2001-02, afl. 9, 314.

Antwerpen 11 april 2004, *RW* 2006-07, afl. 43, 1767.

Brussel 22 januari 2007, www.juridat.be.

Gent 29 maart 2007, *RW* 2008-09, afl. 8, 329.

Antwerpen 18 juni 2007, *RW* 2008-09, afl. 34, 1433.

Brussel 17 februari 2009, *T.Not.* 2009, 311.

Luik 24 juni 2009, *Rev.trim.dr.fam.* 2011, 538.

Brussel 16 maart 2010, *Rev.not.b.* 2010, afl. 3045, 588.

Brussel 14 december 2010, www.juridat.be.

Antwerpen 13 juli 2011, *RW* 2011-12, afl. 26, 1169, noot C. DECLERCK.

Antwerpen 8 april 2015, *T.Not.* 2015, 361.

Rb. Gent 11 juni 1992, *T.Not.* 1993, 170, noot BOUCKAERT.

Rb. Brussel 12 september 1994, *RW* 1994-95, afl. 24, 827.

Rb. Brussel 27 mei 1998, *T.Not.* 2000, 441, noot F. BLONTROCK.

Rb. Gent 9 november 2004, *T.Not.* 2005, 306.

Rb. Gent 7 oktober 2008, *RW* 2009-10, afl. 19, 808.

Nederland

HR 30 november 1945, *NJ* 1946, 62, *De Visser/Harms*.

HR 8 juni 2007, *NJB* 2007, 1373.

Rb. Alkmaar 11 februari 2010, *NJF* 2010, 250.

Rb. Midden-Nederland 30 november 2015, www.rechtspraak.nl.

Frankrijk

Cass. Fr. 9 januari 1979, *Bull. civ.* 1979, afl. 15, 12.

Cass. Fr. 6 juni 1990, *D.* 1990, 164.

Cass. Fr. 28 november 2006, www.dalloz.fr.

Cass. Fr. 1 juli 2008, *AJ fam.* 2008, 434.

Cass. Fr. 9 september 2015, *AJ fam.* 2015, 555.

Bastia 14 december 2011, www.legifrance.gouv.fr.

RECHTSLEER

België

Boeken

BARBAIX, R. en CARETTE, N. (eds.), *Tendensen vermogensrecht 2015*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 329 p.

BARBAIX, R. en VERBEKE, A.-L., *Beginselen erfrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 312 p.

BARBAIX, R. en VERBEKE, A.-L., *Kernbegrippen erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 200 p.

BARBAIX, R. en VERBEKE, A.-L., *Kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 317 p.

BARBAIX, R., *Familiaal vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 422 p.

BARBAIX, R., VERBEKE, A.-L., GOOSSENS, E. en VAN DEN BROECK, A. (eds.), *Rechtspraakfiches familiaal vermogensrecht 1 in Bibliotheek Estate Planning*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 386 p.

BERNARD, N., *Précis de droit des biens*, Limal, Anthemis, 2013, 536 p.

BOUFFLETTE, S. en SALVE, A., *Usufruit, usage et habitation. Aspects civils in Répertoire pratique du droit belge*, Brussel, Bruylant, 2014, 265 p.

BOURSEAU, R. en DELNOY, P., *Les droits successoraux du conjoint survivant (loi du 14 mai 1981)*, Liège, A.S.B.L. Editions du Jeune Barreau de Liège, 1988, 132 p.

CASMAN, H. en VASTERSAVENDTS, A., *De langstlevende echtgenote. Erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke aspecten*, Antwerpen, Uitgeverij Kluwer Rechtswetenschappen, 1982, 254 p.

DECLERCK, C., PINTENS, W. en VANWINCKELEN, K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2015, 466 p.

DEKKERS, R. en CASMAN, H., *Handboek burgerlijk recht deel IV*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 917 p.

DEKKERS, R. en DIRIX, E., *Handboek burgerlijk recht deel II*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 589 p.

DELNOY, P., *La succession légale*, Brussel, Larcier, 2011, 232 p.

DELNOY, P., *Les libéralités et les successions. Précis de droit civil*, Brussel, Larcier, 2009, 376 p.

- DILLEMANS, R., *Erfrecht, I, Toewijzing van de nalatenschap in Beginselen van Belgische privaatrecht*, Gent, Story-Scientia, 1984, 474 p.
- MEULEMANS, D. (ed.), *Vruchtgebruik, erfpacht en opstal*, Antwerpen, Maklu, 1998, 200 p.
- MUYLLE, M., *De duur en de beëindiging van zakelijke rechten*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 764 p.
- PINTENS, W., DECLERCK, C., DU MONGH, J. en VANWINCKELEN, K., *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 1345 p.
- PINTENS, W. (ed.), *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 261 p.
- PINTENS, W. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, Die Keure, 2015, 433 p.
- PINTENS, W., MOSSELMANS, S. en DECLERCK, C., *Praktijkboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 559 p.
- PINTENS, W., *Naar een ius commune in het Europees familie- en erfrecht? Towards a ius commune in European family and succession law?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 96 p.
- PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht. Deel I: Openvallen en toewijzing van de nalatenschap, erfovereenkomsten, reserve en inbreng in Beginselen van Belgisch Privaatrecht VI*, Mechelen, Kluwer, 2011, 926 p.
- RENCHON, J.-L. en TAINMONT, F. (eds.), *Le statut patrimonial du conjoint survivant*, Brussel, Bruylant, 2004, 372 p.
- SAGAERT, V., TILLEMANS, B. en VERBEKE, A.-L., *Vermogensrecht in kort bestek. Goederen- en bijzondere overeenkomstenrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 482 p.
- VAN HOVE, E., *Het nieuw erfrecht van de langstlevende echtgenoot*, Brugge, Papuros, 1981, 151 p.
- VERBEKE, A., *Belgisch erfrecht in kort bestek. Met IPR-aspecten en praktische tips voor Nederbelgen*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 100 p.
- VERBEKE, A., BUYSENS, F. en DERYCKE, H. (eds.), *Vermogensplanning met effect na overlijden: erfrecht en testament in Handboek Estate Planning*, Gent, Larcier, 2014, 429 p.
- VERSLUYS, L., *Je rechten bij erfenis in EPO-wetsreeks*, Berchem, Uitgeverij EPO, 2010, 491 p.

Bijdragen in verzamelwerken

DU MONGH, J., "De reservataire erfpositie van de langstlevende echtgenoot 200 jaar na de Code Napoléon – een chronische en rechtsvergelijkende terugblik" in SWENNEN, F. en BARBAIX, R. (eds.), *Over erven. Liber amicorum Mieke Puelinckx-Coene*, Mechelen, Kluwer, 2006, 119-151.

JANSSEN, R. en SWINNEN, K., "De contractuele modulering van de gebruiks- en beschikkingsbevoegdheden van de vruchtgebruiker" in V. SAGAERT en A.-L. VERBEKE (eds.), *Vruchtgebruik. Mogelijkheden, beperkingen en innovaties*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 51-90.

MAELFAIT, A., "Naar een nieuw erfrecht voor de langstlevende echtgenoot – mag het ook minder?" in PINTENS, W. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, Die Keure, 2015, 397-401.

PUELINCKX-COENE, M., "Hoe verouderd is ons erfrecht" in CASMAN, H. (ed.), *Liber amicorum*, Antwerpen, Intersentia, 367-382.

WYART, V., "Les obligations de l'usufruitier à l'ouverture de la succession" in VAN GYSEL, A.-C. (ed.), *Conjugalité et décès*, Limal, Anthemis, 2011, 217-226.

WYLLEMAN, A., "L'usufruit: source de conflit dans les familles modernes" in VERBEKE, A.-L., SCHERPE, J., DECLERCK, C., HELMS, T. en SENAEVE, P. (eds.), *Confronting the Frontiers of Family and Succession Law. Liber Amicorum Walter Pintens*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 1787-1804.

Artikelen in tijdschriften

ADRIAENS, E. en VERBEKE, A.-L., "De nieuwe wettelijke waarderingsmethode voor de gerechtelijke omzetting van vruchtgebruik in een som geld", *RW* 2014-15, afl. 28, 1483-1497.

BARBAIX, R., "Het erfrecht in woelige wateren: crisis of opportuniteit?", *TEP* 2011, 271-280.

CASMAN, H., "De omzetting van het vruchtgebruik", *TPR* 1991, 803-848.

COENE, M., "Commentaar bij art. 745bis B.W.", *OEST* 2008, afl. 34, 5-38.

COENE, M., "Commentaar bij art. 745ter B.W.", *OEST* 2008, afl. 35, 33-54.

COENE, M. en VERBEKE, A., "Commentaar bij art. 745quater B.W.", *OEST* 2008, afl. 34, 39-60.

COENE, M. en VERBEKE, A., "Commentaar bij art. 745quinquies B.W.", *OEST* 2008, afl. 34, 61-86.

COENE, M. en VERBEKE, A., "Commentaar bij art. 745sexies B.W.", *OEST* 2015, afl. 48, 9-82.

DE BUSSCHERE, C., "De wettelijke opdracht van de diverse notarissen aangewezen in het raam van de gerechtelijke omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot", *RW* 2010-11, afl. 4, 130-143.

DELNOY, P., "Les droits successoraux du conjoint (loi du 14 mai 1981), *JT* 1982, 385-395.

DE WULF, C., "Het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot – Het recht van omzetting en de toewijzing in volle eigendom", *T.Not.* 2006, 115-125.

JAUMAIN, C., "Wettelijke omzettingstabellen van het vruchtgebruik: actualiteit en vooruitzichten. Vergelijking met expertisetabellen", *T.Not.* 2015, 184-187.

LABEEUW, N., "Nieuwe waarderingsregels voor omzetting vruchtgebruik", *NNK* 2014, afl. 4, 26-27.

PINTENS, W., "Is ons familiaal vermogensrecht nog bij de tijd?", *RW* 2011-12, 49-54.

PUELINCKX-COENE, M., "Beschouwingen bij het patrimoniaal statuut van de weduwe, tien jaar na de hervorming van het erfrecht van de langstlevende echtgenote", *TPR* 1991, 739-802.

PUELINCKX-COENE, M., "De grote promotie van de langstlevende echtgenote. Beschouwingen bij de integratie van de wet van 14 mei 1981 in het bestaande recht", *TPR* 1981, 593-747.

PUELINCKX-COENE, M., "De wet van 22 mei 2014 bracht helaas geen rust inzake de waardering van levenslang vruchtgebruik bij kapitalisatie of bij omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenote of wettelijk samenwonende", *T.Not.* 2015, 290-334.

PUELINCKX-COENE, M., "Hoe groen is het gras aan de andere kant van de heuvel? Recente evolutie van het erfrecht van de langstlevende echtgenote over de grens en bij ons", *TPR* 2004, 521-541.

SCHRYVERS, J., "La conversion de l'usufruit du conjoint survivant", *JT* 2006, 37-42.

VERBEKE, A.-L., "Hervorming van Belgisch erfrecht", *TEP* 2011, afl. 1, 3-11.

X, "Minister van Justitie actualiseert omzettingstabel voor vruchtgebruik", *Notariaat* 2015, afl. 12, 8-9.

Nederland

Boeken

EBBEN, E.W.J. en SCHIPPER, M.J.P., *Erfrecht voor de advocatuur*, Apeldoorn, Maklu, 2008, 192 p.

EBBEN, E.W.J. en SCHIPPER, M.J.P., *Erfrecht voor de praktijk*, Apeldoorn, Maklu, 2013, 254 p.

HUIJGEN, W.G., KASDORP, J.E., REINHARTZ, B.E. en ZWEMMER, J.W., *Compendium erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2005, 293 p.

KOLKMAN, W.D., REINHARTZ, B.E., VERSTAPPEN, L.C.A. en VAN VIJFEIJKEN, I.J.F.A. (eds.), *Erfrecht civiel en fiscaal. De tekst van Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek en aanverwante wetten voorzien van commentaar in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2012, 1195 p.

LUIJTEN, E.A.A., *Erfrecht; algemene inleiding en erfrecht bij versterf in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2012, 73 p.

MEIJER, W.R., *Gevolgen van erfopvolging in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2005, 143 p.

NIEUWENHUIS, J.H., STOLKER, C.J.J.M en VALK, W.L. (eds.), *De tekst van de Boeken 1,2,3,4,5,6,7,8,10 van het BW en International Convention for the unification of certain rules law relating to bills of lading, voorzien van commentaar met toevoeging van aanverwante nationale en Europese regelgeving in Tekst & Commentaar*, Deventer, Kluwer, 2011, 5224 p.

ROES, J.S.L.A.W.B., *Het naaste bloed erfde het goed. De positie van de langstlevende echtgenoot in het Nederlandse erfrecht bij versterf. Deel I: de periode van het 'oud-vaderlandse recht' (tot 1809)*, Deventer, Kluwer, 2006, 505 p.

VAN ES, P.C., *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot in Monografieën BW*, Deventer, Kluwer, 2009, 95 p.

VAN MOURIK, M.J.A., *Nieuw erfrecht in Monografieën Privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2004, 210 p.

VAN MOURIK, M.J.A, SCHOLS, B.M.E.M, SCHOLS, F.W.J.M., VERSTAPPEN, L.C.A. en WAAIJER B.C.M, *Handboek erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 713 p.

Artikelen in tijdschriften

HUIJGEN, W.G., "Nieuw erfrecht in werking", *NTBR* 2003, afl. 1, 2-6.

LUIJTEN, E.A.A. en MEIJER, W.R., "10 jaar nieuw erfrecht en de positie van de langstlevende echtgenoot", *Tijdschrift Erfrecht* 2013, afl. 6, 93- 97.

POLAK, J.M. , "De redactie privaot. Het nieuw erfrecht in Nederland", *TPR* 2003, afl. 1, 1-5.

VERBEKE, A.L.P.G., "Het nieuwe erfrecht internationaal gesitueerd", *WPNR* 2003, 20-27.

Frankrijk

Boeken

BERGEL, J.-L., BRUSCHI, M. en CIMAMONTI, S., *Les biens in Traité de droit civil*, Parijs, LGDJ, 2010, 777 p.

GRIMALDI, M., *Droit Civil. Successions*, Parijs, Editions Litec, 1992, 935 p.

GRIMALDI, M. (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Parijs, Dalloz, 2014, 1481 p.

GUEVEL, D., *Successions. Libéralités in Compact*, Parijs, Editions Dalloz, 2004, 407 p.

JUBAULT, C., *Droit civil. Les successions. Les libéralités in Domat droit privé*, Parijs, Lextenso Editions, 2010, 952 p.

LANDEROIN, J. en PILLEBOUT, J.F., *Het Franse huwelijksgoederen- en erfrecht*, Deventer, Kluwer, 1994, 39 p.

LEFEBVRE, F. (ed.), *Successions et libéralités. Nouveau régime juridique et fiscal*, Parijs, Editions Francis Lefebvre, 2007, 525 p.

LEFEBVRE, F., *Successions et libéralités. Régime juridique et fiscal*, Levallois, Editions Francis Lefebvre, 2013, 568 p.

LEVILLAIN, N. en FORGEARD, M.-C., *Liquidation des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2013, 429 p.

MALAURIE, P. en AYNES, L., *Les biens in Collection droit civil*, Parijs, Lextenso Editions, 2013, 407 p.

MALAURIE, P. en BRENNER, C., *Les successions, les libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 657 p.

SAGAUT, J.-F., *Le nouveau droit des successions*, Parijs, Editions Dalloz, 2006, 256 p.

SERIAUX, A., *Manuel de droit des successions et des libéralités*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2003, 231 p.

VOIRIN, P. EN GOUBEUX, G., *Droit Civil Tome 2: Régimes matrimoniaux, successions, libéralités*, Issy-les-Moulineaux, LGDJ, 2014, 396 p.

ZENATI-CASTAING, F. en REVET, T., *Cours de droit civil. Successions*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2012, 283 p.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot in rechtsvergelijkend perspectief

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2016**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Feyen, Lieselotte

Datum: **13/05/2016**